

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

ГОСПІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ
І НАУКОВО-ЛІТЕРАТУРНИЙ
МІСЯЧНИК

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

Суспільно-політичний
і науково-літературний
місячник

Видає

Українська Видавнича Спілка

A REFEREED

LIBERATION PATH

Ukrainian - Political,
Social, Scientific & Literary
Magazine

Published monthly by
Ukrainian Publishers Ltd.

ISSN: 0042-9422

No. 7 (424), July, 1983, Vol. XXXVI

Редагує Колегія

Відповідальний Редактор — Ілля Дмитрів

Заступник Відповідального Редактора — М. В. Поврозник

Члени Редакційної Колегії:

проф. д-р Г. Васькович, проф. д-р С. Галамай, Ю. Заблоцький,
проф. д-р М. Кушнір, інж. В. Олеськів, ред. Л. Полтава,
проф. Б. Романенчук, д-р Б. Стебельський, проф. П. Цимбалістий.

Редакція і Адміністрація

200, Liverpool Road, London, N1 1LF, Tel.: 607 6266/7

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ «ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ» НА 1983-й РІК

Країна	Річна передплата	Піврічна передплата	Чвертьрічна передплата	Окреме число
Австралія	30 дол.	15 дол.	8 дол.	3 дол.
Австрія	500 шіл.	260 шіл.	150 шіл.	55 шіл.
Аргентина	250.000 пез.	125.000 пез.	70.000 пез.	25.000 пез.
Бельгія	1,200 бфр.	650 бфр.	400 бфр.	150 бфр.
В. Британія	15 ф.	8 ф.	4.50 ф.	1.50 ф.
Канада	40 дол.	22 дол.	12 дол.	4 дол.
США	35 дол.	20 дол.	12 дол.	3.50 дол.
Німеччина	70 н.м.	40 н.м.	25 н.м.	8 н.м.
Франція	150 фр.	80 фр.	50 фр.	20 фр.
Швеція	150 кор.	80 кор.	50 кор.	20 кор.

В інших країнах — рівновартість американських доларів.

Передплату просимо ласкаво вносити наперед, безпосередньо на адресу Адміністрації «Визвольного Шляху» в Лондоні, або, якщо це Вам вигідніше — на адреси наших Заступників як на стор. 3-ій обкладинки.

Обкладинка роботи проф. Р. Лісовського

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ І НАУКОВО-ЛІТЕРАТУРНИЙ МІСЯЧНИК

Кн. 7 (424)

ЛИПЕНЬ, 1983

Річник XXXVI

Зміст VII-ої книжки

Проблеми національного визволення

Ярослав Стецько: ОГЛЯД СТАНОВИЩА В УКРАЇНІ І СВІТІ ТА НАШІ НАЙБЛИЖЧІ ЗАВДАННЯ	771
В. Щербій: КОМПЛЕКС ГЕЛЬСІНСЬКИХ ДОМОВЛЕНЬ	779
Василь Литвин: УКРАЇНА ПРОТИ МОСКВИ	792
Ар'є Вудка: РОСИЙСЬКА ЛІТЕРАТУРА І КОЛОНІАЛІЗМ	798
В. Кульчицький-Гут: ЧИ ДОБРА НАГОДА ВЖЕ ВТРАЧЕНА?	802

В 45-ліття смерті сл. п. Євгена Коновальця

Мартин Сулятич: ВЕЛИКИЙ ПРОВІДНИК НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТБИ УКРАЇНИ	806
--	-----

Матеріали й документи з поневоленої України

- Звернення до українських Владик, Духовенства і всіх Братів і Сестер у Христі, вірних українських Церков поза межами України — 814; Засуд українських католицьких священиків у Львові — 815; Відкритий лист Корягіна — 816; В. Близнець поповнив самогубство — 818; Оксану Попович вивезли на заслання — 819; В. Марченко домагається виїзду на лікування в Італію — 820; Засудили матір і сина Максимових — 820; В перестрілці з КГБ загинув Борис Тереля — 821; Інтерновані Українці в Польщі — 821; Помер Михайло Марченко — 821; Суд над Мирославом Симичем — 822; Різні вістки — 823.

Поезії з нескореної України

- Богдан Лавра: Устаньте, гетьмани, з могили! — 824; Українці нам треба... — 824; Ігор Калинець: Руйнували церкву — 825; Михайло Осадчий: Шевченко і Шекспір — 826, Колоски — 827.

Матеріали з Польщі

- З ДОБРОЮ НОВИНОЮ (До уямлених народів Східньої Європи)
 828 |

На міжнародні теми

- ЗАСІДЕННЯ Екзекутиви ЕРС; ЗАЯВА Європейської Ради Свободи (ЕРС)
 843 |

Служання злочинів Москви

- Зенон Коваль: МІЖНАРОДНИЙ СУД НАД МОСКВОЮ В ОСЛЮ (Афганістан забута земля)
 846 |

До 2000-річчя постанови Києва та 1600-річчя Української Державности

- Леонід Полтава: КИЇВ — Мала Антологія (Додаток до закінчення, 9)
 850 |

З галерії творчості наших поетів

- Ярослав Курдидик: У Софійських катакомбах — 853, Кризь вітражні вікна — 853, Карпати — 854, Доба суворі і проклята — 855, Вступ до нової книги — 856, Балада про подорож — 856, Покличмо слова — 857; Федір Малицький: Рапсодія про Київ — 858; Михайло Лавренко: З нами Бог
 858 |

З перекладної поезії

- С. Надсон: УРИВОК ЛИСТА ДО М. В. ВАТСОН (переклав А. Легіт)
 859 |

Наука і дослід

- Іван Вергун: ПРЕЛАТ КИРИЛО СЕЛЕЦЬКИЙ (1835-1918)
 861 |

- К. Крупський: ДЕВ'ЯТА КНИЖКА АВТОРСТВА О. ЗВИЧАЙНОЇ
 868 |

*

- Олекса Воронай: ЖИВЕМО В АНГЛІЇ... (Уривки зі щоденника за 1973 р., продовження, 19)
 875 |

Огляди, рецензії

- Василь Лев: ТРИ МОВОЗНАВЧІ ПРАЦІ ВИДАНІ УВУ
 883 |

- А. Легіт: НЕ «НА СХИЛІ», А В НАВЛИЖЕННІ ДО ОСЯЙНИХ ВЕРШИН
 888 |

- (З приводу появи книги поезій Богдана Вори «Буремні дні»)
 891 |

- Ст. Радіон: КНИЖКА ДОПОВНЕНЬ ДО «ЮВІЛЕЙНОЇ КНИГИ УАГ»
 893 |

- Роман Кузар: ІНТИМНА ЛІРИКА НА НАЦІОНАЛЬНОМУ ФОНІ
 895 |

- БІБЛІОГРАФІЯ
 895 |

ВИДАЄ «УКРАЇНСЬКА ВИДАВНИЧА СПІЛКА»
ЛОНДОН

Фрагмент із Жалобного Зібрання біля могили сл. п. полк. Євгена Коновальця в Роттердамі в 45-ліття з дня його трагічної смерті: На фотознімці дост. Ярослав Стецько, голова Проводу ОУН, дир. Юліян Заблоцький, голова КОУГЦУ ред. Степан Мудрик, п-ні м-р Слава Стецько, ред. Ярослав Гайвас, довголітній в'язень Святослав Караванський, проф. д-р Омелян Кушпета, д-р Володимир Косик та інші представники. Час — Поминальна Панахида.

Ярослав СТЕЦЬКО

ОГЛЯД СТАНОВИЩА В УКРАЇНІ І СВІТІ ТА НАШІ НАЙБЛИЖЧІ ЗАВДАННЯ

В одобреному VI ВЗ Політичному звідомленні Проводу й намічених дальших напрямних нашої діяльності в світовому аспекті вичерпано не лише аналітичну, але й директивну сторінку нашої діяльності й боротьби.

Становище в Україні й імперії треба оцінювати під кутом нашої революційно-визвольної концепції і її здійснювання. Суттєвим елементом нашого революційного діяння було: перехід у другу фазу нашої первісної розпланованої визвольної діяльності.

Перша фаза мала наголос на ідейно-політичну мобілізацію, самоусвідомлення питомених українських вартостей і якостей, самоусвідомлення національного українського «я» в різних відношеннях життя. Йшлося про ідейні семафори для нації, сперті на глибинних первнях її духовости і змісту суцільного життя нації. Треба було показати нації *українськість* її в аспекті протиприродного творива т. зв. советського народу, російської супернації. Ці ідейні семафори не могли бути лише доктринерськими, чи абстрактними, але мусіли мати пряме відношення до дії нації.

ОУН — це передусім стимулятор, організатор, промощуючий шлях чинник в нації, але боротьбу й усяку чинність у широкому розмірі мусить робити весь патріотичний актив ідеї й чину в нації, однаково світ великої української думки, оригінальної, як і світ пензля, долота, пера; світ дослідів і шукань та проповідувачів знайденого, чи розгаданого з-поміж найкращих творців духових і мистецьких вартостей, інтелектуальних і літературних, гуманістичних цінностей з-поміж усієї нації.

Основне: розбудити те шукання, вказати його шлях, розворушити посягнення до *джерел*! Раз розбуджене шукання власних коренів ніколи вже не вгає, не зважаючи на репресії. Так, як гін до волі, як стихія!

Перша фаза нашої дії акцентувала цей ідейно-політичний бій — паралельно до вказування, як поодинокі гасла і вказівки переводити в життя. У цій першій фазі не нехтовано й інших компонентів революційного процесу.

Друга фаза мусить характеризуватися наполегливішим намаганням проводити структурну революцію усіх ділянок життя. Що це означає?

Я пригадаю наше старе твердження, що російський імперіалізм суттєво інший від британського чи окцидентального взагалі.

Большевизм накидає російський зміст життя (включно з метафізикою) окупованій нації. Це суцільне ярмо нівеляції уярмленої

нації з намаганням перетворити її у советський, у російський супер-нарід з його уявленням і змістом життя. Індія не робила структурних революційних зривів проти Англії, бо англійський імперіалізм був мілітарним і економічним, що вимагав поборювання з боку індійців передусім у площині прогнання окупаційних військ і припинення економічного визиску при ненарушних індійських структурах життя.

Наша революція багато більше ускладнена й має безліч більше фронтів: бо російська окупація — це сукупність засобів, які весь комплекс життєвих інститутів даної нації ліквідує, а накидає свої большевицькі, тобто російські-комуністичні, колективістичні, етатистичні, атеїстичні, антиіндивідуалістичні, антинаціональні, включно з іншим правосуддям, правопорядком, в основі якого лежить *брешня, обман, облуда, як система!* Тому не випадково вимога: постійно говорити *правду* — є вимогою, одним із цікавих елементів боротьби.

Московське уявлення права, чи соцреалізм, уніфіковане багатонаціональне суспільство під диктат одної формули: большевизм вимагає іншої концепції революції, як усі національно-визвольні революції досі. Окупація *made in Russia* означає зброєю накинений російський, большевицький зміст життя, захищений компартією, апаратом терору, навіть без присутності російської армії!, але зі загрозою її кожночасної можливості вмаршу. Є помилкова теза Куроня про те, що можна збудувати паралельні власні структури до існуючих накинених.

»Солідарність« мала нестачу у тому, що її лідери не схопили суттєвого: *неможливість двох центрів влади в російській системі*. Більше того, триподіл влади взагалі не існує при большевицькій системі, бо і судова, і законодавча, і виконавча влада є завжди в компартії. Отже, якщо є виключене тривладдя в одній системі функціонування суспільства, тобто тієї самої нації, то тим більше є виключене існування двох центрів влади в окупованій нації московським *way of life*: центру влади поневоленої нації і центру влади поневолюючої нації, чи накиненої нею системи. »Солідарність« не усвідомила собі, що веде переговори не з польським партнером, але з продовженою рукою москаля, якою є ярузельщина. Система тримається силою упривілейованої касты компартії, міліції, війська в його головно вищих старшинських колах і завдяки систематичному большевиченню морально, духово і соціально цілого життя нації, зокрема большевичення означених вибраних її верств окупантом, включно з поміччю духової, матеріальної корупції й терору.

Польські структури не могли бути будовані поруч російських, але *проти* російських у постійній боротьбі, як це тепер вже починає діятися все ж при ілюзорній надії певних мінімальних досягнень на відтинку власних структур, з врахуванням геополітичного становища Польщі. Так революції не творяться, хоча визрівають,

як потенційна сила, що стає дієвою, а яку скеровують інші сили на боротьбу до кінця двох структур або — або! »Солідарність« зреволюціонізувала польське суспільство, але треба пам'ятати, що без ясної мети — *геть від Москви* — успіху польська революція не буде мати. Тому стоїть питання, як забезпечити успіх того *»геть«*. Це є концепція АБН.

Тому півтора року ми передбачали й писали, що мусить бути мілітарна інтервенція, з поданих вище мотивів: взаємовиключаємість двох центрів антиподичної влади двох ворожих її підметів. Це не означає, що польський порив був перспективною невдачею, але означає, що це був великий досвід нації на шляху визволення.

Ураховувати геополітичний чинник треба, але, власне враховуючи його, треба творити таку ситуацію, щоб цей геополітичний чинник був виєлімінований *іншим* геополітичним чинником, який для імперії є ахіллесовою п'ятою.

Ніколи революція не буде вдачною, коли вона матиме обмежені цілі, приховані цілі, а не ясні і захоплюючі нарід! Ворог не є такий наївний, щоб не розгадав властивої мети революційної акції. У тому протиставленні до Куроня має слухність Мочульські.

Концепція нашої революції не має прецеденсу в історії, бо досі ані один імперіяліст не йшов на завоювання світу зі своєю суцільною системою життя, яку накидає як форму володіння нападеному народові, одночасно вносить елементи суцільної брехні й такого ж безправ'я. Революційний удар структур протиставних змістом-метою-тотальним уявленням змісту життя — є суттєвим первнем нашого революційного процесу. Воююче безбожництво й цезаропапістське православ'я, що служить імперіялізмові проти теїзму й рідного християнства, соцреалізм проти не лише свободи творчості, але намагання здійснити питоменні властивості рідної культури усіх її виявів, інститут приватної власності проти колективістичного рабства і т. п. і т. д. — з політичною цілеспрямованістю, з усвідомленням, що без УССД є неможливо здійснити повноцінного образу й уявлення життя власної нації — це монументальний революційний процес, що проходить як наслідок нашого ідейно-політичного бою першої фази, базованого на грядіозних традиціях *крови* ОУН-УПА. З *крови* все виростає й *кров'ю* все величне скроплюється.

Це не є правда, що Наполеон був аналогічним завойовником, як московські верховоди. Наполеон ніс на штиках адекватні його стилеві володіння ідеї французької революції, хоча не всі й не суцільно. Але факт підкреслювання ним ідеї свободи, без визначування усього її зобов'язуючого змісту — давала можливість у перспективі вкладати народам їхній власний зміст. Москалі ж складають завжди й усюди свій зміст. І в тому суттєва різниця!

Бій русифікації як одне з найважливіших бойових гасел нашої революційної боротьби, що його так сильно наголосив Олексій Тихий у своєму елябораті *»Роздумах«*, за що отримав 15-річний

присуд, — це є бій не лише на мовному полі, але це бій на усіх ділянках життя. Бо большевизація рівняється русифікації суцільного життя в сенсі російського *way of life*.

Теперішня фаза нашої боротьби — це практичне наголошування й намагання здійснювати у живому житті в боротьбі український зміст, провалюючи все наново ворожі форми й їхній зміст — ворожі структури усіх ланок життя. Це не означає, що ми їх суцільно завалимо, але означає, що постійна боротьба за їх завалення є процесом революції, є революціонізацією, є *духовою*, суспільною, правовою, світоглядовою, економічною, релігійною, визріваючою революцією. Це все не означає вибуху, не вчас непідготованого повстання в аспекті АБН і в аспекті евентуальних міжнародних ускладнень чи внутрі-імперіяльних. Але це означає систематичне визрівання процесів.

При цьому вирішальну роль завжди мусить грати плекання збройної сили, її культ, — ідейна інфільтрація в советську армію, — плекання й вічна пригадка — *влада нації* на власній землі, пригадка, що різногранні революційні процеси матимуть в ефекті збройний удар, без якого немає виграної.

Навіть найбільш дряхлу імперію треба добивати!

Очевидно, ці принципи потребують деталізації, як у живому житті щодня діяти, що в неодному випадку зробили деякі самостійники — культурні діячі. Їхня конкретизація деяких гасел окрилена національно-політичною цілеспрямованістю — УССД — є живою відбиткою потреб боротьби, зокрема на фронті проти русифікації. Деякі корисні гасла є доцільно включити у наш комплекс конкретних гасел. Пригадаймо собі деякі із цих гасел сьогодні:

— Уживати тільки рідної мови на рідній землі і цим скріпити себе та свій нарід.

— Не посилати дітей до дитячих садків і шкіл з російською мовою навчання, домагатися шкіл і дошкільних закладів з рідною мовою навчання або вчити дітей самим.

— Відмовлятися від навчання в школах та інших навчальних закладах з російською викладовою мовою, вимагати шкіл, технікумів, вузів з рідною мовою й учитися самостійно, складаючи іспити екстерном.

— Розмовляти рідною мовою не тільки в родинному колі, але й на праці, на суспільній роботі, на вулиці (...)

— Відмовлятися від роботи в установах, навчальних закладах, суспільних організаціях, де зневажають українську мову, традиції народу, права людини.

— Відмовлятися працювати (також і в сільському господарстві) понад встановлені законом 41 годину, в неділі й вихідні дні.

— Не виїжджати на роботи за межі України.

— Обстоювати своє право, право інших людей, свободу, честь, гідність; обстоювати суверенітет України.

— Виявляти й оголошувати кожне порушення закону, хто б його не вчинив.

»Репресії, які пережила Україна за останніх десять років, залякали поміркованих, на боягузах поставили хрест, а окремих сміливців залишили на порожній сцені, яскраво освітленій кагебістськими прожекторами. У таких умовах є тільки один вихід — керуючися персональною відповідальністю кожного за долю всього народу, протиставити насильству влади позицію громадської непокори. Хай це будуть акції невеликі, акції поодиноких груп. Проте, влада мусить знати: такого більше терпіти не хочемо... Нехай нашим першим кроком до самовизволення буде хоч би таке: відмова від участі в демонстраціях вірності режимові, від усіх програм партійного дресування (лекції, збори та ін.), неучасть у виборах, вихід з примусових організацій (партії, комсомолу, профспілок, творчих організацій), відмова від суботників, недільників, які продовжують 41-годинний робочий тиждень, відмова від передплати партійної преси. Страшний молох режиму не такий уже й страшний, якщо йому протиставити позицію масового, хай і неорганізованого спротиву«.

Пригадаю не лише Клебанова 1977 р. з його ідеєю Вільних профспілок у Донбасі, але профспілку »Єдність« закладену Борисом Голубенком у Вінниці в червні 1980 з гаслом »Влада в партії робітникам«. Не згадуємо робітничих демонстрацій у Дніпропетровську і Дніпродзержинську 1970 р. і т. п.

У сьогоденній міжнародній ситуації й майстерній пропаганді Андропова витворюється панічний настрій, коли говоримо про революційні процеси в Україні й аналогічні в імперії. СС-20, СС-5, СС-4, применшеність військової сили Заходу і т. п. Все це безпідставне. А що ми, — питають слабі духом? — Де наші сили?

Я думаю, що ген. Сінг'лявб має слушність, коли пише: А що було б, коли б було десять УПА в різних країнах в СРСР? Десять »Солідарностей«? Десять Афганістанів?

Захід призабув імпондерабілії націй і одиниць: *духові сили!* Тихий у своєму шляхетному патріотизмі тривожиться, що буде, коли так все на Донбасі русифікується й батьки дають дітей до московських садочків? Очевидно, треба давати цьому сильний бій, але не тратити віри у власну націю!

Перфектна психологічна війна Андропова відвернула увагу від Афганістану, від Польщі, від кризи імперії всередині, а скерувала всю увагу на переважаючу силу озброєння СРСР й на безпорадність США стосовно ситуації в імперії.

Гельсінські домовлення повністю збанкрутували, вже про них забули, якщо йдеться про людські права, а про національні й поготів. Уже навіть не стараються за звільнення таких стариків, як д-ра Володимира Горбова чи Юрка Шухевича, Лук'яненка чи Руденка. США здали позиції Гельсінко, хоч Реґан захищає те, що це можна захистити, твердо, але Західня Європа, зокрема німецький неутралізм ударяє в плечі...

У сьогоднішній ситуації нам треба звернути увагу Заходу на внутрішні сили в імперії, на поневолені народи, на їх розривну силу, на *альтернативу! Атомові ракети заглушили грюкіт підземних бомб-ідей в уярмлених країнах*. Нам треба пригадати саме *ту вирішальну силу завітрянного дня*. Це є наше зовнішньо-політичне завдання на найближчий час.

Маю серйозні побоювання, що в обличчі панічного розбурхування небезпеки атомової війни, до чого причиняються також Церкви, зокрема в США, може бути частинно і наш національний актив полонений тією психозою. Атомова психоза серед західного суспільства ступенується основним браком у західного обивателя вищих вартостей у житті; лібералістичний зматеріялізований світогляд спонукує обивателя жити лише гедоністичним, боротися за якнайменше годин праці, а найбільше заробітку; ліберальний капіталізм етично-морально й духово розклав Захід. Нації не стало, героїв немає! Не тому нації вмирають, що забагато мають мучеників чи героїв і вичерпується їх потенціал героїки, але тому, що їм бракує мучеників і героїв.

Могили тих, що віддали життя за ідею нації, є святинами воскресіння нації!

Я думаю, що в цій страшній паніці перед атомовою війною треба повернути увагу світу до *інших* альтернативних сил, до *ахіллесової* п'яти імперії, зокрема ж до *духових* вартостей, до *Божого Провидіння, яке керує світом, до дії у напрямі здійснення абсолютного права нації на державність, за справедливість, за пошану до гідності Людини*.

Це означає *духову* антиімперіялістичну революцію в етичному й світоглядovому сенсі, ідеологічну революцію, а через те й культурну, правну, суспільну, все в національному комплексі, тобто введення в життя нових, тобто відроджених традиційних, питомених нації вартостей!

Усе це в іншому світлі покаже комплекс атомової війни.

Кошмар большевизму озброєного атомовою зброєю, але порожнього змістом, спертого на суцільному терорі з перфектною психологічною війною — повністю збаламутив Захід. Треба розвіяти легенду про його непереможність і вказати шлях до перемоги зсередини.

Серед народу в Україні і серед народів у СРСР обов'язково розвіювати легенду про всемогутність СРСР, вказувати на необхідність ідейно охоплювати молодь, особливо наголошувати ідейно-етичні первні, ідеологічні, національно-політичні, суспільно-економічні...

Кошмар атомового голокосту, перебільшуваний гістерією також церковних чинників, дуже хитро диригований Андроповим, це тепер найбільший атут у психологічній війні Москви.

Основна мета політичної війни Москви не лише стероризувати слабодухів на Заході з політичного і церковного світу, але на-

гальною і систематичною політичною кампанією створити кошмар безперервної загрози для вільного світу: атомового голокосту. Зрештою, воєнна доктрина Соколовського, одного з найбільших воєнних теоретиків ССРСР, ставить в осередку уваги атомову війну і можливість її виграти Москві.

З поля овиду зникає ахіллесова п'ята імперії і системи: поневолені народи, що творять більше ніж половину населення ССРСР, а з сателітніми державами дві третини, то боротьба цих уявлених народів, які зсередини розвалюють систему й імперію, нагло призабувається! У чаді пропаганди Москви зникають усі елементи слабости і дряхлости імперії, яка стоїть на вулкані й кожної хвилини може бути розвалена зсередини. Вулкан бурлить, а свідомством того Україна, Польща, Туркестан, Афганістан... Про вулкан національних і соціальних поривів і зривів — мовчанка. Єдина тема: термоядерна загроза! Забувають афоризми ген. Дж. Ф. Ц. Фуллера про найбільш розривну термоядерну бомбу — ідею визволення поневолених народів.

А тим часом Захід шукає виходу не у слабостях імперії, їх поглиблюванні, поширюванні, але єдина ставка на ефемерну рівновагу сил виключно з технічно-збройного комплексу з поминенням *душ народів* і уявлених людських індивідів.

Одні, зокрема церковники, вимагають перевиховання духовости людей, щоб зрозуміти жахіття знищення людства й на це ставлять ставку, забувши, що дві тисячі років уже християнство перевиховує людину і з неї янгола не зробило, а тим більше тепер, коли наша доба — це криза християнства на Заході й поборювання його в офіційному безбожницькому Сході, з яким офіційне християнство Заходу пактує, знехтувавши катакомбне, що єдино несе відродження й оновлення людства з підпілля України.

Духовости тиранів Москви не перевиховують, не змінять, як і не викоринять нахилу людини більше до злого ніж до доброго. Кремлівські гангстери не змінюються, не схристиянізуються, не ушляхетняються, бо це з природи злочинці й загарбники, воюючі безбожники, народовбивці. Невже вони думають змінити кримінального душоубця Андропова?

Мусить бути дія в напрямі завалення імперії й системи боротьбою двох протилежних систем життя поневолених народів проти поневолюючого з його системою. Це єдиний шлях знищення найбільшого злочинства історії. За гаслом атомового голокосту призабуто цей єдиний шлях врятування людства від загибелі, бо це шлях Божої справедливости, яка є проти гніту і рабства. Замало вирівнювати квантитет ракет, тобто виключно елемент відстрашування уважати порятунком від агресії большевизму, замало молитися, щоб Бог врятував світ від знищення, *треба боротися зі злом дійово, допомагаючи перемозі правди і справедливости, тобто визволенню поневолених народів.*

Тут знову по-диявольськи грає Москва: створює враження, що

всякий порив поневолених народів, а навіть політична підтримка визвольної боротьби викличе атомову війну. І так Захід присудив фактично поневолені народи на загибелю, або, як Зоненфельдт, права рука Кіссінджера, проповідував «органічне вплетення» усіх уярмлених народів, включно з сателітами, в советський народ, тобто в російську супернацію.

Дивне: деякі конференції латинських єпископів протестують проти атомового озброєння Заходу, апелюють до перевиховання духовости людини, але призабули суттєве: віру в Боже Провидіння, що не може бути покладене рішення про долю людства в руки кремлівських злочинців-безбожників, якщо кращі сили людства стануть безстрашно в захист уярмлених, гноблених, поневолених, як діяв Ісус Христос. Чому тоді Бог мав би віддати виконання свого рішення в руки злочинців? Не знаю, яка є віра західних богословів і єпископів і яке розуміння Божого веління, але я маю сумнів, чи Бог може користуватися втіленням диявола для знищення праведників і мучеників за його правду. Тому становище західних єпископів, які нехтують комплекс поневолених народів, є вислідом впливу на них ідейно-морального лібералістичного цезаропапізму, словом — капіталістичного гедонізму.

З полону західного консумпційного суспільства і його ідеології не визволилася офіційна Церква включно з Папою Римським, який поза польською Церквою і польським народом дуже рідко бачить інші уярмлени народи. Ані в справі мордованого Афганістану, ані В'єтнаму, ані України Папа ще не підняв голосу протесту проти московських тиранів... Навпаки, Ватикан робить труднощі в мобілізації християнства проти російського безбожництва, чого прикладом є відмова визнати Патріярхат, чи більше того: принаймні одного мученика за Христа з тисячей в Україні визнати святим, не згадуючи про брак відкритого засудження переслідувань в Україні, призначування служилих собі єпископів і вичікування на смерть Патріярха, щоб до решти знецінити його досягнення в боротьбі за права УПКЦ, за єдність з Матірньою Церквою, за синодальний устрій і т. п. Саме за це все Патріярх мусів довгі роки боротися проти ватиканських чиновників і навіть проти частини опортуністичного єпископату.

Бій за права УПКЦ є прикладом як теперішній Ватикан розуміє єкуменізм. Світова Рада Церков тотально у полоні піменівської церкви, отже наша УАПЦ для неї не існує... Більше того! Ватикан навіть не затвердив рішення Синоду про уневажнення, згідно визнання неіснуючим, недійсним т. зв. Львівського Собору про возз'єднання за поміччю КГБ-НКВД з Загорськом.

Фронт християнства в Україні дуже важливий теж з погляду боротьби за Державність, а також інституція Патріярхату, що завжди буде складовим чинником у нашій національно-визвольній дії...

В. ЩЕРВІЙ

КОМПЛЕКС ГЕЛЬСІНСЬКИХ ДОМОВЛЕНЬ

(Скорочений текст давнішої студії для обговорення)

Резонанс в Україні і наше становище

»Я не сумніваюся в тому, що кінцевий акт безпеки і співпраці в Гельсінках — це фарса і трагедія. Треба було 600 учасників із 35-ти країн, щоб протягом двох років виготовити Заключний Акт Гельсінської Конференції, записавши тридцять тисяч слів. Це не Мировий договір, бо цей акт не має юридичної сили. Що досягнуто? Чи будь-що змінилося? Чи людина за залізною заслоною чогось добилася у своїх правах? Я думаю, що ми всі погодимося із тим, що нічого нового не сталося, крім закріплення за Московією »статус кво«...

(Вергіль Гагман, шведський учасник Гельсінської Конференції)

Гельсінкі — латання щілин у Буферній Зоні

Ялтинська конференція Франкліна Рузвелта, Вінстона Черчіля і Йосифа Сталіна 4-11 лютого 1945 р. біля Ялти на Криму, на якій тільки два авторитети Заходу — США і Велика Британія — притакнули вимозі диктатора московської імперії віддати Москві Європу по ріку Ельбу, не могла цілком задоволити ні Сталіна, ані його наслідників Хрущова та Брежнєва. Московській імперіяльно-колоніальній експансії в Європі потрібна була в тому часі згода решти недостріляної Європи, яка підносилася при матеріяльній підмозі США з попелищ світової війни, а зокрема Ватикану, якого Сталін недоцінював, питаючись, «а скільки дивізій має той Ватикан». Брежнєв, розпізнавши силу »ватиканської армії«, доклав усіх зусиль, щоб змонтувати гельсінську мишоловку так, щоб і Ватикан підтвердив своїм підписом право Москви на зверхність на відданих їй Рузвелтом і Черчілем територій і народів Центральної Європи.

Копіюючи Ялтинський договір, Брежнєв, підготовляючи Гельсінську конференцію, доклав усіх зусиль, щоб кінцевим актом охопити також осідок Католицької Церкви, що виступала як запорука для великої частини Європи перед загрозою східньої варварії. Щоб Москва мала кращу змогу розтоплювати в »соціалістичному котлі« народи Східньої Європи, треба було зробити щось таке, що заставило б Ватикан »примкнути очі на внутрішні справи« того бльоку, якими може орудувати лише Кремль.

В гельсінській мишоловці Москва вставила принаду для західніх сигнаторів — пошану до людських прав, даючи їм можливість обмивати собі руки з пролитої крові загнаних в »соціалістичний бльоку« народів, знаючи добре, що Заходові відомо, що Московія ніколи не дотримує підписаних нею міжнародніх зобов'язань.

Сталін разом із Рузвелтом і Черчілем підписав Деклярацію визволеної Європи, в якій гарантовано «право визволених народів на формування таких їхніх політичних систем у загальних всенародніх голосуваннях, які гарантували б народам і одиницям всі права волі». Сталін погодився, що польський екзильний уряд в Лондоні буде респектований як уряд Польщі до часу всенароднього голосування в тій країні. Але зараз таки той кремлівський Комінформ зорганізував тимчасовий Комітет у Любліні, який взяв собі прерогативу уряду, оголошуючи себе представником польського комуністичного «визвольного руху». На настирливі домагання західних сигнаторів ялтинського домовлення, щоб Сталін признав легітимним екзильний польський уряд у Лондоні, Сталін гнівно відповідав: «Нет!» Те саме повторилося в Болгарії, Румунії, Югославії і Східній Німеччині. У Чехо-Словаччині кремлівські чекісти викинули через вікно з четвертого поверху «самогубця» Яна Масарика й наставили свого гавляйтера.

Західні сигнатори ялтинського домовлення і Деклярації визволеної Європи, крім несміливих паперових протестів, не перешкодили Москві роздувати імперію і встановлювати свій тип «Деклярації визволеної Європи».

Сталін роздув за згодою і допомогою Заходу імперію по Адриатицьке море і Ельбу. Він побудував відскочню для дальшої імперської агресії в Європі та над Середземним морем, а тим віддалив Захід від ключа європейської рівноваги — від України, яка під час війни й довго після неї була Ахіллесовою п'ятою для московського імперського авантюрицтва.

Україна, ціною кровної жертви в двофронтовій боротьбі, перестраждала, виносячи на поверхню лише єдину альтернативу вільного спілкування людей і народів: «Свобода народам, свобода людині!», стаючи каталізатором прискорюючого процесу розвалу московської тюрми народів і побудови нового вільного світу.

Розбуджувалися приспані стихії давно уярмлених народів, які об'єднувалися під прапором свободи народам і людині, що його підносила у височінь Україна навіть у найгірших умовах в архіпелагу за колючими дротами сибірської тундри.

Відлуння хоробрих розбудило з травми ялтинські жертви — «сателітні країни». На вулиці виходили робітничі маси Східної Німеччини і Польщі з кличами визволення з-під «пролетарського» московського зашморгу.

Мадяри в 1956 р. «вітали» пострілами з вікон і завулків московських «визволителів». Чехи в 1968 р. вичаровували свою весну.

Буферна зона, яку побудував Сталін за допомогою Черчіля-Рузвелта, що мала відтородити від Заходу ключ Європи — Україну, позначувалася все більшими тріщинами. Московськими багнетами і танками не можна було на довшу мету загачувати розбурхану стихію, що грозила бурунами розмити імперські мури. Багнетами не можна було загородити щілин в буферній зоні сателітних московських губерній, крізь які Україна, передній пост культурного західного комп-

лексу, передавала промені в шестидесятих і пізніших роках, засвідчуючи тим, що вона є і завжди буде.

Запевняв у цьому реінкарнований у В. Симоненкові Т. Шевченко, а зрубана московськими людовбивцями голова Алли Горської, як відсічена голова Івана Хрестителя, розбуджувала з московського боаконстрікторського гіпнозу Захід.

Героїчна культурна оборона України, придушувана невідомою до цих пір в історії людства московською інквізицією, захитала до якоїсь міри й рядами московської л'ятої колони, компартіями в країнах вільної Європи (Італії, Франції).

В сімдесятих роках культурне відродження України шестидесятників видало нові паростки, нову націоналістичну зміну, яка перебрала з рук учасників животворної легенди Української національної Революції ідею боротьби за розвал московської імперії, тюрми народів і відбудову Української Самостійної Соборної Держави, перебрала прапор ОУН-УПА з гаслом: «Воля народам, воля людині».

Політична концепція революційної ОУН під проводом Степана Бандери і його найближчих співробітників — Ярослава Стецька, Степана Ленкавського, Романа Шухевича і багатьох інших — розширила горизонти національних визвольних революцій поневолених народів, унапрямуючи стихії тих народів в одне суцільне русло: *спільним змагом добитися природних вимог кожної людини, волі людини, єдиною гарантією якої є вільна нація, до якої належна людина*.

Загнані семидесятники в Україні вистраждали в підвалах московських тюрем, у «психушках і в концтаборах ідейний зміст Першої Конференції Поневолених Народів Східної Європи й Азії, яка, за ініціативою Проводу ОУН (революціонерів) і Головного Командування УПА відбулася у житомирських лісах 21-23 листопада 1943 р. з участю Крайового Провідника ОУН і Головного Командира УПА та 39 делегатів від 13-ти народів.

Візія Степана Бандери в організуванні спільного фронту всіх поневолених народів напередодні воєнного конфлікту між нацистською Німеччиною і большевицькою Московією приспівувала оборот колеса історичної неминучості — розчавлення колоніально-імперського залишку й побудови природного суспільного ладу вільних народів і вільних людей. За невтомної, відданої аж до особистого самовідречення дії революціонера-політика Ярослава Стецька і його дружини Слави вогник синхронізації революційного вставання народів, розпалений в житомирських лісах під охороною Української Повстанської Армії з її Командиром ген. Тарасом Чупринкою — Романом Шухевичем на чолі, розгорівся по всьому вільному світі.

В 1950 роках Степан Бандера міг на Конференції АБН в Единбурзі з чистою совістю стверджувати непомилність політики революційної ОУН, яка відморожувала затискуваний національний потенціал уярмлених Москвою народів. З приводу тієї Конференції від писав:

«... Одним із найбільших досягнень революційної політики українського націоналізму в останньому десятиріччі є чинна реалізація ідей спільного фронту всіх поневолених російською імперією народів...» Покликаючись на український традиціоналізм як на фундамент українського націоналізму, він писав: «Універсальність ідей націоналізму для всіх націй цілого світу в історії новітнього українського націоналізму й української політичної думки не є новою. Вже геніальний Тарас Шевченко в своїх творах її виразно сформулював відносно до всього світу і кожної нації, але в реальній національно-визвольній політиці і боротьбі ця універсальність ідей націоналізму не знаходила свого втілення...»

«... Здається, що не помилимося, коли скажемо, що політика революційного фронту поневолених націй, як реальний чинник і усвідомлена система дії, зродилася і закорінилася на полях боїв Української Повстанської Армії з Москвою. Інколи ворожа пропаганда денунціює на адресу УПА, що в ній, в її рядах боровся «інтернаціональний зброд». Ця пропаганда прекрасно знає, що це за «зброд». Це воюючі націоналісти майже всіх поневолених Московією народів, що в рядах УПА як поодинокі особи або як окремі національні з'єднання зі своєю командою і політичним проводом борються за свої національні цілі... Усвідомити це, вивчити, обґрунтувати й застосувати на практиці, реалізувати в конкретній дії ідею фронту поневолених Московією народів, зробити увесь простір СРСР — тюрми поневолених націй — суцільним простором національно-визвольних революцій унапрямованих і керованих єдиною стратегією і тактикою — це є основою міжнародної політики українського націоналізму».*

Не можливим є в короткому есеї проаналізувати динамічну дію Проводу ОУН, зокрема її Голови і Голови АБН в напрямі поглиблення універсальних ідей націоналізму. Це завдання безстороннього історика-аналітика.

Вистачить вказати на неймовірний перелім в політичному думанні і дії світових антикомуністичних рухів Європи, Азії і Америки, який стався завдяки невтомній, політично доцільній, довгорічній дії ОУН-АБН під керуванням тонкого знавця універсальності ідей націоналізму і впливаючої з них визвольної політики уявлених народів. Міг «непобідимої Московії» тримав у зашморгу увесь західний світ, включно з антикомуністичними групами та рухами. На антикомуністичних гуртах чи рухах тяжіла печать «великої Росії», яку поневолює комунізм. Давня царська московська еміграція на Заході, поповнивши свої ряди новішою еміграцією, ще тугіше затягала зашморг західного думання в тому, що «інтернаціональний комунізм, «немосковські націоналісти» — це «тягар» Росії і світу. Отже, боротьбу треба вести проти «інтернаціонального комунізму-більшевизму», щоб врятувати «велику Росію» і з нею Захід. Всеволодим речником тієї концепції в антикомуністичних світових руках був, як відомо, московський НТС.

*) Із статей С. Вандери в «Сурмі», 1950 р.

Голова АБН з горсткою відданих ідеї українського націоналізму членів ОУН розбили цей міт. Він сказав і довів, *що не лише комунізм-більшевизм, а такий московський імперіо-колоніалізм є ярмом народів і загрозою для решти вільного світу.*

Московська чорносотенщина, п'ята колона імперії у вільному світі, опинилася перед альтернативою: прийняти природну політичну концепцію ліквідування імперії і побудови нового світу, вільних національних держав усіх народів, включно з московською державою на московській етнографічній території, або вийти з антикомуністичних рухів у вільному світі. І вони вийшли, чим підтвердили політичну рачію Голови АБН і Проводу ОУН.

Концепція «Свободи народам, свободи людині», як один із підставових політичних постулатів універсальності ідей українського націоналізму, стала вихідною базою усіх світових організованих антиімперських і антикомуністичних рухів у вільному світі. Це програв не лише московської неділимської мафії в діаспорі, але це також програв самій Москві.

Ця перемога України в ланцюговому бою над Москвою мусіла відбитися відлунням в Україні і серед всіх уярмлених націй. Вона підняла температуру пізнання лише єдиної суспільно-політичної істини: *кожна нація і кожна приналежна до неї людина здобуде свою волю і свої людські права лише за умов своєї національно-політичної і державної волі.* Це пізнання запевняє всі простори народів т. зв. СССР і перетворює увесь простір імперської тюрми народів у підґрунтя визвольних революцій.

В п'ятидесятирічній дії ОУН найбільшим досягненням було підняття прапора політичних ідей універсального націоналізму, що їх на поверхню винесла в бою УПА, оживотворяючи стихійні природні прагнення кожної людини й кожного народу новим прапором АБН. «Свобода народам — свобода людині», *гасло, що виражає найжагучіше прагнення кожної людини і кожного народу, відсунула штучну димову заслону «безкласового» і «безнаціонального суспільства», бичованого кнутами московських жандармів.*

Крізь діряву «залізну» заслону на Ельбі розвинувся живий діалог між будівничими нового світу вільних націй та вільних в них людей і замкненими в імперському московському ГУЛагу апостолами своїх національних правд, найперше українськими борцями за правду своєї нації і поневолювачами. Наступ універсальних політичних ідей націоналізму набирав на силі завдяки українському революційному націоналізмові.

Москва, готуючи протинаступ, дбайливо монтувала гельсінську мишоловку, погсдилася на свій модель «людських прав у всьому світі», аби втихомирити своє запілля для готування світового авантюриництва.

Резонанс гельсінських домовлень в імперії

Відлуння гельсінських домовлень, режисерованих без сумніву Москвою, не можна звести в одну суцільність, в т. зв. СССР.

Видається нам, що деякі українські політв'язні правильно характеризували політичні настрої загнаних в тюрми й концтабори політичних в'язнів різних народів, які, будучи національною елітою своїх народів, репрезентували політичні стремління цих народів. Всі вони дружили між собою як жертви московської диктаторської кліки. Але, коли йдеться про їхні національно-політичні постулати, вони були різко розмежовані. Москалі-в'язні, посилаючись на заключний акт, підписаний Брежневим, висували постулат переміни (демократизації) режиму, але, коли мали б вибирати між демократичною московською державою на своїй етнографічній території, а тоталітарною імперією, то вони вибирали б тоталітарну імперію. Це корениться в московській духовості.

Цю істоту ми обсервуємо вже понад тридцять років в ментальності московських еміграційних груп, хоч вони себе деклярують демократами. Імперія — це головна ціль червоного Кремля і білої московської еміграції. Не треба хіба доводити цього твердження, що ідея імперії червоного Кремля і нечервоної московської еміграції тотожна. Про це говорить уся їхня публіцистика. Додавання до їхніх імперських апетитів «демократії» — це ілюзія.

У досі відомій історії імперій демократичних ладів не було. Коли б такі були, не існували б імперії. Московська гельсінська група, яку очолював Сахаров, приєднала собі різних «націоналів» немоскалів, ставила насамперед наголос лише на гуманітарні вимоги прав людини, обіцяючи червоним царем в Гельсінках, винссячи на поверхню вимогу збереження «злібералізованої», «здемократизованої» імперії.

Видається, що найтверезіше зауважив цю сутність серед московської репресованої еліти колишній в'язень московських тюрем Юрій Вудка. Його оцінку гельсінського відлуння серед московських дисидентів можна сприймати як об'єктивну, бо він не москаль й не українець. Він жид.

В його оцінці Заключний Гельсінський Акт, яким проголошено пошанування людських прав у всьому світі, розхитав політичне мислення московських дисидентів. Звівши баянс цього мислення технічно розділеного на чотири напрями, він доказує, що всі групи, хоч висувують різні політичні рецепти, в кінцевому висліді зводять їхні політичні міркування до одного спільного знаменника — до неподільності імперії.

Ці групи Юрій Вудка характеризує так: *перша* проповідує неомарксизм. Чільним речником її є Медведев. Ця течія позбавлена чіткої, реалістичної програми. Їхнє основне значення полягає в тому, щоб зрушити режим з мертвої точки, а після цього вони і самі протриматься недовго.

Друга група стоїть за демократією. Найбільш відомий речник цієї групи Сахаров. Основними хибамі московського демократизму, на погляд Ю. Вудки, є:

- 1). Залишається відкритим питання про шляхи здобуття демократії;
- 2). Не зрозуміло, як демократія в разі перемоги впорається із цілковито тоталітарними соціально-економічними структурами суспільства;
- 3). Демократія відразу опиниться між прагненнями поневолених народів використати хвилину, щоб здобути незалежність і ярою імперіалістичною настановою основної маси росіян. Це питання завжди було найважчим не тільки для російської демократії, але навіть для обмеженої лібералізації. Саме воно протягом всієї історії знову й знову штовхало Московщину в обійми деспотії.

Третя група: націоналістичне московське православ'я. У Московщині поєднання цих слів не є чимось надзвичайним. Не раз і не два в московському самвидаві можна побачити навіть такий вислів, як «Рускій Бог». Найбільш відомий представник православно-націоналістичної течії — Солженіцин. Менш відомий Шиманов, який пропонує поєднати советську владу з православ'ям і проголошує Москву «Третім Римом». Шиманов чудово зрозумів, що вся справа в тому, щоб скинути сучасний одяг імперії, просякнутий кривавим брудом, і натягнути новенькі шати неохристиянства. Поки народи будуть кліпати очима на цей карнавал, Третій Рим зможе їх успішніше їсти.

Окремішність неохристиянської Росії як протиставлення «зігнилому Заходові» видвинув Солженіцин як тільки став ногою на землю Заходу після його «видворення» з т. зв. СССР.

Четверта група: московський нацизм. Його ідейне знаряддя це суміш старого поганства, нового патологічного антисемітизму, елементів гіндуїзму, захоплення гітлерівською атрибутикою і відвертого московського расизму... Серед дисидентів близькі до цього ідеї висловлює Самолвін. Він критикує неохристиян за те, що вони не досить послідовні шовіністи, що їх Бог зовсім не московського походження, і закликає вернутись до рідних поганських богів, як до єдиного порятунку від ворожих впливів, в яких вбачає смертельну небезпеку для Московщини, а після цього Самолвін закликає до підтримки советської влади...«*

Живою відбиткою політичних напрямів видворених московських дисидентів і ще невидворених, що їх Захід нашвидкуруч нагороджує Нобелівськими нагородами в надії, що вони мирною еволюцією перетворять агресивного московського ведмеда на забавного ведмедика в стилі «мікі маус» — спільне стремління всіх московських груп до ліберальної чи демократичної Росії, але Росії-імперії.

Кремлівські вожді, знаючи психіку московських мас, найімовірніше враховували в своїх підрахунках саме таке відлуння Гельсінських домовлень серед московських антирежимників, вставляючи в гельсінську мишоловку пошанування людських прав у всьому світі, щоб «походом миру» удержувати у посиленій тіпності Захід.

*) Характеристику політичних напрямів московських дисидентів, для яких Московська Група Сприяння Гельсінських Домовлень була неофіційним центром, передано за Юрієм Вудкою «Москва у 80-их роках».

Відлуння гельсінської фарси в Україні

Кремлівський червоний цар Брежнев і його дворяни у свідомості того, що сучасне московське месіянство «від соціалізму до комунізму», яке мало б обмосковити підбиті народи, перетоплюючи їх в «один советський народ», скрахувало, видворили на Захід московських приклонників гельсінської мишоловки, щоб вони викрали від того Заходу, як це робив у 1917 р. Володимир Ілліч Ульянов, якусь спасенну нову ідею для московського месіянства. На якусь пригожу для московської духовости нову месіянську ідею підбиті народи знову кліпали б очима. Москва могла б їх знову «їсти» друге півторіччя. Чи буде це «комунізм із людським обличчям» Медведева-Плюща, чи «демократизм» Сахарова, чи «московський православний» націоналізм Солженіцина, — не відомо.

Іншою мірою вимірювали кремлівські вожді імсвірний резонанс гельсінської мишоловки серед підбитих народів, насамперед в Україні, яка безпереймно виносить на поверхню універсальність націоналізму й впливаючі з нього ідеї універсального політичного постулату: «Свобода народам, свобода людині». Цією природною ідеєю підвищує революційні кипіння серед всіх уярмлених народів.

В парі з прийняттям і підписанням Гельсінського Акту з його 8-ою точкою, в якій гарантується права й всі вольності людини, кремлівський червоний самодержець наказав «зревідувати» сталінську конституцію. Він наказав записати в 70-ій статті тієї конституції: «Союз Советських Соціалістичних Республік — єдина союзна багатонаціональна держава, утворена на основі принципу соціалістичного федералізму, в результаті вільного самовизначення націй і добровільного об'єднання рівноправних Советських Соціалістичних Республік...» Вичисливши 15 таких республік, в 72-ій статті «гарантує»: «За кожною союзною республікою зберігається право вільного виходу з ССРСР». Але не дописали, хоч уярмлені народи, особливо Україна, зрозуміли: «Не пробуйте, коли хочете жити!»

Там записано й гарантію громадських і особистих свобод. В 50-ій статті: «Гарантується свобода слова, друку, зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій». В 52-ій: «Гарантується свободу совісті, тобто право сповідувати будь-яку релігію, відправляти релігійні культи». В 54-ій: «Громадянам ССРСР гарантується недоторканість особи. Ніхто не може бути арештований інакше, як на підставі судового рішення або з санкції прокурора».

Уярмлені народи, зокрема Україна, навчилися читати в стражданнях московські імперські конституції, складені окупантом для підбитих. Ті дволикі конституції написані Сталіном і переписані Брежневим практично дають менше прав уярмленим народам ніж давня римська, яка бодай визнавала «генте германус — націю романус». Московська імперська конституція позбавляє імен народам «советизацією» —

відскочнею від «советського народу» до «великого московського народу»

Україна, крім об'яничарених московських ступайків, хіба найкраще розуміє вартість всяких імперських «гарантій» та московських підписів на міжнародних документах, в тому й гельсінських. Вона розуміє, що такі московські «гарантії» варті менше, ніж папір, на якому імперські верховоди складають підписи.

Ті, що вимагають від московських імператорів виконання їхніх зобов'язань, підписаних ними у внутрішніх імперських документах («конституціях») або в міжнародних (Атлантийська хартія, Хартія ОН, Гельсінські домовлення і т. п.), одержують завжди однакову відповідь.

Більш ніж триста років тому (в 1660 р.) очевидець записав ось таке: «Тіло (Данила Виговського) в штуки від кнутів порізане, очі вилуплені і сріблом залиті, пальці поперерізувані, литки у ніг в штуки по жилі розрізані — взагалі нечувана жорстокість».

Чи не живим образом московської варварії став лікар і композитор В. Івасюк, закатований і повішений в лісі біля Львова?

В політиці легалізму деяких провідних кіл в сучасній Україні резонанс гельсінських домовлень прибирає діаметрально протилежних форм до того, що виступає в політиці московських дисидентів-реформаторів московського імперського режиму, які групувалися в московській Гельсінській Групі.

Москва, приймаючи й підписуючи 8-му точку декларації принципів Заключного акту в Гельсінках, найімовірніше розраховувала на те, що цим вона знеутралізує серед широких мас немосковських народів зростаючі на силах природні політичні ідеї поліцентричного націоналізму, що їх виніс на поверхню український націоналізм боротьбою ОУН-УПА-АБН ведену під гаслом «Свобода народам, свобода людині», або бодай спрямує відлуння гельсінської мишоловки в одне річище, в якому московські дисиденти спрямовуватимуть її до неділимських цілей. Але в цьому вони перерахувалися.

Природної течії не можливо загамувати тиранією ані обманними фюерверками. Українська Гельсінська Група та її передові авторитети, враховуючи те, що підвищування кипіння революційного процесу в широких масах в напрямі зміни статусу кво в імперії успішніше поглиблюється посиленням на легалізм, протиставлять московській дисидентській неділимській течії природну невідкличність: *розвал імперії і відбудова вільних національних держав уярмлених народів*. В парі з цим гельсінським легалізмом вони проломлюють крижаний льодовик, що ним Москва заморожує Захід.

Вони діють в цьому напрямі, хоч і знають, що Москва, не визнаючи ніяких легальних форм національно-політичних змагань уярмлених, крім сліпого послуху своїм імперським талмудам, накладає й буде накладати кам'яні брили років у психотюрмах і концтаборах чи замучувати на смерть. Гельсінським легалізмом вони намагаються зміцнювати структуру спільного фронту визвольної боротьби уярмлених наро-

дів в імперії кулака. Для цього можна навести багато прикладів. Ми вибираємо малий вирізок з тексту заяви українських політичних в'язнів, підписаної, між іншим, і Юрієм Шухевичем-Березинським. Те, що син легендарного генерала УПА, Юрко, на якого Москва наклала кам'яну брилу років ув'язнення ще з раннього дитинства, підписав себе двома прізвищами Шухевич-Березинський, відомим прізвищем батька у всій Україні і поза її межами і прізвищем брата його матері. Юрка Березинського, знаного революціонера і члена ОУН, свідчить найвиразніше про влиття гельсінських «людських прав» в політичний постулат поліцентричних ідей революційного націоналізму. В тій декларації з приводу другої Декади солідарности народів СССР поставлено, між іншим, і таку вимогу: *«У день права народів вирішувати власну долю (3 серпня), традиційно відзначаємо роковини підписання Гельсінських угод протестом проти брутального порушення советською владою VIII-ої точки Декларації принципів Заключного акту й вимагаємо негайного здійснення цього найважливішого міжнародного правового принципу відносно всіх в'язнів російсько-советського колоніалізму й імперіялізму на території нинішнього СССР і за його межами. Висловлюємо їм нашу солідарність під кличем «За свободу кожного з наших народів» на зразок старого священного гасла: «За вашу й нашу свободу!»*

Резонанс Гельсінських Домовлень в Україні понад сподівання московських будівників «людських прав у всьому світі» не розвіявся в космополітизмі, ані не влився в нове московське месіянство московських «гельсінських» антирежимників, в нову московську «матушку Волгу». Він став органічною частинкою світових політичних ідей націоналізму.

Тому і дві різні міри кремлівської реакції по відношенні до московської гельсінської опозиції до того тоталітарного режиму і до українського легалістичного руху, який посиляється на ще один міжнародний правовий принцип відносно усіх уярмлених народів т. зв. СССР з гаслом: «За свободу кожного народу», що співзвучне з давнішим «За вашу і нашу свободу» і з найвиразнішим сучасним гаслом: «Свобода народам, свобода людині».

Постава до резонансу Гельсінських домовлень в Україні

Щоб зробити об'єктивну оцінку легалістичної політики провідної верстви руху опору московській вавилонізації народів, в тому насамперед України, обґрунтовуванням тієї політики посиленням на правові внутрішні і зовнішні акти, що їх підписують московські вавилонізатори від Конституції СССР і Конституцій т. зв. Советських Соціалістичних Республік до Атлантийської Хартії, Хартії Прав Людини, і Народів ООН, Заключного Акту Гельсінських Домовлень з 8-ою точкою тощо, треба взяти до уваги основні фактори, а саме:

1. Інтенсифікацію процесу від культурної національної самотності, винесеної на поверхню шестидесятниками, до динамізації національно-політичних постулатів вистражданих семидесятників в Україні.

2. Розбуджування загінотизованого Заходу легендою «великої, непереможної Росії», який то Захід під гіпнозою тієї легенди від Ялти до сьогодні захищає великопростірну політику московської імперії.

У всіх революціях, цілком яких є зміна статусу кво, особливо в національних визвольних революціях народів, що їх міцніші народи завойовували для побудови високопростірних колоніальних імперій помічається стандартність революційного вибуху:

а) Революція — це не конспірація ані не партійний рух, але жермоване повстання мас.

б) Революційне кипіння в масах підноситься і збільшується такими ідеями, які є адекватні з вітальними стремліннями мас, і

в) Революція мусить вибухнути в умовах ускладнень наростаючої активності в зрелюціонізованих масах в часі хаотичності і нездецидованості ворога.

Коли не всі, то бодай горстка сміливців-апостолів відновлення української культури в 60-их рр. знали, що вимога до Москви респектувати нею обіцяні конституціями права для України, включно до права виходу із складу т. зв. СРСР, рівнозначна з їхньою фізичною ліквідацією, зокрема тоді коли тортури в тюрмах ані хитрі хемікалії в психотюрмах не примусять їх писати «покаянні заяви». Вони були свідомі того, що їхня «легальна» культурно-національна політика розрушить маси. І вони не помилялись.

На заораному в цей спосіб шестидесятниками полі семидесятники засіяли в Україні незнищиму політичну вимогу, яку винесли на поверхню ОУН-УПА-АБН в 40-их та 50-их рр.: «Свобода народам, свобода людині» у свідомості, що Московія цих прав ув'язненим народам добровільно не дасть, що ярмо заложене на шиї ув'язнених народів, а головню України, ключа європейської і світової рівноваги, треба розрубати мечем. Семидесятники в Україні чимраз менше посилались на внутрішні імперські конституції, ставлячи наголос на міжнародні правові документи, що їх разом з країнами вільного світу підписала Москва.

В пошуках за новою формою московського месіянства, московські дисиденти вжили гасло кінцевого акту гельсінських домовлень, як осліплюючий фajerверк з метою збереження імперії за умов краху марксо-ленінської легенди, яка впродовж більше ніж половини сторіччя була остоею імперії. Цементом спаювання прийняли гельсінські «вселюдські права».

Перед українською київською гельсінською групою стала виразна альтернатива: влитися у «всесоюзний гельсінський» рух і йти на московському припоні в напрямі відбудови якоїсь нової московської імперії, або вибивати «клин-клином» і відсепаруватися від московського гельсінського неділимства й розвогнювати в українських масах рево-

люційне кипіння, спрямовуючи українську стихію в напрямі розчленування імперії і відбудови Української Самостійної Соборної Держави.

В зовнішньо-політичній активності явні українські борці за волю своєї нації застосували маневр «гельсінського легалізму», збагнувши, що «волелюбний» Захід все таки зберігає «великопростірну» політику у відношенні до т. зв. СРСР і що західні політичні пропагатори нап'ятовують революційні націоналізми уявлених у московській тюрмі народів так само, як і кремлівські червоні імперські пропагандисти, нав'язуючи українському націоналізмові ярлики фашизму, нацизму, тероризму різних червоних бригад в Західній Європі і Африці, тоталітаризму і т. п. Під постійним гуком ерихонських труб західних поборників націоналізму, маси вільних західних суспільств сприймали ідею «мирного еволюційного» перетворення тоталітарного режиму московсько-комуністичної імперії в «миролюбне демократичне московське суспільство», засуджуючи розвал імперії революційним вставанням уявлених народів. Іншими словами, західні маси схилилися до гасел московських гельсінських дисидентів, які стоять за перетворення диктатури імперії на «демократизм-лібералізм».

З метою усвідомлення західних мас у тому, що вони поділять долю народів замкнутих у червоно-московському зашморгу, коли дозволять тягнути себе на припоні московських імперських пропагаторів, нехай і «гельсінських ліберал-демократів» та такі своїх найвних пропагаторів збереження московської імперії, передові діячі з Української Гельсінської Групи застосували таку саму зовнішню визвольну політику у відношенні до мас західних країн, як і у відношенні до широких українських мас і мас уявлених народів, зберігаючи цупко природну невідкличність розвалу імперії і відбудову вільних самостійних національних держав всіх народів. Вони передають «гельсінським легалізмом» масам західних націй таке: «Висловлюємо їм (всім уявленим народам — В.Щ.) нашу солідарність під кличем: «За свободу кожного з наших народів» на взірць старого священного гасла: «За нашу і нашу свободу»... Ми теж закликаємо всі народи і уряди, політичні, національні і релігійні партії й організації, всі міжнародні об'єднання, державних і суспільних діячів, приватні особи — всюди рішуче і послідовно ставити питання цілковитої і остаточної ліквідації всіх форм національного і колоніального поневолення — невідлучних супутників останньої в історії людства російсько-советської імперії — тюрми народів, сьогодні, в кінці двадцятого сторіччя, є гальмом світового розвитку».

Так звана легалістична політика чільних постатей в українському національному русі опору, яка підсилює революційне бродіння в українських масах також резонансом Гельсінських домовлень і приймає невідхильну вимогу «цілковитої і остаточної ліквідації всіх форм національного і колоніального поневолення і «Свободи кожного з наших народів», що тотожне з універсальними політичними ідеями ОУН —

»Свобода народам — свобода людині«, яку АБН реалізує на міжнародних форумах і в світових антикомуністичних і антиімперських рухах, серед офіційних урядових кіл, в колах чужинецьких науковців і серед мас вільного Заходу.

На цьому заложенні ОУН буде висновок: в українській діаспорі у вільному світі є достатня кількість національних українських політичних центральних організацій і міжнародних антикомуністичних і антиімперських світових організованих рухів, в яких українці є їхніми складовими частинами для того, щоб у чужому світі поглиблювати природну ідею розвалу решток імперіялістичних зашморгів і відбудови нового вільного світу, прискісування процесу реалізації гасла: »Свободи народам, свободи людині«. Виникання українських гельсінських груп серед української спільноти в діаспорі з посередньою або безпосередньою ініціативою московських дисидентських прихильників »неділімства« є атомізацією української національної спільноти в діаспорі.

ОУН, в оперті на універсальності політичних ідей націоналізму: »Свобода народам — свобода людині« стимулюватиме координовані акції української національної еміграції і такі акції міжнародних антикомуністичних і антиімперіялістичних організацій і рухів та активно буде вести й підтримувати такі акції серед впливових чинників вільних західних націй.

ОУН рішуче протиставить ідею: »Свободи народів — свободи людині« концепції московських і немосковських гельсінських дисидентів, які під прикриттям »лібералізації« чи »демократизації« намагаються новим московським імперським »месіянством«, за умов краху теперішнього марксо-ленінського продовжити існування імперії.

ОУН розкриває і буде розкривати істоту осліплюючого нового фоєрверка »плебісцитної« розв'язки питання — чи хоче, чи не хоче українська нація бути вільною державною нацією. Цій оганьблюючій московській тактиці ОУН протиставить: нехай москалі вирішують плебісцитом питання їхньої національної держави на їхній етнографічній території.

Московські патріоти, які прагнуть зняти тягар вдержування колоніальної імперії з рамен московського народу і приймають природну концепцію волі кожного народу на їхній етнографічній території — мають місце в міжнародних антикомуністичних світових рухах на рівні з всіма народами.

Василь ЛИТВИН

УКРАЇНА ПРОТИ МОСКВИ

Живе на Заході вже п'ять років російський дисидент на ім'я А. Зінов'єв. Він пише багато про Советський Союз. В засаді, він критикує большевицький режим, але рівночасно захоплюється мілітарною силою ССРСР і старається незаметно впоїти західному читачеві переконання, що всякий опір такій потузі даремний. Висновок ясний, — пощо видавати непотрібно колосальні суми на зброєння, коли то і так нічого не допоможе. Чи не ліпше обернути ті гроші на мирні цілі, на розвій продукції, зменшення безробіття, інфляції, на піднесення життєвого рівня населення?

Мимохіть насувається питання — кому служить той гаспадін Зінов'єв? Є дві можливості — або то є закаптурений большевицький агент, який виконує большевицьку роботу в дусі большевицького дезінформу, що старається демобілізувати Захід духово, вбити в нього охоту і волю обороняти власну свободу, свої духові вартості і західний стиль життя перед московським отарним невільництвом. До того служить пацифістичний рух, інспірований московськими п'ятими колонами, неутралізм, дефетизм. До того служать ракети СС-20, націлені на Західню Європу, щоб у відповідний момент взяти її як спілу грушку без одного стрілу. Москва зовсім не думає вистрілювати свої ракети на Європу, атомний цвинтар небагато приніс би їй користи, це тільки «страхи на ляхи», мовляв, глядіть, що вас чекає.

Друга можливість, що А. Зінов'єв — це типовий російський імперіаліст, який може і є противником большевизму, але все ж таки він бачить в ССРСР символ могутності російської імперії, перед якою має дрижати західний світ. Жоден російський дисидент, — Солженіцин, Сахаров, Максимов і всі інші, — не згодяться на розчленування російської імперії. Вони будуть радше боротися за її збереження, аніж мали б визволитися поневолені нею народи.

Європа небезпечна для Москви не своєю мілітарною силою, якої вона зрештою не має, не своїм технічним, економічним чи іншим потенціалом, а своїми ідеями, ідеями індивідуалізму, особистої свободи, вільної творчості в мистецтві, в літературі, і почуттям людської гідності одиниці як Богоподібної істоти. Ті ідеї — то смертельний ворог для Москви. Звідси береться ненависть до Європи, до її культури, до її вільного стилю життя. Залізну куртину не придумали большевики, вони її тільки ущільнили і скріпили, бо вона існувала ще за царату. Ненависть до Європи тягнеться червоною ниткою почерез всю історію російської імперії. Що може статися, якщо ті ідеї проникнуть крізь щілини в залізній куртині і ними заразяться поневолені народи, а може й московський, хоч та небезпека не дуже серйозна, бо для москалів, типових рабів, західні ідеї були завжди одіозні.

Європа і Росія — це два різні світи, світ волі і світ рабства, між якими мирне співіснування немислиме. Воля і невольництво не можуть існувати побіч себе, так як вода і вогонь ніколи не згодяться зі собою, бо або невольництво заразиться ідеями свободи, або воно знищить вільний світ. Типовим для психіки москалів є отарний спосіб життя, община, якій большевики надали державних форм колгоспів, накинувши їх силоміць українському й уярмленим народам.

Не відомо чи Орвел знав про російську общину, коли писав свою «Звірячу ферму», в якій звірята збунтувалися проти свого господаря і прогнали його, бо він експлуатував їхню працю. Вони завели звірячий колгосп, де начальником став кнур, який згодом став ще більше використовувати працю звірят, як попередній господар. Упривілейованими класами були свині і пси, які піддержували диктатуру кнура. «Всі звірята є рівні, але деякі є більше рівні від других». «Звіряча ферма» — це немов фотокопія російського соціального і суспільно-громадського життя.

Це не випадок, що комунізм не прийнявся в індустріальних країнах Заходу, серед їх пролетаріату, але якраз в Росії, у 80% аграрній країні, де московський народ був психічно підготований до нього, він відповідав його общинній духовій структурі, а тому перехід з одної форми рабства в другу відбувся без більших потрясень. Люди Росії попросту погодилися на це, бо яка різниця чи деспотом буде цар, чи ним буде комуністична партія. Колективізація прийнялася там без опротиву.

Самі ж російські письменники підкреслювали не раз у своїх творах невольництво, тиранію і негативні риси характеру москалів. «В нас свобода була завжди придушена. Людина гинула в державі, розпускала в общині» (Герцен). «В російській общині кожен член живе колективно мудрістю маси. Кожен член такої організації — це тільки частина, індивідуальних переконань або поглядів на світ вона не має, як фігурки на шахівниці — посувається кожна з них, послушна руці грача, але полишена сама собі, власному розумові — лишається нерухома або падає» (Гл. Успенський).

Московська церква

Таку саму форму общини, себто відкидання засад індивідуалізму ми бачимо і в московській церкві. Росія взяла свою церкву з Києва, яку вона скаструвала, зробивши з неї знаряддя імперської політики царів, а сьогодні КПСС і КГБ. Людина в християнській Церкві західного світу — це істота створена на образ і подобу Божу, її індивідуальність ціниться високо. Вартість людської душі є більша за всі скарби цього світу. «Яка користь чоловікові, якщо здобуде увесь світ, а занапастить душу свою?» (Мат. 16.26). Не так воно є в православній московській церкві, де особовість одиниці розпливається в колективі.

В. Соловйов писав: «У нас в Росії серед псевдохристиянської суспільності з'явився свій іслам, але не у відношенню до Бога, тільки у відношенню до держави». «Залежність від світської влади, формальність і відірваність від життя були ланцюгами, які скували руки і ноги московському православ'ю, не даючи йому рушитись, були тим проваллям, що відділяло його від сфери активного життя» (Донцов). Почавши від Петра I, церковними справами завідував т. зв. Святіший Синод, членів якого призначав імператор. На чолі Синоду стояв обер-прокурор, що був державним урядовцем, а головою церкви був цар.

Забобонність, ворожбицтво, віра в чари, юродиві і т. п. — це образ примітивної побожності москаля. Символом того став Гріша Распутін, темний мужик, п'яниця, розпусник, якого уважали на царському дворі за «Божого чоловіка». Одною із причин жалюгідного стану російської церкви є низький рівень теологічного формування її духовенства. Там немає глибокодумних теологічно-філософських творів, які має західня Церква. У висліді — застій, закостенілість, формалізм, нерозв'язані сумніви. Догми православної церкви охороняє не її духовенство, а цар, який називається «хранителем догм православної церкви»; москалі називали його «Божим помазанником» і в нього вірили як у свого месію. Цар персоніфікував абсолютизм-державу, в яку вірилося як в абсолютну силу, перед якою зникав чоловік. Навіть зовнішній вигляд московських церков з їх карикатурними цибулястими банями справляє пригніблююче враження. В них душа людини не підноситься до Бога, там панує пустка, мертвечина і страх.

Попервах большевики переслідували православну церкву. Могло здаватися, що мученицький шлях стане джерелом її оновлення і духовного відродження, бо мучеництво є джерелом сили церкви. Та сталося інакше. З бігом часу червоні вожді зрозуміли, що релігія не є «опіумом для народу», згідно з тезою Леніна, а джерелом його духовної сили, і тому постановили використати її і запрягти до свого воза. І так московська церква стала на службу червоного диявола, як давніше вона була інструментом царської політики. Вона віддала Боже кесареві.

Маркіз де Кюстін про Росію

Ніхто з чужинців не зрозумів так добре суті Росії, як француз Маркіз де Кюстін, який в 1839 році відбув подорож по Росії. Кількамісячний побут в Російській імперії відкрив йому очі на ті жахливі умовини, що панували в тодішній Росії під оглядом політичним, соціальним, релігійним, культурним. Свої спостереження описав він у книзі «Правда про Росію», яка викликала шалене обурення в москалів. Ось кілька думок з його книги.

«Зовнішньою політикою Москви керує внутрішній потяг орди завоювати, підбивати інші народи, красти, мордувати, грабувати і панувати. Це ті самі внутрішні імпульси, які гнали колись на Європу монгольські орди... І не дасть собі ради з тою бісівською силою За-

хід, коли тій темній силі не протиставить ще могутнішу, ще страшнішу силу ідеалізму, гарячої віри в свою правду, силу мілітантного духа». А що протиставляє сьогодні Захід тій темній силі? Пацифізм, нейтральність, брак волі обороняти свою свободу і бажання торгувати з тою силою.

»Політичний режим у Росії не витримав би й двадцяти років вільного сполучення із Заходом... В Росії страх параліжує думку, це почуття не може створити нічого, крім поверховної цивілізації. Де немає свободи, там немає душі, немає правди. Росія є тілом без життя, велетень, який живе з одною головою, але всі члени позбавлені сили, нидіють. Звідси глибока тривога, невисловлений біль, який вказує на органічну хворобу».

Ось образ майбутніх концтаборів ССРСР. »За кожним кроком, який я тут роблю, я бачу привид Сибіру, і я міркую про все, що означає ім'я тієї політичної пустелі, тієї безодні терпіння, цього цвинтаря живучих, світу казкових страждань»...

Про московську церкву де Кюстін писав: »Коли Церква відмовляється від свободи, вона втрачає моральну доброчинність, як рабину, вона породжує рабство... Політична віра тут міцніша ніж віра релігійна, єдність московської церкви є лиш зовнішня»...

Про Кремль. »Ці незчисленні будови висловлюють лише одну і ту саму ідею, яка панує над усім: війна, підтримана жахом. Кремль — це безперечно витвір понадлюдської істоти, але істоти злотворної. Слава в рабстві — така є алегорія, зображена цим шайтанським спорудженням. Це місце побуту для постатей з Апокаліпси... Темні кремлівські собори з їх вузьким склепінням та грубими мурами нагадують льохи — це мальовані в'язниці, а палати — це позолочені темниці!»

Про тиранію і рабство. »Інші нації зносили тиранію, а москалі її одушевляли, вони люблять її. Чи не є характеристичним цей фанатизм покірності? Тут людина часто доводить приниження до героїзму, що кидає вас у жах. Чи Рим клякав на коліна перед Тиберієм чи Нероном, бажаючи їх не зрікатися самодержавної влади та далі його палити, рабувати, спокійно купатися в його крові, безчестити його дітей? А саме це робили москвини перед найбільшим тираном Іваном IV. Не зважаючи на свої злочини, Іван IV є в Москві вибранцем цілої нації. Деінде його вважали б за потвора, що її виригнуло пекло». Монгольський атаківізм відзивається в московських нащадках.

Геть від Москви

Лиха доля веліла Україні жити в сусідстві з московським народом-розбійником, і від того ми не втечемо, але мусимо зробити з того відповідні висновки. »Геть від Москви — лицем до Європи» — було провідною ідеєю усієї творчості Д. Донцова, почавши від його доповіді на студентських зборах у Львові в 1913 році. Цей клич домінує в творчості Ю. Липи («Призначення України»), Є. Маланюка та інших українських політичних мислителів. Зворот до Заходу, до європейської культури,

до моральних і етичних засад життя, бо це рятує нас від московської пошести, що розжирає душу народу, як іржа залізо.

Це на внутрішнім духовно-культурнім відтинку. А в зовнішній політиці — повна сепарація від Росії. Не автономія, не федерація, а цілковитий розрив з Москвою. Не може бути мови про симбіозу України з московським хижакком. Передумовою політичної сепарації є культурна сепарація від Москви через плекання народніх традицій. З них, як із цілющої криниці, мусить черпати нація свою внутрішню силу в боротьбі з напасником.

Україна належить культурно й духово до Заходу, вона є форпостом Європи на Сході. Українська духовність формувалася під впливом гелленістичної культури й ідей Нового Заповіту, а на творення психологічного обличчя москалів мала вплив монгольсько-шаманська духовність, тому вона є така осоружна українцеві. «Фатальний мезальянс візантійсько-монгольський породив московського байстрюка», — писав польський журналіст Т. Клемпські. Історія призначила нам жити «на грані двох світів», бути передмур'ям європейської цивілізації, оборонним щитом перед азійською Москвою. Як найдалі висунена на схід стежа Окциденту, ми мусіли приймати перші удари диких орд, що сунули з азійських степів на захід, а й сьогодні здержуємо московські орди перед заливом Європи.

За нашими плечима могли свobodно розвиватися Польща, Німеччина, Франція і т. д. Польські історики люблять чванитися і називати Польщу «пшедмужем хжесціянства». Не Польща, а Україна була передмур'ям християнської цивілізації і західної культури. Не було б «цуду над Віслов», якби Україна не була заангажувала большевицькі сили на українським фронті. Вже в 1918 році большевицькі орди були б залляли не тільки Польщу, але й Німеччину, Мадярщину та інші країни. Дивізія полк. Безручка допомогла розгромити кінноту Будьонного і не дозволила йому заатакувати поляків з крила. Цього року минає 300 років від славної перемоги над турками під Віднем в 1683 році, в якій козаки відіграли вирішальну роль. Про це пишуть ватиканські хроніки. У Ватиканським музеї є велика картина Матейки «Іван Собеський під Віднем», на якій є група запорожців, але поляки все це приписують на своє конто.

Після упадку Києва, «слов'янських Атен», на Сході забракло культурного вогнища, і сьогодні його бракує. Москва не стала тим вогнищем, вона стала центром тиранії і деспотизму. Україна впала перша жертвою московсько-большевицької агресії. Шістдесятилітня окупація України принесла їй великі спустошення — матеріальні і моральні. Москва русифікує український народ, нищить старовинні пам'ятки нашої історії й культури, щоб затерти в пам'яті народу його славні державницькі традиції, традиції Київської Русі, Гетьманщини, Козаччини, наших Визвольних змагань, героїчну десятилітню боротьбу УПА, бо нарід без традицій — це немов дерево без коріння.

Та не зважаючи на терор, голод, концентраційні табори, Москві не вдалося знищити в українському народі бажання до вільного життя.

Непокірна Україна з її тисячолітньою історією і культурою, з традиціями власної державности і визвольної боротьби — є найбільшою небезпекою для російської імперії. Революційні процеси знову зростають в Україні; вони мають свої розвоєві етапи, під час яких поглиблюється національна і революційна свідомість народніх мас.

Там страх, який паралізував волю і думку людини, поборений. Героїчна боротьба УПА показала, що немає такого сильного ворога, з яким не можна б боротися. Кров героїв не засихає! Воїни УПА залишили для народу легенду збройної боротьби за свою державу! Тисячі українських націоналістів-революціонерів перейшли вздовж і впоперек українські землі під час останньої війни. Багато з них загинуло від куль гештапівських опричників, але засіяне ними зерно національного відродження починає кільчитися і видавати плоди.

Революція — це не тільки збройна боротьба. Революція — це довгий духовий процес, що починається в свідомості народу, в сфері його духових заінтересувань. Цей процес проявляється в різних формах — національне відродження, відродження релігійности, виховування дітей українською мовою в національнім і релігійнім дусі, пасивний спротив, відкидання ворожої атеїстичної ідеології, саботаж виробничих плянів, ненависть до окупанта і т. п. Звідси тільки один крок на барикади. »Все починається від містики, а кінчається політикою« — каже Дмитро Донцов.

Україна стала на смертельний змаг з Москвою в 1918 році. Цю боротьбу ми, на жаль, програли на полі бою, але то не значить, що український народ скапітулював і погодився з московською неволею. Війни програють і великі держави, але гинуть тільки нікчемні народи. Москалів ненавидять сьогодні всі сусіди. Росія завмирає на наших очах. Російський месіянзм — Москва третій Рим, панславизм, пролетарі всіх країн єднайтеся, пізніше колоніальні народи єднайтеся — очевидно, все це під проводом Москви. Може незабаром почуємо новий клич — православні всіх країн єднайтеся! — під егідою московського кафебістського патріярха, згідно з екуменічними діалогами з Ватиканськими чинниками. Всі ті льозунги зблідли, сьогодні на той гачок рибка вже не береться, вони збанкрутували, так, як збанкрутував комунізм як ідея. Він тримається ще тільки терором, але як довго можна сидіти на багнетах?

Потворна російська імперія, яку за словами де Кюстіна *виригнуло* саме пекло із своїх нетрів, мусить зникнути з лица землі. Як довго думають московсько-монгольські хани поневолювати мільйони культурних націй при кінці XX століття? Бій іде між Москвою і Києвом за гегемонію, за право первородства на Сході, яке загарбала нам Москва. Відвоювати його — це наша історична місія, це заповіт наших предків!

Тернистий шлях українського народу зближається до свого кінця. А по Голгофі приходить світле воскресіння, на яке ми з вірою чекаємо.

Ар'є ВУДКА

РОСІЙСЬКА ЛІТЕРАТУРА І КОЛОНІАЛІЗМ

1. Література як самосвідомість суспільства

Велика література, достойна цієї назви, це фокус, в якому сконцентровані болючі проблеми суспільства. Це погляд суспільства на себе, тобто його самосвідомість, совість, сумління і прагнення. Це документально зафіксована суспільна думка нації.

Нація як колективна особистість віддзеркалює в літературі свою душу. Це особливо стосується такої нації, як російська, у якій література (легальна чи самвидавна) майже завжди була єдиним віконцем, де людина могла проявити себе серед павутиння тотальних заборон.

Тому «поэт в России — больше, чем поэт» (Євтушенко). Тому будь-який справжній російський письменник відчуває на собі якесь особливе зобов'язання, надзвичайне покликання.

Російській літературі властиве «дум высокое стремление», яке і вивело її на світову арену.

Але у даному випадку нас цікавить співвідношення між прагненнями і діями — в першу чергу щодо інших народів, з якими перехрещувались шляхи Росії. Совість людини виявляється в самооцінці своїх відносин з іншими людьми. Так само і совість нації невіддільна від її ставлення до інших народів. Особливо яскраво вирізьблюється ця совість у письменників Росії, де література силою обставин змушена взяти на себе позалітературні завдання.

Наймогутніша колоніальна імперія новітніх часів — британська — показала світу подиву гідне явище палкої солідарності свого генія з поневоленим англійцями ірландським народом:

Я завидовал, эрин, твоим храбрецам,
Хоть в цепях был их остров, и гений гоним,
Я завидовал жарким ирландским сердцам...

Це Байрон, з поезією якого я ознайомився в російському перекладі. Він знайшов у собі силу протиставитись загальнопануючим шовіністичним настроям ненависти і презирству до ірландців. Саме в цьому і полягає функція сумління: поставити правду і справедливість вище емоцій і бажань. Тому не треба дивуватись, що англійці не стояли на смерті за збереження імперії, а дозволили порівняно легко розпустити її. Навіть якщо сумління нації втілюється в одній великій особі, воно знаходить дорогу до інших сердець. Гірше, коли і однієї особи не знаходиться...

Тож придивімось ближче до російської національної совісти й пошукаймо як вона ставилась до проблеми російського колоніалізму.

2. Від Пушкіна до Солженіцина

И с отвращением читая жизнь мою,
Я трепещу и проклинаю,
И горько жалуюсь, и горько слёзы лью,
Но строк печальных не смываю.

Від Пушкіна, який міг такими очима подивитись на себе, можна було б чекати багато і в плані самокритичного відношення до своєї нації. Власне від нього починається духовна зрілість російської літератури, яка до того часу перебувала здебільшого в пелюшках офіційних од. Але уважний перегляд творчості Пушкіна розвіє ці сподівання. Нічого кращого, ніж порада зливатись у російському морі, поневолені народи від Пушкіна не дочекались, хоч він чудово вмів схоплювати їх настрої:

Но независимой державой
Украине быть уже пора,
И знамя вольности кровавой
Я подымаю на Петра!

(«Мазепа»)

Аж до Солженіцина подібне розуміння української проблеми не з'являлось в російській літературі. Здавалося б, залишилось зробити останній крок: зрозуміти чужий біль як свій і визнати за чужим народом такі самі права, як і за своїм. Але цього природного кроку зроблено не було. Навпаки:

Смирись, Кавказ! Идёт Ермолов.

*

Уж Польша вас не поведёт:
Через ее шагнёте кости.

*

Восстав из гроба своего,
Суворов видит плен Варшавы.

*

Навіть людину, звиклу до шовіністичної советської казенщини, може вразити така сила ненависти до своєї жертви.

Гоголь, з походження українець, у своїх політичних поглядах дотримувався здебільшого російської орієнтації. Він чудово схопив і палко виклав суть російських прагнень:

«Уже и теперь чуют далёкие и близкие народы: подымается из русской земли свой царь, и не будет в мире силы, которая бы не покорилась ему».

Тут коментарі зайві: досить замінити «російську» на «німецьку» і «царя» на «фюрера» — і сам Геббельс підписався б під цим обома руками.

Але найбільш дивна й характеристична фігура — Лермонтов. Висланий за вільнодумство у колоніальне військо, він бачив і описав усі жахіття підкорення Кавказу:

Как дикий зверь, в смиренную обитель
Врывается штыками победитель.
Он убивает старцев и детей,
Невинных дев и юных матерей
Ласкает он кровавою рукой...

Що ж, картина знайома. Але як сам Лермонтов відносився до неї? Він, політичний засланець, бився разом з цими »дикими звірами« проти кавказьких повстанців! А в одному з віршів він дає їм ще й цікаву пораду:

Смирись, чеченец! Запад и Восток,
Быть может, скоро твой разделят рок.
Пройдут года, и скажешь сам *надменно*:
Пускай я раб, но раб царя вселенной!

І поетам-патріотам Литви Лермонтов дорікає:

Вам солнца Божьего не видно
За солнцем русского царя!

Це дійсно »верный росс« з комплексом раба, що пишається своїм рабством. Алеж той самий Лермонтов писав і зовсім інші рядки:

Прощай, немытая Россия,
Страна рабов, страна господ,
И вы, мундиры голубые,
И ты, послушный им народ.

Быть может, за хребтом Кавказа
Укроюсь от твоих царей,
От их всевидящего глаза,
От их всеслышащих ушей.

Але, замість пошуків сховища, він багнетом і пером почав витягати інші народи із їхніх сховищ під невблаганне російське »сонце«. Мовляв, мені, росіянину, можна бути проти мого царя, але ти, чужинець, мусиш йому підкорятися, а якщо ні, то я тебе примушу!

Того, хто знайомий з советським життям, така настанова росіян аж ніяк не дивує... Тому неросіяни дуже скептично ставляться до російського вольнодумства.

Найбільші російські прозаїки — Толстой і Достоевський — стали світовими класиками. Багато хто вважає їх втіленням совісти Росії. Дивна вона, та совість. Адже ті »вчителі людства« готові були смерті за високу мораль тільки на папері: у своєму власному житті вони звичайно діяли навпаки. Але навіть на папері можна простежити деякі цікаві речі. Страшним контрастом до майстерного змалювання росіян, яке грає всіма барвами, найтонкішими нюансами й глибиною, є зображення тими ж таки класи-

ками неросіян, які в кращому випадку примітивізовані, а в гіршому — карикатуровані та обпльовані. Ці російські генії, що проголошували універсальність всесвітньої любови, в глибинах свого серця не здатні були відчутти в неросіянах повноцінних людей. І ця відрухова, підсвідома настанова втілювалась в їх творчості, де неросіяни виглядають або як «унтерменші» або взагалі як якісь відразливі та шкідливі хробаки. Особливо це кидається в очі у Достоевського, якого «истинно русские» перетворили на свого кумира. Можна було б багато цитувати цього ненависника всіх неросіян, але надто огидно. Якщо іноді і зустрінеш там хоч трохи людську постать неросіянина, то аж здивуєшся: звідки вплив цей вийняток? І в цьому велике відрізнєння росіян від усіх інших народів, які створили великі літератури: навіть гітлерівська Німеччина не могла похвалитись геніальними нацистівськими літературними творами. Навіть коли шовіністам вдалося запалити ненавистю німецький загаль — великі письменники залишили Німеччину й боролись проти цієї ненависти. В Німеччині були людино-ненависницькі гасла, але не було ненависти до ненімців у великій літературі. В Росії постійно кружляють святенницькі гасла, а ненависть, погорда і зневага до неросіян заховались у найвищих виявах російської творчості! Тому людоненависництво в Німеччині було вульгарно відвертим і тимчасовим, а в Росії воно глибоко приховане під офіційним лицемірством і є незмінною рисою російської дійсності. Достоевщина — це не «режим», не «партократія», не кимось і якимось накинута, але *сама душа Росії у найглибшому її вияві*, і в цьому її справжній жах. Це не думка, не настрої, не запал (всі вони тимчасові) — але глибини підсвідомості нації, які в кожній кризовій ситуації виплескуються назовні, сіючи навкруги наругу, рабство і смерть.

Зрозуміло, що Достоевський був палким прихильником російського колоніалізму, а «совісний» Толстой взагалі цю проблему не помічав.

Не буду зупинятись на неситому імперіялісті Тютчеві, на Блоці з його зловісно-підступними «Скифами», бо хочу обговорювати лише *найвищі* прояви російської творчості.

Тому перейду до Солженіцина, який за російським звичаєм проголошує багато напівгарних-напівпідступних гасел, але ніде не вимагає прямо і безкомпромісово покинути загарбані колонії. І це вже не якийсь поміщик, а в'язень ГУЛаг-у, який довгі роки сьорбав голодну баланду разом із полоненими вояками УПА, партизанами країн Балтики! І цей в'язень, совість сучасної Росії, не може без обурення згадати Берестейський мир. Він вбачає в ньому «відрізання від Росії частини її тулубу», хоч насправді цим мітичним «тулубом» були виключно поневолені Росією народи. Цей вигук з глибини Солженіциногового серця повністю перекреслює його гарненькі гасла, бо відкриває справжнє почуття, глибинне, а не формальне світосприймання.

В. КУЛЬЧИЦЬКИЙ-ГУТ

ЧИ ДОБРА НАГОДА ВЖЕ ВТРАЧЕНА?

(Роздумування над 1933 роком)

»Ти чув про Нюрнберзький Трибунал. Ти маєш примірник того, що він виявив, і читав його дефініцію 'воєнних злочинів' і 'злочинів проти людства'... Пам'ятаючи нюрнберзьке визначення 'безглузлого нищення міст і сіл' як 'воєнні злочини' і 'жорстокі акти, поповнені супроти якого б то не було цивільного населення' як 'злочини проти людства'..., якщо ти є Норман Морісон, то їдь з Балтимору до Вашингтону... і там себе спали. Якщо ж ти не є Норман Морісон, то старайся зрозуміти свої зобов'язання згідно з міжнародним правом Нюрнберзького Трибуналу¹. Це заклик С. Лінда і Т. Гейдена, активістів руху проти участі США у в'єтнамській війні, до американської людини. Виписали вони його в 1966 р. у своєму творі, що народився з їхньої подорожі до Північного В'єтнаму. Після заклику вони ще й подавали конкретні вказівки, як ці »зобов'язання« виконувати, переплітаючи їх критикою американської системи правління. Тут вони, між іншим, проголошували: *»Ми протестуємо проти того, щоб яканебудь людська істота мала силу присуджувати на смерть мільйони других людських істот«*² (підкреслення наше, — ВКГ).

У цьому (1983) році українська діаспора (в Україні хіба підпільно) відзначає сумні роковини 1933 р., та наскільки можемо судити з повідомлень у пресі про пляни, активна участь обмежується до українських середовищ. Чому? Чи все, що сказано у вищенаведеній цитаті, не стосується і жертв голоду? Чи до них не відноситься »міжнародне право« Нюрнберзького Трибуналу? Чи протест цитованих авторів проти присудження на смерть мільйонів людських істот не покриває і Сталіна? Чому ж разом з українцями також і лінди та гейдени не повинні кричати на весь світ: *»Протестуємо!«*?

Безперечно, ми вповні свідомі того жорстокого факту, що між тими на Заході, які розпинаються за права народів і людей, є багато таких, які слухають беззастережно Москву і як папуги повторяють за нею: »голоду не було«, або вважають жертви голоду (у далеко применшеному ніж фактичний стан розмірі) тільки конечним кроком у щасливому поході до комунізму. Та поза цим гуртом існує велика маса людей, які або про голод не знають, або не можуть знайти до нього якогось більш інтимного відношення, не можуть бачити його ваговитого пов'язання із подіями у різних частинах світу, що відбувалися в останніх десятиріччях і далі відбуваються. Хто має їм про це сказати? Хто має відкрити перед ними факт, що голод 1933 року не був звичайним собі голодом, який людство у різних частинах світу та в різних роках

1) Staughton Lynd and Thomas Hayden: »The other side«, стор. 225.

2) Там же, стор. 231.

терпіло від непам'ятних часів, але, що це був голод особливий, якому належить окрема сторінка в історії людства?

Ні! Це не мусить бути конче українець. З цим голодом є вже позначомлені і неукраїнці. Та на українській людині лежить обов'язок, до неї промовляють вимордовані голодом брати і сестри, щоб вона віддала всі свої сили, все вміння, всі здібності для того, щоб 1933 рік почав кричати червоною плямою із сторінок світової історії не тільки про веле-тенський злочин, але і про небезпеку, про жорстокі пляни проти народів і людей, про необхідність пізнати суть цієї потвори XX століття, яка виросла на базі симбіози російського імперіялізму і марксизму.

З уже існуючої літератури про голод можна довідатися, що його завданням було знищити «куркуля» як клясу. В цій літературі існують також інформації про те, що в більшості це не були «куркулі» з діда-прадіда, бо передреволюційні заможні селяни зникли ще під час революції, або вже у перших пореволюційних роках. Були це переважно незаможні або малоземельні селяни, які поділили між собою панську землю. А як вони поводитися під час революції? Чи вони боролися проти большевиків? І тут приходимо до вихідного пункту відзначування голоду, бо голод був тільки наслідком того, що сталося у роках революції, тобто до розгляду перемоги большевиків в Україні.

Наскільки нам відомо, у матеріялах про визвольні змагання, якщо йдеться про причини невдачі, існують дві засадничі настанови: шукання причини або у невідповідності, чи, як це хто хоче — незрілості українського народу, або у слабості його тодішнього проводу. Силу ж большевиків обі настанови мають тенденцію, здається, применшувати. Тут звичайно переочується факт, який набирає особливої ваги у нинішній перспективі, що в основі тодішніх большевицьких дій лежали засади, а за ними стояли сили, які допомогли большевикам не тільки зберегти російську імперію, але і довести її до того світового значення, яке вона зараз посідає. Отже, причини поразки треба б шукати не у слабості українських визвольних сил, але у силі большевиків, і вихідним пунктом для відзначування оцих не тільки сумних, але і зловіщих роковин 1933 року, повинна бути аналіза тих метод, які остаточно дали большевикам в Україні перемогу.

Та сама аналіза, у якій дуже важне місце займав би розгляд пропагандивного наступу большевиків на село, це була б тільки перша частина. У другій частині мало б іти порівняння цих метод, вживаних в Україні, з тими методами, які довели до завоювання таких країн, як Китай, Куба, В'єтнам, Нікарагуа, а зараз використовуються для завоювання Ель Сальвадору. Таке порівняння, — ми в тому певні, — виявило б документально, що в усіх вичислених країнах вживалися, *mutatis mutandis*, ті самі методи, які привели до завоювання України, а в дальшому і до голоду 1933 року.

Ось для прикладу. С. Лінд і Т. Гейден у згаданому вище творі пишуть, що земельна політика в'єтміну перейшла через дві фази. Перша фаза почалася в червні 1949 р., коли Го Чі Мін заявив, що великих землевласників, які співпрацюватимуть з повстанцями, чіпати не

будуть. Земля ж французьких поселенців, французьких компаній та тих в'єтнамських великих землевласників, які зрадили повстання або втекли з «увільнених» теренів, буде skonфіскована. В 1952 р. ця земля була вже розділена між селянами. Друга фаза почалася 1953 р., коли і ті землевласники, які співпрацювали з повстанцями, мусіли за державні бонди свою землю віддати, крім тої, яка їм була конечна для їхнього власного виживлення. Лінд і Гейден, однаке не згадують, — принайменше не прямо, — про третю фазу, коли то всіх селян загнано до колгоспів. Все ж таки вдумливий читач може зробити заключення про існування цієї фази із згадки авторів про повстання 1956 р., яке вони називають «повстанням дрібних селян», та з пояснення північно-в'єтнамського професора, начебто «реакційні католицькі провідники» вмовляли у селян, що «кооперативна власність нищить приватну власність селян»³.

Вже із того прихильного до комуністів твору можна ясно побачити, що в'єтнамський селянин, так само як і український, хотів працювати на своїй власній землі. В'єтнамські ж марксо-ленінці (теперішній відповідник большевиків), коли боролися за владу, то обіцяли землю селянам, а коли ж при владі закріпилися, тоді обернули селян, як і в Україні, у колгоспних кріпаків.

Крім трактування селян зараз ще напрошується, як приклад для порівняння, співвідношення між большевиками й іншими лівими партіями та групами. Такі порівняння зробили б відзначування 1933 р. важним не тільки для українців, але і для інших народів і людей, які не є у полоні марксизму-ленізму. Такі порівняння були б корисні і для чесних марксистів, які мають відвагу skonфронтувати свої ідеї з дійсністю, бо вони побачили б, що їхні «доморослі» марксисты Нікарагуа чи Ель Сальвадору є нічим новим, себто, що фактично вони не є «доморослими», але виплеканими Москвою⁴.

Такі порівняння робили б відзначення 1933 р. доречним (relevant) для мешканців індустріяльних країн, бо вони показали б цим мешканцям, що Москва даліше послідовно здійснює стратегію Леніна, базовану на теорії слабих звен у ланцюзі західного імперіо-колоніалізму, хоч цей імперіо-колоніалізм вже давно перестав існувати, здійснює

3) Там же, стор. 204-208. Павло Голлендер у своєму добре опрацьованому творі «Political Pilgrims: Travels of Western Intellectuals to the Soviet Union, China and Cuba 1928-1978», обговорюючи техніку, якою інтелектуали оправдують факти, які йдуть у розріз з їхніми переконаннями, у підтекстній нотатці пише: «Так от, наприклад, С. Лінд і Т. Гейден пояснювали північно-в'єтнамські зворота, поповнені під час колективізації (делікатно згадані у них, як 'події 1956 року)': 'Ми сугеруємо, що цей епізод повинен би розглядатися як продовження війни проти французів, а поповнені насильства повинні бути оцінювані в тому самому контексті, як терор самого резистансу'» (стор. 424).

4) Арнольд Бейхман у розвідці «The Spell of Marxism» (Policy Review, літо, 1982, стор. 109-118) за приклад пропагування «доморослих» комуністів наводить Филипа Беримена, який у Нью-Йорк Таймс-і писав: «Чи США повинні переговорювати з марксистами Ель Сальвадору? То правда, що повстанці є марксистської орієнтації, але вони є марксистами доморослими», і даліше іронічно коментує: «Розшифровано це означає, що ті хлопчачки не є комуністами, не є советськими верховодами, а тільки нешкідливими марксистами, доморослими як кукурудза. Іншими словами, то тільки марксизм пов'язаний з Москвою творить проблеми (хібашо, розуміється, це кубинський марксизм, але тоді, знов же, зв'язки між Москвою і Гаваною накинута Кастрові політика США)» (стор. 115).

стратегію, яку в нових обставинах Мао Тсе-тунг назвав боротьбою села з містом, де село — це неіндустріялізовані країни, а місто — Північна Америка, Західня Європа і Японія.

Такі порівняння вивели б на світло денне брехню Москви і її послідовників, яку вони умудрюються повторяти у безконечність тільки тому, що справи кожної країни трактуються відірвано від інших, а тому пропадає той так важливий зв'язок, який з усіх кінців світу веде завжди до Кремля.

Такі порівняння дали б додаткову зброю в руки українських союзників у ВАКЛ для їхньої боротьби на місцях проти цієї марксо-ленінської зарази, якою Москва засипає світ.

І для такого відзначування року 1933 зовсім не запізно, бо боротьба з Москвою не вщухає, а розгоряється!

Увага!

Увага!

ЦІННЕ ВИДАННЯ

Роки тотального терору в ССРСР, а зокрема в УССРСР, увійшли в історію під назвою Ежовщини.

З нагоди 30-річчя тієї кривавої доби (1937-1967) Українська Видавнича Спілка в Лондоні (УВС) вшановує пам'ять тих мільйонів українців, що загинули смертю мучеників-рабів, виданням двотомової документальної повісті О. Звичайної та М. Млакового під назвою

»ВОРОГ НАРОДУ«

Це широко розгорнене полотно і щодо часу, і щодо просторів (Україна, Сибір, Далека Північ ССРСР, советська «воля», в'язниці, етапи морями й суходолом і... Колима — планета див), і щодо кількості рельєфно змальованих дійових осіб, які вирвалися живими з тогочасної дійсності. Хоч зміст твору не з веселих, але «споживається» він легко, бо побудовано його за принципом кінофільму.

В грудні 1967 р. повість «Ворог народу» на конкурсі Українського Літературного Фонду ім. І. Франка в Чикаго (США) відзначено першою нагородою. Повість має 939 стор. малої вісімки в обох томах; віньєти роботи мистця М. Дмитренка.

Ціна за 2 томи: £6.00, або 15 американських доларів.

Замовлення разом із готівкою просимо слати на адресу:

Ukrainian Publishers Ltd.
200, Liverpool Road,
London, N1 1LF, Great Britain.

В 45-ЛІТТЯ СМЕРТИ сл. п. ЄВГЕНА КОНОВАЛЬЦЯ

Мартин СУЛЯТИЧ

ВЕЛИКИЙ ПРОВІДНИК НАЦІОНАЛЬНО- ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ УКРАЇНИ

(В 45-ту річницю з дня смерти сл. п. полк. Є. Коновальця)

23-го травня 1983 року проминуло 45 років від убивства агентом російської імперії одного з найвизначніших мужів України ХХ століття — сл. п. полковника Євгена Коновальця. Своею особистістю і націоналістичним рухом, який він очолював, Полковник був для російської імперії такою небезпечною загрозою, що Москва рішила знищити його за всяку ціну.

Ще перед Першою світовою війною Євген Коновалець почав визначатися в Західній Україні, як один із головних молодих національних діячів. Він став керівником молодечого відтинку Української Національно-Демократичної Партії, з рамени якої входив до Українського Студентського Союзу. Освіту здобув він у львівській Академічній гімназії та під час студій права на Львівському університеті, що їх закінчив успішно. Його виховували передові тодішні національні педагоги і провідники, як україніст Ілля Кукурудз, історик Василь Білецький та тіловиховник Іван Боберський, а також — політики д-р Кость Левицький, д-р Лонгин Цегельський та інші. Він засвоїв ідеї, ширені в писаннях Миколи Міхновського, а улюбленим його поетом був Іван Франко. З Франкових «Каменярів» одна стрічка стала моттом життя Коновальця:

*Отак ми всі йдемо, в одну громаду скуті
Святою думкою, а молоти в руках.
Нехай прокляті ми і світом позабуті!
Ми ломимо скалу, рівняєм правді путі,
А щастя всіх прийде по наших аж кістках!*

Проте найбільший ідейний вплив на молодого Коновальця мав Дмитро Донцов, зокрема своєю доповіддю на II Всеукраїнському Студентському З'їзді у Львові в липні 1913 р. п. з. «Сучасне політичне положення нації і наші завдання». 22-річний Коновалець був одним із чоловічих учасників цього з'їзду і сам виголосив реферат на тему «Справа університету». Згодом Коновалець згадував, що люди типу Донцова «дали мені щойно змогу зрозуміти гаразд принцип соборности України і кермуватись ним опісля як основною засадою у мойй дальшій праці». Реферат Донцова справив на нього «беззаперечне враження», бо Донцов відкидав усяку програму автономії України в рамках Росії і жадав повного політичного відокремлення від Росії. Донцов цілковито підірвав вплив згуб-

них ідей М. Драгоманова на галицьку молодь та висунув клич військового перевиховання широких мас народу для боротьби проти Росії.

Під час Першої світової війни Євген Коновалець відбув 4-місячний старшинський вишкіл. Під час боїв за гору Маківку у Скільщині в Карпатах, він попав у російський полон у червні 1915 року. Осінню 1917 р. Євген Коновалець повернувся з полону в Україну, до Києва. З його почину появляється в листопаді 1917 р. «Відозва гуртка старшин Західніх Земель», що має наскрізь державницький і соборницький характер. У висліді його заходів на спілку з гуртком однодумців, Коновалець виведив від Генерального Військового Секретаріату УНР згоду на зформування Куреня Січових Стрільців, що його він очолив у січні 1918 р. Зразу цей курінь визначився при розгромі большевицького повстання у Києві. Коли ж на короткий час після цього Київ треба було здати в руки російських агресорів, то Курінь Січових Стрільців відступив останнім із Києва та 1 березня 1918 р. — перший увійшов до нього переможним боєм.

За особливі заслуги для боротьби за Українську Державу, Військове міністерство УНР надало Євгенові Коновальцеві ступінь полковника, а його формація виросла до розмірів полку. Січових Стрільців трактовано як прибічну гвардію голови Центральної Ради й уряду.

З приходом до влади в Українській Державі гетьмана Павла Скоропадського, полк Січових Стрільців був розформований. Але в серпні 1918 р. Гетьман видав дозвіл, на прохання Євгена Коновальця, відновити «Окремий Загін Січових Стрільців» у Білій Церкві. Полк. Коновалець і Стрілецька Рада заявили тоді бажання служити Українській Державі та вірність гетьманській владі доти, доки вона боронитиме «самостійну і від нікого незалежну українську державність».

1918 року Полковник відбув у Києві ряд зустрічей з д-ром Дмитром Донцовим та сеньйором революційно-націоналістичного руху — Миколою Міхновським. Їх значення далекосягле, бо Міхновський поділився з другими своїм досвідом, що для Донцова було важливим в ідеологічній ділянці, а для Коновальця — в практично-організаційній та політичній. Цей досвід сягав часів Братства Тарасівців, Революційної Української Партії, Української Народної Партії, Оборони України та Братства Самостійників.

Коли ж гетьманський режим проголосив грамоту про федерацію України з Росією, полк. Коновалець на чолі Січових Стрільців рішуче виступив проти такої антидержавницької політики. Окремий Загін Січових Стрільців здобув 18 листопада 1918 р. одну з більших перемог над російськими зайдами, вбиваючи в завзятім бою під Мотовилівкою біля 600 російських старшин-єдинонеділимців.

Після перебрання Директорією УНР влади в Україні, полк. Коновалець став комендантом Осадного Корпусу, що пізніше був переіменований в Корпус Січових Стрільців. В цілорічних боях в обороні української держави з військами російських напасників, Корпус відіграв важливу роль. У дні 20 липня 1919 р. він розбив большевицьку Богунівську бригаду під Фрамполем, а 23 липня знищив під Карабчиевом найсильнішу большевицьку формуацію — Таращанську дивізію. Але встоятись не було сили... 6 грудня 1919 р. розв'язано формуацію Січових Стрільців...

Після кількох місяців польського полону, на весні 1920 р. полк. Євген Коновалець і більша частина членів Стрілецької Ради опинилися в Чехо-Словаччині. Полковник робив різні заходи відновлення регулярної, але незалежної від посторонніх потуг, української армії. Він висунув плян стягнення решток усіх військових формуацій в район Карпат для переорганізації та відновлення регулярної визвольної війни. Коли ж виявилось, що Головний Отаман Симон Петлюра не погоджується на виконання цього пляну, тоді Полковник розв'язав у липні 1920 р. Стрілецьку Раду і негайно на її місце почав організувати підпільну військово-революційну формуацію під назвою «Українська Військова Організація» (УВО).

УВО була соборницькою, тобто розгорнула рівночасно визвольні дії на українських землях під російськими і під польськими окупантами. Полковник, власне, багато розчисляв на соборницький характер складу колишнього Корпусу Січових Стрільців. Тому ядром Начальної Команди (спочатку: Начальної Колегії) УВО стали члени кол. Стрілецької Ради Січових Стрільців. На під-большевицькі терени Євген Коновалець вислав двох своїх довірених старшин — сот. Івана Андруха і сот. Миколу Опоку з дорученням створити Крайову Команду УВО на СУЗ. З ними відійшли десятки колишніх Січових Стрільців. Друга група старшин на чолі з сот. Осипом Навроцьким зформувала подібний керівний осередок на Західньо-Українських Землях у вересні 1920 р. Полк. Коновалець напевно нав'язав таємний зв'язок із діючим на Київщині підпільним осередком Братства Української Державности, в проводі якого був, м.і., Микола Міхновський, добрий приятель та політичний учитель Полковника.

З Праги Коновалець поїхав осінню 1920 р. до Відня, де зустрічався з д-ром Дмитром Донцовим, який саме тоді працював над першою своєю більшою книгою: «Підстави нашої політики». Можливо, що вже тоді снувалася в Коновальця думка намовити Донцова стати редактором великого націоналістичного періодика.

На весні 1921 р. полк. Коновалець прибув таємно до Львова й очолив Начальну Колегію УВО. Атаентат чотаря УГА Степана Федака у Львові 25 вересня 1921 р. на президента Польщі Ю. Пілсудського був сигналом для розгортання по всій Західній Україні підпільної боротьби УВО, помимо невдачі самого атаентату. Пол-

ковник поробив у Львові відповідні заходи щодо відновлення видавання «Літературно-Наукового Вістника». Коли заходи ці увінчалися успіхом, то на головного редактора запрошено д-ра Донцова, який переїхав з Відня до Львова і розпочав видавати журнал в 1922 році. «ЛНВ» продовж 10 років був найбільшим рупором націоналістичної думки та виховним органом молодого покоління революціонерів-націоналістів.

Треба відмітити цікавий факт, що у помешканні у Львові, де перебував полк. Коновалець, мешкав також 14-річний учень гімназії — Роман Шухевич, якого Полковник брав не раз до своєї кімнати на довгі розмови. Між загартованим у боях та політиці 30-річним Командиром і Провідником та молоденьким юнаком дійшло тоді до тісного духово-ідейного зв'язку.

УВО в 1921-1922 роках розгорнула многогранну підпільну діяльність проти польських окупантів, а найбільшою була саботажна акція проти ворожих колоністів, яких Варшава масово насилала на українські землі. Акцією керував безпосередньо полковник Коновалець.

25 жовтня 1922 р., Полковник потаємно виїхав почерез Данціг (Гданськ) на чужину і відтоді йому вже не судилось більше повернути на Рідні Землі. Разом із ним перенесено на чужину осідок УВО під назвою «Начальна Команда», а на ЗУЗ оформлено Крайову Команду. По деякій часі в УВО назріла ідейно-політична криза, бо екзильний уряд ЗУНР хотів підпорядкувати собі УВО. Полк. Коновалець тоді уступив з керівництва УВО (осінь 1923), бо він категорично спротивився політичному курсові ЗУНР. Коли ж Рада Амбасадорів у Парижі признала несправедливо Галичину Польській державі, а д-р Є. Петрушевич перейшов на явні советофільські і русофільські позиції, то провідний актив УВО звернувся до полк. Коновальця з проханням, щоб він знову очолив УВО та поставив визвольну державницьку політику на чітких соборницьких засадах. Полковник погодився і перебрав провід УВО в червні 1924 р. Рівночасно Крайовим комендантом УВО став сот. Юліян Головінський, людина ясних націоналістичних поглядів. Відтоді в УВО постійно кріпшала націоналістична течія, виховувана на писаннях Дмитра Донцова. До УВО почала вступати молодь, яка суспільно активізувалася шойно після Визвольних Змагань 1917-1920 років — як, наприклад, Роман Шухевич, Зенон Коссак, Михайло Колодзінський, Дмитро Грицай.

Друга половина 20-их років була в Україні під знам'ям росту націоналістичного руху, очоленого в ідеологічній площині Дмитром Донцовим, а в політично-організаційній — полковником Євгеном Коновальцем. Після вбивства російським агентом Гол. Отамана Симона Петлюри, в націоналістичній русі сильно активізувалися ті самостійники-петлюрівці, які відкинули згубну польонофільську орієнтацію. А коли появилася великий твір Дмитра Дон-

цова «Націоналізм», то ідеї революційного націоналізму швидким темпом заволоділи умами більшості молодого активу.

В листопаді 1927 р. з ініціативи полк. Євгена Коновальця відбулася I Конференція Українських Націоналістів з участю представників таких націоналістичних організацій: підпільних — Української Військової Організації та Союзу Української Націоналістичної Молоді, і явних — Легії Українських Націоналістів і Групи Української Націоналістичної Молоді. Конференція покликала до життя Координаційний Осередок для усіх націоналістичних організацій під назвою «Провід Українських Націоналістів», головою якого став полк. Коновалець. Старші віком націоналісти визнавали його своїм беззастережним провідником тому, що він уособнював у собі фронтову боротьбу і збройне підпілля. Молоді націоналісти йшли за Полковником беззастережно, бо бачили в ньому незламного борця за УССД і провідника революційного націоналізму, ідеї якого ширив Дмитро Донцов. 1928 року почав появлятися журнал націоналістичного руху п. з. «Розбудова нації», в якому полк. Коновалець опублікував найбільший свій твір — «Причинки до історії ролі Січових Стрільців в Україні». В цьому творі з'ясовані головні погляди Полковника: беззастережна вірність українській державності й етичний ідеалізм борця за повне визволення України та закріплення сильної УССД.

У квітні 1928 р. відбулася у Празі II Конференція Українських Націоналістів. Її метою було знайти спільний знаменник для зформування єдиної всеобіймаючої націоналістичної організації, до якої полк. Коновалець змагав послідовно, але поступово. Під час Конференції наступив революційний перелом щодо концепції нової організації: верх взяла теза Дмитра Донцова про потребу створення зовсім нової, чітко ідеологічної та революційної етично-елітарної організації. Конференція заборонила своїм членам належати до легальних партій, які хотіли явно вести національну політику під польською окупацією. Тоді відійшла з УВО група сот. Паліїва. Всі заступлені організації передали ПУН-ові, тобто полковникові Євгенові Коновальцеві, виключне представництво націоналістичного руху на зовнішньому полі.

Врешті, від 29 січня до 2 лютого 1929 р. відбувся у Відні (Австрія) Конгрес Українських Націоналістів, на якому створено з існуючих націоналістичних груп одну «Організацію Українських Націоналістів». Головою Проводу одногolosно вибрано полк. Євгена Коновальця. Новопостала організація була в першу чергу ділом Полковника, визначного стратега націоналістичного руху. Він об'єднав два покоління націоналістів, членів українських Церков, людей із всіх соборних земель України, загатованих на фронтах військовиків і виховуваних на ідеологічних засадах молодь. Конгрес Українських Націоналістів — це тріумф провідницьких, дипломатичних, командирських та організаційних здібностей Євгена Коновальця. Конгрес завершив усі дотогочасні осяги думки і чину укра-

їнського націоналізму. Настанови і міркування націоналістів підсумував Полковник у своїй заключній промові: *«Одне знаю напевно: доба, в якій живемо, безмірно велика. Це одна з тих революційних епох, які простягаються на цілі десятиріччя, і в якій кується новий світ і нова людина... ми маємо до вибору: або бути творцями, або жертвами історії... мобілізуючи і спираючись на широкі народні маси, мусимо, ведучи їх, боротися і добиватися віднови Самостійної Соборної Української Національної Держави на всіх просторах життя українського народу. Як учить нас досвід цілих українських поколінь, можемо цього досягнути тільки революційними, ніколи ж еволюційними, шляхами... Завжди це є мужі, що творять історію. Хочу вірити, що завдання, які в нашій програмі ми собі накреслили, зуміємо, як мужі, виконати».*

Полк. Євген Коновалець дав крайовим націоналістам заохоту і піддержку розгортати революційно-визвольну боротьбу, а він особисто піднявся вести визвольну політику на якнайширшу всенародню скалю. Найперше він скликав весною 1929 р. нараду високих старшин-націоналістів, за участю 4-ох генералів і 3-ох полковників, з наміром розплянувати мілітаризацію ОУН та випрацювати теорію революційної боротьби. Одначе наслідки були мінімальні, бо всі ці старшини думали категоріями ведення війни регулярними арміями.

З черги, Полковник поїхав до Північної Америки, щоб мобілізувати для визвольної боротьби допомогу тамошньої української еміграції. Повернувшись в Європу, він наголосив потребу ідейного бою проти ворожих закидів у тому, що, мовляв, український націоналізм нібито фашистський рух. Появилось кілька статей, в яких доказано, що український націоналізм — це суто український ідеологічний і політичний рух. Відповідні заяви і статті видано від Проводу ОУН, в яких опрокинено повище названий та інші подібні закиди. Найкращою відповіддю була самобутня дія ОУН, що кермувалася лише інтересами української нації.

Дуже важним рішенням полк. Євгена Коновальця було передавання проводу ОУН на Західньо-Українських Землях в руки молодих націоналістів, які вийшли з рядів Союзу Української Націоналістичної Молоді. Він поставив наголос на вихованців волюнтаристичного націоналізму, розпрацьованого Дмитром Донцовим. Пропагандивні, організаційні, виховні та бойові ділянки Крайової ОУН опинилися в руках молодих полум'яних революціонерів, визнавців концепції «перманентної революції» — Степана Охримовича, Івана Габрусевича, Степана Ленкавського, Романа Шухевича, Степана Бандери і Ярослава Стецька. У питанні відношення УВО до ОУН, полк. Євген Коновалець взяв сторону «краєвиків», злучивши УВО з ОУН в особі спільного провідника сот. Юліяна Головінського. Відтоді революціонери-націоналісти молодого покоління цілковито запанували над рухом на Рідних Землях. Зразу відбулася за почином ОУН друга саботажна акція проти польських

колоністів. Акцією керував вихованець Полковника, 23-літній Роман Шухевич. Проти «саботажної акції» поляки zareагували т. зв. пацифікацією. Проти цієї погромницько-терористичної політики, полк. Коновалець у свою чергу розгорнув по всій Європі пропагандивну акцію для скомпромітування польського колоніалізму та розголосу української національно-визвольної боротьби. Вже тоді революційне крило в ОУН почало надавати тон всій організації.

В 1931 році зросла кількість бойових чинів ОУН проти поляків, що проходили під керівництвом крайового провідника Степана Охримовича. Ліквідація польського імперського політика Голуфки за крайового провідника Івана Габрусевича викликала критику в колах емігрантських націоналістів, але полк. Коновалець вповні апробував цю акцію. Революційна ОУН піднімалася до все більших чинів: ліквідовано комісара окупаційної поліції Чеховського в березні 1932 р., а після того прийшла акція в Городку, в наслідок якої поляки повісили двох молодих членів ОУН — Василя Біласа і Дмитра Данилишина, які стали національними героями. Після Габрусевича полк. Коновалець призначив Степана Бандеру крайовим провідником. Вкоротці, під керівництвом Степана Бандери ОУН виконала свій найбільший дотогочасний чин, ліквідуючи польського міністра внутрішніх справ ген. Перацького в червні 1934 р.

Після арешту Степана Бандери, Полковник назначив його наступником Осипа Мащака, а по його арештуванні — Миколу Коса. Влітку 1935 р. полк. Євген Коновалець апробував створення Крайової Екзекутиви ОУН на Північно-Західніх Українських Землях. КЕ ОУН на ПЗУЗ під керівництвом Миколи Коса вирішила вже літом 1937 р. перейти до формування повстанських відділів ОУН. Цю ініціативу вповні апробував полк. Євген Коновалець, який своєю далекозорою думкою вже тоді передбачав визрівання чергової фази визвольної боротьби — переходу ОУН до умасовленої збройної боротьби проти окупантів.

Від самого заснування ОУН полк. Євген Коновалець намагався включувати до Проводу все нових молодих націоналістів-революціонерів. Найперше, в 1929 р. він покликав на пост ідеологічного референта Юліяна Вассиана, недавнього члена СУНМ. Голова Проводу ОУН передав керівництво референтурою ідеологічного вишколу революціонерів Іванові Габрусевичові, який покликав Олега Кандибу-Ольжича на пост керівника культурно-освітньої референтури. На провідні пости були покликані Ярослав Стецько і Олекса Гасин. Полк. Євген Коновалець бачив незадовільний стан функціонування ПУН з огляду на невідповідність підбору членів ПУН на I Конференції в 1927 р., а потім на Першому Конгресі ОУН 1929 р. Частина членів ПУН не йшла «з духом часу» росту і розвитку революційної ОУН на Рідних Землях. Але з огляду на

устроєві питання, Полковник не хотів по-диктаторськи проводити потрібні персональні зміни.

Москва все більше непокоїлася діяльністю полк. Євгена Коновальця та УВО-ОУН. Там вирішено його знищити ще на початку 30-их років, коли виявилися сильні впливи ОУН на землях під російською займанщиною. Відтоді було кілька безуспішних спроб ГПУ вбити Полковника.

Щойно 23-го травня 1938 р. вдалося агентові «Валюхові» підсунути Полковникові в Роттердамі (Голляндія) бомбу, що вбила його на місці.

Загибель Голови Проводу ОУН була тяжкою втратою саме тоді, коли в Європі гряділи великі міжнародні події. На II Великому Зборі ОУН в квітні 1941 р. стверджено, що у третю річницю героїчної смерті полк. Євгена Коновальця, сила ОУН зросла кількакратно відтоді, коли Полковник очолював ОУН. На місце поляглих сотень членів стали тисячі.

Новий Провід гарячково готував цілу ОУН до чергових завдань з наближенням німецько-російської війни. Коли ж прийшов відповідний час, то ОУН під проводом Степана Бандери рішилася відновити українську державу. Це досягнуто Актом 30-го червня 1941 р. під керівництвом голови Українського Державного Правління — Ярослава Стецька. Творці найновішої Української Держави визнали історичні заслуги сл. п. полк. Євгена Коновальця, що відмічене в Акті проголошення відновлення Української Держави: *«Організація Українських Націоналістів, яка під проводом її творця і вождя Євгена Коновальця вела в останнім десятилітті кривавого московсько-большевицького поневолення завзяту боротьбу за свободу, взиває увесь український народ не скласти зброї так довго, доки на всіх українських землях не буде створена Суверенна Українська Влада».*

І справді, доки не здійсниться візія Великого Полковника — Українська Самостійна Соборна Держава — доти хай Його заповіт, освячений життям і кров'ю — «Перемога або смерть!» — буде на-завжди нашим законом.

ЧИТАЙТЕ, ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ
І РОЗПОВСЮДЖУЙТЕ
• ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ •

МАТЕРІАЛИ Я ДОКУМЕНТИ З ПОНЕВОЛЕНОЇ УКРАЇНИ

ВСІ ВІРНІ В УКРАЇНІ АПЕЛЮЮТЬ

Наша Редакція одержала від УЦІС новий документ з України, який продістався у вільний світ самвидавним шляхом. Цей документ, написаний вірними Христової Церкви в Україні, стисло віддзеркалює слушне становище до актуальних питань Української Церкви й українського народу.

ЗВЕРНЕННЯ ДО УКРАЇНСЬКИХ ВЛАДИК, ДУХОВЕНСТВА І ВСІХ БРАТІВ І СЕСТЕР У ХРИСТІ, ВІРНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЦЕРКОВ ПОЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ

Не треба Вам описувати життя наших катакомбних Церков, що їх переслідують атеїстичні окупанти від часу ліквідації Української Автокефальної Православної Церкви і злопам'ятного т. зв. Львівського собору, зорганізованого московським патріархом при допомозі НКВД.

Церкви наші діють у дуже важких підпільних умовах і потребують всесторонньої допомоги. Цієї допомоги вони очікують передусім від своїх братів у вільному світі, а, зокрема, від українських Ієрархів. Це для всіх очевидне, однак на цьому місці ми хочемо звернути увагу на інший аспект тієї проблеми, а саме як хотіли б ми бачити діяльність еміграції на тому відтинку.

У практичній діяльності на еміграції, в добі єкуменізму, не можна ділити наших людей на православних і католиків. Такий поділ є шкідливий для єдності нашого народу в теперішньому часі. Ми здаємо собі справу з моральної сили наших Церков і їх впливу на патріотичну поставу наших людей. Уважаємо, що наші Церкви повинні діяти в єкуменічній згоді для добра цілої нації. Вони в той спосіб матимуть змогу вдержати традиції і культуру нашого народу, а також будуть могли включитись до боротьби цілого народу в Краю і на еміграції за державну незалежність України, бо тільки в незалежній державі зможуть бути створені відповідні умови для свободного розвитку релігійного життя.

Тому ми повністю підтримуємо намагання про створення патріархату Української Католицької Церкви на чолі з Патріархом Йосифом, та тісного об'єднання всіх українських православних Церков з метою створити теж окремий патріархат Української Православної Церкви. Всі вірні в Україні апелюють до Вас, щоб для добра цілої нації розв'язати справу українських Церков в дусі єкуменічного діалогу, який в майбутньому може довести до повного об'єднання наших Церков.

Зокрема апелюємо до папи Івана-Павла II, щоб визнав існуючий патріархат Української Католицької Церкви і щоб перервав діалог з ро-

сійською імперською церквою Пімена. Апелюємо до всіх Владик і Духовенства українських Церков, до всіх світських активних діячів послідовно діяти в душі нашого звернення.

Листопад 1982 Р. Б.

Вірні Христової Церкви в Україні

ЗАСУД УКРАЇНСЬКИХ КАТОЛИЦЬКИХ СВЯЩЕНИКІВ У ЛЬВОВІ

У 55-му випуску «Хроніки Литовської Католицької Церкви» надруковано уривки із постанови суду щодо двох священників підпільної УКЦеркви в Західній Україні — Василя Каваціва та Романа Осипа. Їх засуджено до 5 років ув'язнення і 3 років заслання кожного ще 28.10.1981 року за ст. 198 та 209 Карного Кодексу УССР, тобто «порушення законів про відділення церкви від держави і замах на особистість і права громадян під приводом здійснювання релігійних обрядів чи під іншим приводом».

О. Василь Каваців народився 1934 р. в селі Яблонівка на Стрийщині, закінчив середню спеціальну освіту, працював вуглярем в 3-ій львівській лікарні. Роман Осип нар. 1951 р. в селі Водяне на Львівщині, має середню спец. освіту, в час арешту ніде не працював.

«Судова колегія» постановила, що обидва підсудні визнали, що були священниками Католицької Церкви грецького обряду. За словами звинувачення вони в період 1974-81 рр., всупереч забороні влади, розпочали нелегальну релігійну діяльність серед українців-католиків, проводячи в селах Львівської області вдень та вночі богослуження в незареєстрованих владою громадах вірних, на цвинтарях і в мешканнях, а також і в зареєстрованих православних церквах.

Підсудні не лише організовували та проводили богослуження, але й навчали неповнолітніх віри і, користуючись сповіддю, призначали віруючим на знак каяття багато разів повторяти молитви. Крім того підсудні «калічили» (!?) неповнолітніх, зобов'язуючи їх, на знак покаяння, постити, а в час Великого посту забороняли дітям відвідувати клуб, дивитися телевізор, ходити до жіна.

Підсудні визнали, що вони священники, і як такі мають обов'язок обслуговувати вірних, і тому не почувають себе винними за проведення богослужень і сповідей. Твердження суду, що вони «калічили неповнолітніх, зловживали сповіддю», — назвали наклепом. Що ж торкається обмеження при вживанні м'яса, то це пропаганда і медицина — заявили підсудні.

Як повідомляє далі «Хроніка ЛКЦеркви», хоч судовий процес був відкритим і в залі вистачало вільних місць, туди потрапило тільки

декілька вірних. Більшість присутніх на суді — примусово затгані «представники заводів, шкіл, технікумів і інших установ». Але й серед них відчувалися симпатії до підсудних.

Голова суду П. Романюк (інші члени судової колегії: К. Забазнова, В. Михайлов, секретар А. Бордун, прокурор В. Дорсшай) постійно шантажував зібраних, насміхався над ними, перевіряв документи і фотографував їх.

На суді більшість неповнолітніх відмовились від свідчень, складених під час слідства. Вони твердили, що не читали протоколів і слідчий міг написати все, що хотів. Це підтвердила і вчителька. Вона була присутня під час слідства і на суді сказала, що учениця Бобус не говорила того, що слідчий записав в протоколі.

Неповнолітніх під час судового процесу залякували, грозили їм, що така поведінка: — відмова від свідчень, даних під час слідства, — може вплинути на їх оцінку з поведінки і на їхнє майбутнє. Крім того, суддя змушував дітей сказати, чого священик вчив їх під час сповіді, яке покавання накладав на них.

Твердження суду пише «Хроніка», що стримування від м'ясних страв шкодить здоров'ю, — абсурдне. Чому ж тоді в їдальнях двічі в тиждень заведено рибну дієту? Священиків звинувачували в тому, що вони нібито забороняли дітям ходити до кіна чи дивитися програми телебачення. Але жоден свідок не підтвердив того.

Не можна вважати проступком і того, що священики Каваців та Осип не були зареєстровані. Вони не відмовлялись від реєстрації, але урядовці того не зробили, хоч вірні збирали підписи і звертались до державних органів з проханням зареєструвати молитовний дім та видати священикам посвідки.

І врешті «Хроніка ЛКЦеркви» стверджує: «В Україні багато католиків грецького обряду. Вони хочуть і мають повне право мати свої храми і своїх священиків. Аналогічних прикладів переслідування українських католиків грецького обряду дуже багато.

Дітей, які відвідують церкви, піддають насмішкам, застрашують, що вони отримають погані характеристики та атестати, не вступають до високих шкіл, не знайдуть праці.

Атеїсти вважають, що Католицька Церква грецького обряду в Україні вже зліквідована. Але вони помиляються. Хоч вірних і переслідують, хоч священиків і тероризують, Католицька Церква грецького обряду в Україні жива».

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ КОРЯГІНА

(Із самвидаву)

Репресований харківський психіатр Анатолій Корягін звернувся з Пермського концентраційного табору на Уралі до Комісії прав люди-

ни при ОН і до Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я в якому описує жахливі життєві умови в советських концтаборах.

Анатолія Корягіна заарештували в лютому 1981 р. в Харкові, а 5 червня того ж року його засудили до 7 років таборів та 5 років заслання. Зі звинуваченням: «антисовєтська агітація та пропаганда».

В чому ця агітація та пропаганда полягали?

Як чесна людина, лікар-психіатр А. Корягін, не міг мовчки дивитися на психіатричні репресії, що їх застосовують в СРСР до правозахисників. Він став лікарем-консультантом робочої комісії для розслідування використання психіатрії з політичною метою. Всі члени цієї комісії, за винятком психіатра Олександра Волошановича, який в 1980 р. емігрував з СРСР зазнали репресій.

Як лікар-консультант робочої комісії Корягін на багатьох фактах ствердив, що советський режим широко практикує психіатричні репресії: людей, котрі критично висловлюються про режим, заарештовують, оголошують божевільними й насильно тримають у божевільнях.

15.4.1982 року А. Корягін вислав із концентраційного табору відкритого листа до ОН, в якому він пише:

»Основне право людини — право на життя. Це — істина, що її советська пропаганда використовує, як основне гасло в своїй широко розгорнутій пропагандистській кампанії.

Як політичний в'язень советського політичного табору й лікар за фактом я заявляю, що умови утримування в'язнів у політичних таборах СРСР переслідують мету підризу їхнього фізичного та психічного здоров'я; це безпосередньо загрожує їхньому життю й призводить до його скорочення. Цьому немало сприяють застосовувані до них фізичні тортури голодом, холодом та безсонням.

Факти неповноцінного харчування, порушення елементарних норм медичного обслуговування, застосування виснажливої фізичної праці в советських концентраційних таборах широко відомі з публікацій колишніх в'язнів різних періодів часу. Свое твердження я обґрунтовую досвідом пережитого мною й на спостереженнях в часи мого перебування в приміщенні камерного типу (тобто в тюрмі) та у штрафному ізоляторі (карцері) політичного табору ВС-389/37.

Від 3 жовтня 1981 року я перебуваю в приміщенні камерного типу, куди мене запроторили на шість місяців у зв'язку з відмовою вийти на працю з політичних мотивів, я провів у штрафному ізоляторі загалом 37 діб.

Велику частину часу мене тримали в неустаткованій одиночній камері з площею 3,2 кв. метри, де було дуже слабке освітлення й не було навіть води.

Норма харчування в приміщенні камерного типу знижена. Тут скорочують кількість харчів неповноцінних за складом та якістю продуктів: неповна миска супу або 3-4 ложки каші не можуть покрити мінімальних потреб людського організму, тому завжди відчуваєш го-

лод й перебуваєш у стані постійного очікування чергового прийому харчів, який також не насичує. За тривалістю та інтенсивністю свого впливу, це почуття сприймається суб'єктивно, як справжнє катування. У штрафному ізоляторі, де в'язень отримує харчі через день, це катування набуває характеру таких мук, які важко витримати. Прожодні посилки з харчами, зрозуміло, не може бути й мови. Усе це категорично заборонено.

У зимові місяці всі ми, хто перебуває в тюрмі, зазнавали справжнього переохолодження. Температуру в камерах протягом тижнів тримали в межах від дев'яти до чотирнадцяти градусів Цельсія. Перебування за такої температури в камері постійно і без можливості фізичних вправ робило відчуття холоду безперервним і вічним... Особливо нестерпним було перебування після цього на морозі в 35 градусів Цельсія під час прогулянки. У штрафному ізоляторі я міг приймати їжу тільки сидючи на голій, промерзлій підлозі.

Почуття холоду унеможливлювало нічний сон. Доводилося постійно прокидатися, лягати в ліжку у верхньому одязі, навіть робити серед ночі рухи, щоб зігріти тіло. У штрафному ізоляторі ніч перетворюється на суцільний жах, що триває нескінченно... кожна клітина тіла терпить від холоду. Холодом віє від вікна, залізних дверей, цементних стін із щілин...

Звертаючись до Вашої компетентної організації, я сподіваюся, що наведені мною факти стануть надбанням широкої громадськості...»

В. БЛИЗНЕЦЬ ПОПОВНИВ САМОГУБСТВО

З України наспіла вістка, що автор багатьох книжок для дітей і молоді, відомий український письменник Віктор С. Близнець, поповнив у Києві самогубство у квітні 1981 р.

КГБ і офіційні представники Спілки Письменників України якнайдовше старалися держати правду про справжню причину смерті письменника. Все ж вістка про його самогубство досить скоро рознеслася по Києві, а щойно недавно дісталася на Захід.

Віктор Близнець мав усього 48 років, коли його життя стало нестерпним після того, як він відносно скоро зробив блискучу кар'єру як комсомольський діяч, пропагандист і член партії. Він деякий час був інструктором і завідувачим сектора преси ЦК ЛКСМУ (комсомолу).

У Києві відомо, що В. Близнець був протеже першого секретаря правління СПУ Павла Загребельного, який зацікавив його літописами Київської Руси і захопив зробити переклад найстарішого українського літопису «Повість временних літ». Цей переклад появився у «Вітчизні» (ч. 3, 1980 р.). Публікація «Повісти» у перекладі людини, яка закінчила лише факультет журналістики Київського університету і яка ніколи не була спеціалістом у ділянці древньоукраїнської мови і історії, викликала протести і спростовання багатьох українських вче-

них — істориків, мовознавців, дослідників. Головним звинуваченням Віктора Близнеця було пофальшування «Повісті» і пристосування її до теперішньої політики влади СРСР відносно ранньої історії України.

Деякі з цих протестних листів і статті опинилися в українському самвидаві, не зважаючи на те, що на них наклали руку партійні наглядачі в редакціях «Літературної України» і «Вітчизни».

Протести вчених проти перекладу В. Близнеця були такі сильні, що справу «Повісті» обговорювало правління Спілки Письменників України і в Інституті історії АН УРСР.

Як можна було сподіватися, П. Загребельний боронив В. Близнеця (він написав передмову до перекладу «Повісті» повну похвал у сторону перекладача) і домагався, щоб «Повість» була видана до 1500-річчя (?) Києва.

Не зважаючи на комсомольську кар'єру В. Близнеця, українські письменники уважали його за чесну людину, твори якої для молоді і дітей були написані в поміркованому дусі і не були пересяклі пропагандою.

У письменницьких кругах Києва поширена вістка, що В. Близнець, як чесна людина, увійшов у конфлікт з самим собою. Він жалів, що дав себе використати в нечесний спосіб для «святкувань» 1500-річчя Києва. Він не бажав бути співучасником видуманого ювілею своєї столиці, тому дещо більше як місяць перед цими «святкуваннями» поповнив самогубство 2 квітня 1981 р.

ОКСАНУ ПОПОВИЧ ВИВЕЗЛИ НА ЗАСЛАННЯ

На Захід продісталася вістка, що відому учасницю української визвольної боротьби, члена Української Гельсінської Групи, довголітнього українського політв'язня Оксану Попович з кінцем жовтня 1982 р. вивезли на 5-річне заслання.

Оксана Попович нар. 30 січня 1928 р. Походить з родини відомого українського письменника Леся Мартовича. В часі II-ої Світової Війни брала участь в українській визвольній боротьбі. Була арештована і відбула 10 років ув'язнення (1944-1954). 28 жовтня 1974 р. була заарештована і засуджена в лютому 1975 р. (якраз у році Міжнародного Року Жінки) на 8 років ув'язнення і 5 років заслання. Ув'язнення відбувала в Мордовських концтаборах разом з іншими українськими жінками. У лютому 1979 р. стала членом Української Гельсінської Групи.

Улітку 1982 р. вона була вивезена до тюрми в Саранську звідки її етапували на заслання. Вона каліка і може порушуватися лише при допомозі милиць.

В. МАРЧЕНКО ДОМАГАЄТЬСЯ ВИЇЗДУ НА ЛІКУВАННЯ В ІТАЛІЇ

Шляхами самвидаву сюди дісталася копія листа колишнього українського політв'язня Валерія Марченка від 28 квітня 1982 р. до міністра внутрішніх справ СРСР Щелокова, в якому він домагається дозволу виїхати на лікування в Італії, де в нього є особисті приятелі.

Валерій Марченко народився в 1947 р. За професією він філолог, журналіст і перекладач. Його праці і статті були друковані в київській періодиці, а деякі були поширені в самвидаві. Він відбув 6 років ув'язнення і 2 роки заслання (1973-1981). Тепер живе в Києві. Нижче публікуємо кілька уривків з його листа:

»Ось вже 20 років, як я хворію хронічним гломерулонефритом. За цей час я випробував різні медпрепарати, лікувався у всіх можливих лікувальнях. На жаль, властивість хвороби така, що вона може розвиватися лише до гіршого. Якщо ви заглянете у звичайний довідник терапевтичного лікаря, то знайдете там і реченець скільки у кращому випадку проживають хворі нефритом — 20-30 років. Виглядає, що так воно і є. Тепер я слабкий, скоро втомлююся і простуджуюся. У мене постійні болі голови, бувають нудоти, часті сечеві опуски, набрякає обличчя... Із-за хронічного гломерулонефриту я був визнаний неспосібним до військової служби, діставав відраджень у спеціалізовані санаторії на нирки. Останньо я звернувся до гомеопатів, але й вони мені мало чим допомогли... На щастя, у мене є в Італії друзі... які запропонували мені безплатне лікування і консультацію...«

Наразі В. Марченкові відмовили виїхати до Італії на лікування.

ЗАСУДИЛИ МАТІР І СИНА МАКСИМОВИХ

В червні 1982 року були засуджені в Ужгороді Закарпатської області — мати Галина Максимова на 1 рік ув'язнення і її син Олександр — на 2 роки ув'язнення.

Г. Максимова народилася 11 вересня 1932 р. Вона важко хвора і зазнавала постійних переслідувань.

Її син Олександр народився 27 листопада 1959 р. Коли йому було 16 років, він відмовився від радянського громадянства і домагався виїхати з матір'ю з СРСР.

У цій справі він звернувся листом до конгресу США в лютому 1980 р., а його мати до московської «Літературної газети» у квітні того ж року. Після цього Олександр був заарештований і засуджений на 1,5 року ув'язнення. Після звільнення він далі зазнавав постійних переслідувань і не мав можливості влаштуватися на роботу.

В ПЕРЕСТРІЛЦІ З КГБ ЗАГИНУВ БОРИС ТЕРЕЛЯ

На Захід продісталася запізнена вістка про смерть брата відомого довгорічного українського політв'язня Йосипа Терелі — Бориса. Загинув він у бою з групою КГБістів і міліціонерів.

Про бій Бориса Терелі з КГБістами і міліціонерами відомо лише, що перестрілка відбулася на світанку 10 червня 1982 року біля невеличкого селища Поляна недалеко від Сваляви. Невідомо, чи загинув хтось з групи каральних органів, але відомо, що у цілому районі, зокрема в горах, відбувалися розшуки за спільниками Бориса Терелі.

Згідно з одержаною вісткою, Борис Тереля жив довший час нелегально, переховувався в горах і його перехід в підпілля був спричинений виразними політичними мотивами.

Сюди дісталася також вістка з іншого джерела, що влітку 1982 року на лінії будови нового газопроводу Уренгой-Ужгород-Західня Європа були збройні сутички невідомих осіб з охороною, що мали бути вбиті, але невідомо, чи до тих подій мав будь-яке відношення Борис Тереля.

ІНТЕРНОВАНІ УКРАЇНЦІ В ПОЛЬЩІ

У Польщі з проголошенням воєнного стану 13 грудня 1981 р. інтерновано також ряд українських діячів. Причиною їхнього інтернування не була їхня діяльність у вільному профоб'єднанні «Солідарність», а суто українська діяльність.

З днем встановлення воєнного стану інтерновано з Перемишля наступних українців: *Андрій Білий, Іван Стець, Олександр Кудлак*, лікар *Юрій Стабішевський, Ярослав Крик*. Усі вони тим часом уже вийшли з інтернування, дехто з них виїжджає на Захід: уже виїхав 17 грудня 1982 р. до Зах. Німеччини *Ярослав Крик*, на початку лютого до Канади виїжджає *Іван Стець* з дружиною і двома дітьми, робить заходи емігрувати до Канади теж *О. Кудлак. А. Білий* та д-р *Ю. Стабішевський* (останній мав в інтернуванні серцевий приступ) залишаються в країні з огляду на їхній вік.

Були також інтерновані українці в інших частинах Польщі, точної кількості не знаємо. Багато було задержаних і переслуханих, проведено численні обшуки в таких містах як *Сянік, Гломча, Команьча, Мокре* та ін.

ПОМЕР МИХАЙЛО МАРЧЕНКО

У Києві помер 22 січня ц.р., на 81 році життя історик професор *Михайло Марченко*, колишній ректор Львівського університету в 1939-1940 роках. Він народився 19.9.1902 року на Київщині. Після за-

кінчення студій працював старшим науковим співробітником Інституту історії України АН УРСР аж до 1940 року. В часі війни, до 1945 р. був доцентом Новосибірського педінституту, в 1946-1956 рр. доцентом Київського педінституту, а з 1956 р. професором Київського університету. Написав багато наукових праць, а важливіші його наукові праці, це «Історія української культури з найдавніших часів до середини XVII стол.» і «Боротьба Росії і Польщі за Україну». За підтримку свого внука Валерія Марченка, журналіста і перекладача, засудженого в 1973 році до 8 років ув'язнення, а теж і доньки Анни, що одружилася з політв'язнем Миколою Горбалем після його повернення з заслання, проф. Михайла Марченка переслідували органи КГБ, а в травні 1980 р. на нього напали два бандити і важко побили. В наслідок важкого побиття професор утратив мову і став майже калікою. Ним опікувалася донька Анна, аж до його смерті.

СУД НАД МИРОСЛАВОМ СИМЧИЧЕМ

У щомісячному бюлетені «Вести из СССР», що його редагує д-р К. Любарський, подані подробиці з останнього суду над учасником боротьби ОУН-УПА *Мирославом Симчичем* в ув'язненні. Суд відбувся 17 січня 1983 р. в с. Орехово Запорізької обл. На вимогу М. Симчича процес відбувся в українській мові.

Нову «справу» проти М. Симчича почали підготовляти в таборі кілька місяців перед довгоочікуваним його звільненням. Від ряду в'язнів голова оперативної частини табору виматав свідчень про нібито «наклепницькі» висловлювання М. Симчича, погрожуючи, в відмовному випадку, що вони самі не вийдуть на волю. На суді про такі методи здобування доказів з боку КГБ розказали три свідки-в'язні.

Інші свідки-в'язні натомість свідчили, що Симчич «по-обмовницькому» твердив, що в магазинах немає товарів, що советська техніка гірша від смериканської. Один зі свідків сказав, що Симчич його закликав «знищити те, що він випродукував».

Мирослав Симчич відповів на те, що не треба було його закликати до того: свідок який уже сім разів був засуджений за кримінальні злочини, успішно встигав це сам зробити і без його помочі.

На свідчення двох росіян про те, що він «провадив серед них націоналістичну пропаганду», М. Симчич відповів, що для тієї цілі він скоріше вибрав би слухачів-українців.

В останньому слові на суді М. Симчич мовив, що його судять як члена ОУН-УПА, до яких організацій він у свій час вступив, щоб боротися з окупантами, «нехай це будуть німці, мадяри чи москалі».

М. Симчича засудили до 2,5 р. табору суворого режиму. Мужня і нескорена постава цього воїна викликає в нас подив і пошану, не залишаймо його на самоті, а піднесім наш голос протесту проти цього нового московського свавілля!

РІЗНІ ВІСТКИ

Член Української Гельсінської Групи *Юрій Литвин*, якого перед звільненням з табору знову засудили в квітні 1982 р., дістав драконський вимір кари: 10 років таборів суворого режиму та 5 років заслання. Тепер він перебуває в пермському таборі особливого режиму ч. 36-І.

У зв'язку з поновним арештом і засудом *Зоряна Попадюка*, проведено в різних людей обшуки: в жовтні 1982 року в політзасланця *Євгена Пронюка* в Каракалпакській АССР, 23 листопада 1982 року в *Л. І. Васільєва* в Москві, у якого вилучено квитанції за відіслані посилки і листи, потому його допитували. 15 листопада 1982 року в Києві у тій же самій справі КГБ допитувало *Світлану Кириченко*, дружину політв'язня *Юрія Бадзя*.

Ми вже повідомляли про створення в Україні «Ініціативної групи оборони прав вірних і Церкви» 9.9. 1982 р. Головою ініціативної групи став *Йосип Тереля*, секретарем — о. *Григорій Будзинський*, обидва колишні політв'язні. До складу групи входять іще *Стефанія Петраш-Січко*, як також два священики підпільної УКЦ: о. *Ігнатій* й о. *Діонізій*, які своїх прізвищ не виявили.

У березні ц. р. мали б, серед інших, вийти на волю по закінченні їхніх термінів: *Василь Барладяну*, *Геннадій Дідняк*, *Ольга Матусевич*, *Василь Осипенко*.

»Є. ЖІНКА І РОДИНА

1. Особливу відповідальну роль в житті нації має жінка. Жінка — це передусім мати, вихователька молодого покоління і основа родини. Тому в українській державі позиція жінки в суспільстві і її праця будуть забезпечені окремим законом.

2. Родина, як основна клітина суспільства, має для нації особливе значення, бо в ній виростає і виховується молоде покоління. Українська держава створить всі умови для того, щоб родина в Україні мала всі можливості для виконання цього відповідального завдання.

3. Окремий закон охоронятиме шлюб, родину, материнство і дітей. Щоб жінка-мати могла присвятити потрібний час вихованню дітей, а не шукати додаткового заробітку, родина отримуватиме відповідну допомогу».

(З постанов IV-го ВЗ ОУН, БУП, ч. 9, стор. 162).

ПОЕЗІЇ З НЕСКОРЕНОЇ УКРАЇНИ

Богдан ЛАВРА

УСТАНЬТЕ, ГЕТЬМАНИ, З МОГИЛ!

Гетьмане Хмельницький, Гетьмане Мазепа,
Поверніться в Україну із засвіття
Й визвольте її мечем та булавою
З-під столітнього московського жахіття!

Україна Вас чекає, наче матір,
На розпутті часу, перехресті долі,
Бо її свята земля, народ побожний,
Хочуть жити вільно і по своїй волі.

Русотяпська орда і чума червона
З рота виринають нам останній кусень
І життям лише платити право маєм
За водицю випиту, вдихнутий кисень.

Ми донині натерпілись стільки горя
Що й байдужий світ не може вже мовчати,
Що Карпатам і Дніпру терпець урвався,
Та насмілились у руки зброю взяти.

У Святій Софії дзвони сповіщають,
Мов веселка — дощ, пору світань — заграви,
Воскресіння українського народу
І відродження Вкраїнської Держави.

Українці із усіх кутків Планети,
Станьмо на коліна, помолімся Богу,
Щоб здобути над червоними катами
Вирішальну й остаточну перемогу.

Наші гетьмани безсмертні та преславні,
Гляньте на Вкраїну, гляньте нам у вічі,
І нову Козацьку Січ змуруйте навіч
На святині зруйнованої Січі!

25 липня 1982 р.

УКРАЇНЦІ, НАМ ТРЕБА ...

Українці з усіх-усюд,
Нам треба святої єдності

Так, як звіку треба
Землі води,
Деревам — коріння,
Людям — чистого повітря,
Очам — світла,
Серцям — Божого вогню.
Українці з усіх-усюд,
Нам треба любові до ближнього
Так, як звіку треба
Землі насіння,
Деревам — листя,
Людям — віри в Бога,
Очам — краси,
Серцям — приречених пар.
Українці з усіх-усюд,
Нам треба стихійної відваги бур
Так, як звіку треба
Землі — весни,
Деревам — нескорення,
Людям — кошиків і могилок,
Очам — дерева пізнання,
Серцям — таїни...
Українці з усіх-усюд,
Нам треба вже раз схаменутись,
До отчих домів повернутись,
Та зрозуміймо, що ми люди й Люд!
Москва дрижить, як лист тополі,
Відколи ми бажаєм волі,
Відколи боремося з нею
За пресвяту ОУН ІДЕЮ:
УКРАЇНА — ДЛЯ УКРАЇНЦІВ!

28 серпня 1982 р.

Ігор КАЛИНЕЦЬ

РУЙНУВАЛИ ЦЕРКВУ...

Тріщали предвічні зруби,
летіли гонти, як пір'я:
руйнували дерев'яне чудо
людської праці та віри.

І вписані в лагідні гори
востаннє хиталися бані,
вмирили ясно і гордо,
так, як вмирають останні.

Це умирали століття,
це помирало прекрасне...
З розпуки дробилися на дровіття
золоті грона іконостасу.

І шукали між бурянами
вічний спочинок ікони.
І плакала в недотроченій рамі
гуцульська мадонна.

І Юр, в невідомім двобою
втративши руку і списа,
півроззятою головою
востанне навкруг дивився,

як довго стояв ще реквієм
і як він лягав на трави,
на осиротілі смереки
густим непрозорим трауром.

Михайло ОСАДЧИЙ

ШЕВЧЕНКО І ШЕКСПІР

Шекспіра возив з собою,
куди б не їхав.
(П. Куліш про Т. Шевченка)

Пером розп'ято п'яного капрала...
Країно смутку, злиднів і пісень,
Пророка за надію покохала,
А він тебе — за вимріяний день.
Пливла історія. Тополь і рути зело,
Та сива гайдамачка з рогачем.
Тобі замало вірності Отелло —
Заприсягни на вірність із мечем!
На ешафоті кривди і огуддя
Пропахла соромом од царських ласк...
»Розкуйтеся, закованії люди« —
Гримів над кручами Тарасів глас.
Україно мила, бути чи не бути?..
Зелений стрій тополь, мов лісовий потік,
Весняний грім гримів — революційний вік!
І пробудилися навік дерева, квіти й люди.

КОЛОСКИ

В хвилях спеки й повітря,
в ситій музиці стебел
Колосяться блаженські постави
дівочі.
Колосками їх лица лебедіють
у небі,
Вітерець пробігає, і бандури
рокочуть.
Закосичені сонцями, певне,
плекані бурями,
Снять на хвилях повітря
колоски, як на ліжках.
А бандури співають,
а бандури бандурять,
Їм схиляють голівки колисково
та ніжно.
Небо дихає синню і промінням
голубить.
Наливає досхочу їх довірливі очі.
І іскряться ті очі, і ворущаються
губи
У чеканні на чисті,
на одружені ночі...
На пшеницях і нивах,
на достиглих розливах
Сколосилися зерна, може,
в муках мукою.
І венери мілоські, і мадонни
щасливі —
Колоски лебедіють в марлі
неба красою.

**СКЛАДАЙТЕ ПОЖЕРТВИ НА ФОНД ОБОРОНИ УКРАЇНИ!
НАШ ПЕРШИЙ І НАЙГОЛОВНІШИЙ ОБОВ'ЯЗОК — ДОПОМО-
ГА НАШИМ БРАТАМ І СЕСТРАМ У ПОНЕВОЛЕНІЙ БАТЬКІВ-
ЩИНІ У БОРОТЬБІ ЗА ВОЛЮ І ДЕРЖАВНУ НЕЗАЛЕЖНІСТЬ!**

МАТЕРІЯЛИ З ПОЛЬЩІ

З ДОБРОЮ НОВИНОЮ

До уярмлених народів Східної Європи

Найновіші національно-політичні й соціальні розрухи в комуністичній Польщі та постання і дія мільйонного руху «Солідарність» заторгнули глибоко також українську громадськість у тій сателітній країні.

Започатковуючи в цьому числі нашого журналу друкування матеріалів на українські й українсько-польські відносини, які поширювалися самвидавом значно раніше, ми маємо на меті закріпити впершу чергу для історії одержані шляхом самвидаву документи, а рівночасно подати ширшим колом української громадськості всі ці питання, роздуми та їхнє національне ідейне й політичне спрямування, над якими трудилася, яким жила і в ім'я яких діяла українська людина в комуністичній Польщі. На одних із цих матеріалів виступатимуть підписи конкретних осіб, а другі будуть без підписів, але їхню автентичність запевняє наш журнал. Частина друкованих у цьому розділі матеріалів була вже поширювана на чужині на польській та українській мовах, але цілість того, що є на руках нашої Редакції, ще не відома ширшим громадським колом.

Одержані від УЦІС оригінали наспіли в польській мові, але ми оприлюднюємо їх українською мовою, стараючись передати читачеві не тільки сам зміст оригіналів, але і стиль та спосіб вислову.

Редакція «Визвольного Шляху»

*

Перспектива кількох місяців, що ділять нас від великої події в житті польського народу, а зарівно і всього слов'янства, якою була червнева* проща Івана Павла II до Польщі, дозволяє на спокійніший і більш об'єктивний погляд на все, що з нею пов'язане. Розповісти про це нашим східним сусідам остається, одначе, повинністю і обов'язком кожної людини покликаної до голошення християнської науки, до голошення Доброї Новини, до дії для добра Правди, наколи ми свідомі того, що у висліді загально відомої безоглядної дискримінації подій, які мають релігійний характер, навіть факт прибуття Папи до Освенціма (Авшвіц), що було епохальною подією світового розміру, не був, властиво, взагалі допущений до середників масової інформації в СССР.

В часах існування інтервізії — це справа не до віджалування і не до прощення, але до надроблення. Чейжеж віддана там пошана жертвам фашизму, виголошена проповідь, як і пригадані в Освенцімі слова «чини другому те, чого сам собі бажаєш», з уваги на місце, довілля і особу, яка їх виголосила, остаються для всіх людей доброї волі, для

*) Автори мають на увазі першу прощу папи Івана Павла II до Польщі — примітка Редакції «В.Ш.».

всіх слов'ян і всіх народів у роді засадничої ідеї — ідеї, співтворцями якої почерез участь за посередництвом телевізії могли й повинні були бути також, або навіть у першу чергу, народи ССРСР.

Присвячена сьогоднішньому посланню головна теза і ціла проповідь, з якої вона була взята, скоріше чи пізніше стане підставою всіх програм діяльності в користь автентичної правди, добра людини, її гідності, її підставових прав, повної свободи й незалежності. Такою є передусім ціль правдивої, щирої й доброзичливої діяльності людини, встановлюючої мир.

Властиве зрозуміння всіх папських намірів і чинів, як також започаткування дійсно відкритого діалогу цілим Сходом із християнським Заходом є справою незмірно важною, яка могла б принести взаємні й тривалі користі, але й невіджалувані втрати у випадку невикористання тої польської, а зарівно і слов'янської перемоги, у випадку невикористання нагоди, яка може для слов'ян більше не повторитися. Від нас самих, у тім випадку від слов'ян, залежить, чи загально визнані погляди, прогнози, очікування й надії будуть сповнені та чи теперішній папа Іван Павло II стане для усіх слов'ян, для духового, культурного, а також і політичного життя кожного слов'янського народу в цілій Східній Європі тим, чим став Ватиканський Собор II для Церкви взагалі¹.

А хто може більше розуміти, що значить мати особисту волю, культурну, народню й політичну суверенність, хто ж може більше прагнути того й бажати всім своїм дітям, братам у Христі, Божому людові, ніж папа-слов'янин, папа-поляк, син народу, який так чутливо через стільки поколінь відчував біль по втраті своєї батьківщини. Людина того формату, яким є Кароль Войтила, що вріс своїм корінням так глибоко в польську землю, в понад тисячолітню традицію і християнську культуру, в ту слов'янську землю, яка стільки вузлами і стільки нитками зв'язана з польською, польсько-слов'янською, польсько-українською культурною діяльністю, та який старається обняти своїм серцем і любов'ю кожную згублену, блукаючу, безборонну, тільки голосом благаючи вівцю — не може не доглянути та не зрозуміти потреб тих усіх — без огляду на народність — палаючих слов'янських і з природи християнських сердець, християнських душ.

Проблема, яку хочемо тут піднести, появилася на маргінесі цих подій і урочистостей. На шляху проці Івана Павла II звернула нашу увагу присутність багатьох представників сусідніх слов'янських народів. Цей

1) Варто одначе спільно застановитися, чи в тій країні, будь-що-будь вже від самого заіснування многонаціональній, всякі дискусії кругом тих проблем, всякого рода полертя, резолюції і конкретна матеріальна поміч, не обмежуються випадково тільки до дій на міжнародній арені. Бо якщо так в дійсності є, якщо всякі підставові потреби, інтереси й права неросійських народів не є респектовані відповідними внутрішніми властями (органами) та стають проблемою, чи радше справою для поладження через функціонерів КГБ, то не трудно передбачити, що для дискримінованих литовців, українців, білорусів, латвійців чи естонців всякі слова про пошанування людських прав десь в далекій Африці будуть сприйняті як фальшиві клічі, пусті слова і порожні фрази. Зрештою, не може бути інакше доти, поки не будуть розв'язані національні справи цих дискримінованих народів, поки не будуть повернені належні їм права, поки не перестане бути понижувана, топтана людська гідність кожного литовця, українця, поляка, білоруса і члена кожного іншого народу, кожної людини, без огляду на її національність і віровизнання.

факт говорить, що не тільки поляки покладали надії на нового наслідника Петра. Від 16 жовтня 1978 р. перед очима цих людей появлялася багато разів історія їх батьківщин, а рівночасно й сумна сучасність їх власних народів. Вони багато разів застановлялися над своєю будучністю, підкріплюючись спостереженням повертаючої години на великому колесі історії польського народу, який так довго і так мужньо, з такою впевненістю витримував і не піддавався, боронив мову й батьківську культуру, які були понижувані подібно до того, що в українців, литовців і білорусів, а що найважливіше — він не трапив віри, не запродав своєї народної душі, не вирікся Церкви.

Щоб зрозуміти, як глибоко вросли у свідомість усіх цих народів усе ще несповнені мрії про свободу батьківщини, як дуже вони прагнуть правдивого відродження християнського люду в цілій Слов'янщині і в Східній Європі якраз напередодні тисячоліття прийняття християнства на Русі, треба застановитися і пригадати принаймні деякі важливі факти і події з життя цих народів.

Пригляньмося ближче хоч би з нагоди згаданої тут річниці до минулої і теперішньої ситуації українського народу, з особливим узяттям польсько-українських зв'язків, а також і до українсько-російських культурних, релігійних і політичних пов'язань.

Польсько-руські зв'язки сягають до часів Мешка I, Болеславів Хороброго і Кривоустого, як рівнож до княгині Ольги, Володимира Христителя, Ярослава Мудрого, Володимира Мономаха.

Після цих назагал добросусідських відносин наростають подражнення, що перетворюються на поважні конфлікти, а потім у криваві й драматичні у своїх наслідках збройні битви, з яких варто згадати хоч би повстання українського народу під керівництвом Семена Наливайка проти польської шляхти (1594–1596), найбільше в історії України повстання Богдана Хмельницького, а далі також болюче і прикре для обох сторін повстання українських селян під проводом Івана Гонти і Максима Залізняка, прозвані «Коліївщиною». В тім столітті починаються для України найважчі часи, бо це вже період панування Катерини II, що його одночасно й правдиво оцінив український народний пророк Тарас Шевченко, пояснюючи напис «Первому Вторая» на підніжжі мідного вершника (пам'ятник Петра I):

Се той первий, що розпинав
Нашу Україну,
А Вторая доконала
Вдову сиротину.

Петро I зруйнував українську державу, а Катерина II зруйнувала Запорізьку Січ і знесла рештки української автономії.

Один знавець слов'янської літератури свого часу сказав, що «українську літературу можна поділити на три епохи — епоху передшевченківську, коли ще нічого такого не встигло створитися, епоху шевченківську і епоху пошевченківську, коли вже нічого більше не могло створитися».

Це, очевидно, сказане дуже упрощено, але власне тому воно унааявлює трагедію українського народу. Вистачить пригадати загально розповсюджуваний погляд, що Петро І, творячи централізовану російську імперію і новачасну абсолютну форму правління — «самодержавіє», підпорядкував у безоглядний опосіб своїй волі цілий край і всі ділянки суспільного життя — від адміністрації, війська, господарства до культури, мистецтва і релігії. Одним словом, від часів Петра І московська держава стала Росією, а культуру Руси — названо культурою російською. Почерез осередок освіти (головно в теологічній ділянці), якою і дальше була Могилянська Академія в Києві, як рівнож на її взір Академія Слов'яно-Грецько-Латинська в Москві, до насильної європеїзації країни, яку запровадив Петро І, вдаючись часто до безоглядних засобів, були включені «малороси» з Теофаном Прокоповичем на чолі.

Застосована під час Петра І політика витягування талантів з України до Петрограду чи Москви — не тільки дальше практикується тепер, але з кожним роком посилюється. Центральна влада черпає з того подвійні користі, бо деградує Україну до «малоруської» форми і використовує українців для збагачення «великоруської» культури, що рівночасно спричинює русифікацію. Це, зрештою, відноситься до кожного неросійського народу.

Крім інтелектуальних підкріплень стягуваних з України, які в цій культурно-політичній ситуації країни є менш-більш трактовані українцями як діла самогубства, поповнювані на власному народі, пливуть на протязі віків матеріальні засоби з української землі на Схід².

Якщо для порядку пригадати, що на загальне число 253,3 мільйонів людности (в тому 132,913 млн. росіян) українці становлять заледве 1/5, бо тільки 48,913 млн., то це відношення усвідомляє так теперішню владу СРСР, як і її диктаторських попередників у тій правді, що Росія без України могла б якось проіснувати, але напевно не могла б бути імперією або суперпотугою. В цьому місці доходимо до одного з найосновніших стверджень, яке не повинно сходити з виднокругу коли думаємо про слов'янство, його проблеми, його майбутню долю. Ходить про те, що Росія вийшла на світову арену щойно тоді, коли підпорядкувала собі Україну й інші слов'янські, та й не тільки слов'янські народи.

Ніхто інший, а тільки Катерина ІІ, що зліквідувала Козаччину, а разом із тим і рештки української автономії в 1775 р., була три роки раніше учасницею першого, а пізніше двох чергових поділів Польщі. Від того часу українців і поляків лучить свідомість спільного ворога-окупанта, як рівнож потреба боротьби проти русифікації. Різниця між поляками й українцями в поглядах на справу майбутніх границь Річ-посполитої і України є до тої міри великі, що одинока реальніша нагода на відзискання незалежности, яка виходила б зі спільного спротиву, не була використана.

2) Додати можна кілька статистичних даних з 1973 р. (Енциклопедія ПВН) що відображують продукцію таких важних товарів на таблиці СРСР, як: залізна руда — 56,2%; вугілля — 41,6%; сира сталь — 38,8%; цукор — 58,1%; м'ясо — 26,1%; кукурудза — 59,1%; соняшник — 42,7%; льон на волокно — 31,4%; виноград — 27,4%; пшениця — 24,3%.

Цариця і всі наступні царі заспокоїлися тоді, коли усвідомили собі раз на завжди, що основною умовою існування імперії є втримання польсько-українського конфлікту, і коли постановили, що в кожній небезпечній ситуації, хоч би в запобігаючих намірах, треба кидати кістку незгоди між поляків і українців.

Отжеж, в цій боротьбі зі спільним ворогом стоять однаково як поляки, так і українці, — стоять самотніми і зданими на власні сили (як і інші народи), що виявилось під час Весни Народів. Крім збройних повстань, які, властиво, вже згори були засуджені на невдачу, але були незвичайно важкими для розвитку національної свідомості і стремління до волі обох народів, ця боротьба проявлялася також пером.

На щастя, появляються такі визначні поети в історії Слов'янства, як Міцкевіч, Словацькі, Шевченко. Різниця між ними полягає в тому, що польські поети підносили свою батьківщину зі свіжих ще руїн. Крім того вони будували на цих самих тривалих і визнаних у світі культурних, мовних і історично-політичних основах, на яких творили їх попередники, почавши від Павла Влодковича, Миколая Рея, Яна Кохановського, Станіслава Трембецького чи братів Снадецьких. Однак Шевченко, беручись за піднесення з руїн культури свого народу, мусів рівночасно створити під нею основи у формі тогочасної літературної української мови. Щоб усвідомити собі, яке трудне й важке завдання для свого народу взяв на себе Шевченко, вистачить пригадати, що від початку XVIII століття українці витрачають свою енергію, розумові сили й знання для піднесення культури й інтелектуального рівня життя Росії. Згадати б тут хоч би приклад Прокоповича (1681–1736)³.

Це не означає, що Шевченко мусів починати все від початку, що було б зрештою неможливе, тим більше, що він із 47 років свого життя тільки 9 років прожив на волі, 24 роки в кріпацькій неволі, 3,5 років під наглядом поліції, але аж 10 років на важкій каторзі з забороною писати й малювати. Підвалини під розвиток нової української мови створив Іван Котляревський, видаючи свою перелицьовану «Енеїду», а також інші польсько- чи російсько-українські письменники. Прикро порожнечу в свідомості Шевченка виповнила в численних відписах на Україні славна «Історія Русів», що самотній раз була видана в 1846 р. в Москві, але в сьогоденному часі взагалі недоступна в СРСР. Крім «Історії Русів», що дала пророкові пориваючу візію історії батьківщини, крім усних родинних переказів і багатої народної творчості, Шевченко черпав з Біблії і з неї походить його зачарування словом, як рівнож найглибші творчі думки поета.

Першим збірником поезій п. з. «Кобзар», виданим в 1840 р., Шевченко здобуває собі розголос і признание серед слов'янських народів. Однак, крім похвальних рецензій, появляються також критичні голоси в сторону поета і його творів в українській мові. Ці критики ставлять під сумнів існування окремої держави, мови й українського

3) Освічений в Київській Академії і в Римі (де прийняв католицизм), пізніший професор Київської Академії (знову православний), спроваджений царем до Росії, іменованний архієпископом Новгород Великого, найближчий співробітник Петра I під час реорганізації російської православної Церкви, провідник «Ученої Дружини», групи письменників — подвижників освіченого абсолютизму.

народу, уважаного за плем'я, яке не є в стані вийти поза затримані в
своєму розвитку народні пісні. Одначе голос Шевченка, який п'ягнув
із щораз більшою силою тгноблення українського народу, мусів задзвє-
ніти грізніше й виразніше, ніж якась звичайна скарга пригнобленої
кріпацької душі. Після таких творів заповнених ідеями народньо-
визвольної боротьби, як поеми «Кавказ», «Єретик», чи «Сон», де поет
назвав м. ін. Петра I «катом України», цар Микола на документі, яким
затверджено присуд поета на заслання, власноручно дописав: «Так.
Під найстрогіший нагляд з заборonoю писати і малювати». Після ареш-
ту поета й заборони друкувати його твори, його твори кружляли в
рукописах і нелегальних виданнях, спричиняючись до поглиблення й
закріплення народньої свідомости українців.

По смерті Шевченка акція русифікування України почала чимраз
більше посилюватись. Заборонено також продаж українських писем і
книжок друкованих латинськими буквами. В 1862 році закрито в
Україні біля 70 шкіл, хоч державний скарб не давав на ті школи
жодних фінансових засобів. В 1863 році міністер Валуєв видав указ,
який толосив, що «жодної української мови не було, нема і бути не
може». Він заборонив рівнож друкування наукових книжок і підруч-
ників на «малоросійском язике». Царський уряд не визнавав навіть
таких діячів, як Драгоманів, які виходили із założення, що для укра-
їнської інтелігенції вистачить «чудово розвиваючаяся російська літе-
ратура, натомість для домашнього вжитку, для українського народу,
конечним є розвиток літератури в народній мові». Драгоманів був
усунений з університетської катедри і виємігрував до Швейцарії, де
він у своєму альманаху «Громада» видавав твори поступової росій-
ської літератури і розпращовував свою федералістичну програму, про-
пагуючи перетворення Росії в дусі конституційнім. З впровадженням
реформ в Росії, він в'язав свої надії з українським народом.

Тим часом в Росії завдано українській культурі черговий удар, яким
стало проголошення Емського указу, що забороняв привіз книжок і
брошур з-за границі, друкування і видавання українських творів і
перекладів, за виїмком історичних документів і пам'яток красного
письменства. Зліквідовано також українські театральні вистави.

Отжеж Ленін мав повну рацію, коли твердив, що царська Росія була
тюрмою народів.

До Емського указу дійшло «не без вини Шевченка», правдоподібно
«через нього» заборонено кольпортування книжок і письм (часописів)
друкованих латинською азбукою. Нічого дивного, що патріотичний
польський часопис «Дзеннік Літерацкі» видрукував польською азбу-
кою два вірші Шевченка п. з. «До поляків» (Ляхам), та «Стоїть в селі
Суботові». Не без впливу Шевченка оголосив Ярослав Домбровскі на
еміграції відкритий лист, в якому порушив справу історичних границь
Польщі й зажадав визнання незалежности України. Одначе поляки,
на чолі з Зигмунтом Падлевським, стараючись про поміч російських
демократів в Лондоні під проводом Герцена, зложили запевнення, що
вони респектують народні права українців і білорусів.

Український поет у творах передрукованих в «Дзєнніку Літерацкім» усвідомляв і переконував своїх земляків і поляків, що їх батьки помилялися і благов, щоб оба народи простягнули до себе руки:

Подай же руку козакові
І серце чистее подай!
І знову іменем Христовим
Ми сновим наш тихий рай!

Натомість в поезії «Стоїть в селі Суботові» Шевченко усвідомляє своїх земляків, що москалі не дотримуються умов Переяславської угоди, заключеної між командиром повстання українського народу проти польської шляхти Богданом Хмельницьким і російським царем:

Мир душі твоїй, Богдане!
Не так воно сталося:
Москалики, що зустріли,
То все очухрали;

...
Отак-то, Богдане!
Занапастив-еси вбогу
Сироту Україну!

...
Отаке-то, Зіновію,
Олексіїв друже!
Ти все оддав приятелям,
А їм і байдуже!
Кажуть, бачиш, що »все-то те
Таки й було наше,
А що ми тільки наймали
Татарам на пашу
Та полякам« ... Може й справді!
Нехай і так буде!
Та сміються ж з України
Сторонні люди ...
Не смійтеся, чужі люде!
Церква-домовина
Розвалиться, а з під неї
Встане Україна ...

Не випадково видрукували поляки оба ті вірші у своєму поступовому часописі. В посланні до поляків Шевченко нав'язує передусім до часів з-перед релігійної Унії, коли козаки жили з поляками у правдивій згоді й братерстві. По Берестейській Унії 1596 року, з вини нерозуміння служити, почався, на думку поета, конфлікт польсько-український, який допровадив до того, що українці, знайшовшись у безвихідній ситуації, ухвалою скликаної у Переяславі Генеральної Козацької Ради віддають добровільно Україну під зверхництво московського царя.

Переяславська Угода становила до деякої міри поширення вольностей зокрема на релігійному відтинку, але провадила до війни між Росією, яка прилучила собі Україну, і Польщею (Річпосполитою), яка не хотіла погодитися з односторонністю цього акту. Аж пізніше показалося, як нещасливим було потягнення Богдана Хмельницького, який в добрій вірі віддав усе москалеві.

Мотив Хмельницького, який »своїм поспішним кроком згубив цілу Україну«, повторяється часто в Шевченка, набирає часом форми не тільки особистого закиду, але й осудження в імені цілого українського народу — помимо пошани і симпатії, які плекав автор »Кобзаря« до гетьмана. Наприклад, у відомій поезії »Розрита могила« Шевченко кличе:

... О, Богдане,
Нерозумний сину!
Подивись тепер на матір,
На свою Вкраїну,

* * *
Ой, Богдане, Богданочку!
Якби була знала —
У колисьці б придушила,
Під серцем приспала!
Степи мої запродані
Жидові, Німоті;
Сини мої на чужині,
На чужій роботі;
Дніпро, брат мій, висихає,
Мене покидає,
І могили мої милі
Москаль розриває.
Нехай рие, розкопує,
Не своє шукає...
А тим часом перевертні
Нехай підростають,
Та допоможуть Москалеві
Господарювати,
Та з матері полатану
Сорочку знімати!
Поспішайте ж недолюдки,
Матір катувати!..

Однак Шевченко вірить, що з руїни повстане Україна і взиває своїх земляків і »другів Ляхів«, щоб простягнули до себе руки. Ця думка сходиться з ідеєю Словацького, який вірив, що народиться Польща, а разом з нею відродиться й Україна.

Це діло Шевченка було, однак, в брутальний спосіб свідомо нищене царем, великодержавними російськими націоналістами й українськими ренегатами. Ця діяльність була осуджена в гідній Шевченка поезії сучасного українського поета Дмитра Павличка п. з. »На відкриття па-

м'ятника Шевченкові» в селі Лозівка, в якому після двократного знищення статуї пророка, вона стала третій раз на своєму місці:

Бо то не камінь, а душа,
Його не знищить жодна сила;
Не з'їсть іржа того ножа,
Що правда на брехню гострила!

Завдяки Шевченкові, як також таким діячам і письменникам, як М. Костомарів, П. Куліш, чи М. Шашкевич, вкоріненого українського руху відродження не можна було зламати. Діло українських романтиків підняли й старалися допровадити до кінця західньо-українські патріоти, згуртовані у Львові, які вдержували близькі контакти з поляками і з Польщею, згадати б хоч би українсько-польського письменника Івана Франка, а також таких загально-українських діячів, як Павло Грабовський, Михайло Коцюбинський, Леся Українка, Василь Стефаник, поети «Молодої Музи» і багато інших представників української культури, діючих у важких обставинах царської Росії і держави Габсбургів.

Реалізацією найвищих мрій українського народу, мало бути здобуття національної і людської свободи, яка мала вможливити, чи — як читаємо в початковому підручнику з української літератури для поляків, (Вид. ПВН 1962 р.) — навіть «уможливила» Жовтнева Революція.

Варто приглянутися ближче до пореволюційної української дійсності, щоб очевидно переконатися, — як там читаємо, — що «по віках змагань той народ міг врешті в свободний спосіб приступити до розбудови власної народної культури».

Першим питанням, над яким треба б застановитися, чи нова влада, стоячи перед економічними й суспільними труднощами, які часто навіть до неподолання, та знаходячись у вогні домашньої війни, могла заспокоїти духові потреби своїх громадян і спричинитися до розбудови культури, тим більше культури інших народів?

Труднощі, що виходили з хронічної відсталості Росії, як також з конкретних проблем пов'язаних з відбудовою країни, її упромисловленням (індустріялізацією), електрифікацією, перебудовою господарської системи, колективізацією, всякі життєві недомагання і поразки — голод у 20-их і 30-их роках — завжди відсували справу «розбудови культури», а ще певніше — культури неросійських народів, на далекий плян.

Зрештою, не могло бути інакше, коли царська диктаторська влада, а потім влада російської буржуазії, стала заступлена шляхом насильства новою диктатурою, піддержуваною виголодженням, пригніченням і без довгих традицій та відповідної політичної зрілості російським пролетаріатом.

Крім провадженої тим же пролетаріатом зтяжної боротьби, що розгравалася рівночасно в економічній і ідеологічній площині, неодноразово давав про себе знати неопанований з-зовні живчик питомих російських нігілістичних прикмет. Випливали вони з іншої ніж за-

хідня особовість російської людини, яка — як підкреслював М. Бердяєв в «Листі до неприятелів соціальної філософії» — по відході від віри стала опанована нігілізмом. Православ'є, що на протязі віків виховувало російський народ у релігійній покорі супроти царя, не давало одиниці ані особистої твердості, ані тої самодисципліни й культури, яку давало католицьке релігійне виховання. Католицизм, а також протестантизм, давали людині тривалі поняття і ясні критерії добра та зла. Тому, власне, людина, вихована в католицизмі, навіть коли відійде від віри, не затрачує кріпких залогень у формі норм культури й моральності. Позбавлена тих чеснот російська душа не ставила опору насильству. Вона давала себе підпорядкувати, а по поваленні царату і по відході від віри, якщо не попадала в нігілізм, то в безрадість або в сумніви. Потім, вона або поверталася до своєї давньої віри, або піддавалася облуді ідеології матеріалізму й зачинала вірити в звичайну людину, вважаючи вкінці її місце вічного спочинку за святиню. Між основою збудованою на польському католицизмі, і тою, що опиралася на російському православ'ю, існує ще інша засаднича різниця. Отжеж, російське православ'є, з уваги на свою релігійну покору супроти царя, було зовсім відмінним від польського католицизму, для якого особовим взірцем став перед 900 роками краківський єпископ св. Станислав, який пролляв кров під мечем короля Болеслава Смілого в обороні кривджених, даючи свідоцтво уособленої правди в Христі.

Яка шкода, що не було розуміння супроти Петра Чаадаєва й не спробовано принайменше використати його думки. Чаадаєв вказував без успіху своїм землякам на всі вартості католицької релігії й усвідомляв, що Росія через своє православ'я остається в ізоляції від європейської по суті речі католицької культури, тому знаходиться поза засягом європейської цивілізації.

А властиво вистачало залишити розвиткові подій ситуацію в Україні, а зокрема в Західній Україні, трактований до теперішньої пори як полігон дослідів з найрізноманітнішими цілями, до військово-мілітарних включно. Тож, власне, на Україні і Білорусії будився «мужеський дух» на певному етапі розвитку під впливом поступових ідей напливаючих із Заходу і знутри органічно оформлював і опановував руський народний спосіб життя. Власне білоруси й українці, звані в той час малоросами, були посередниками в переносенні до Росії західно-європейських культурних вартостей і поступових ідей, які після релігійної Унії (православних з католиками в 1596 р.) без більших труднощів, за посередництвом студіюючих в Римі уніятів, могли в різних формах продіставатися в Україну, а потім далше на Схід. Ті здобутки, що переходили до Росії через Польщу, Україну, Білорусь, були на тих землях модифіковані, а тим самим одночасно справджувані й допасовувані до слов'янського ґрунту. Мало того, бо ще такі вихованці Мотиланської Академії в Києві, як Т. Прокопович, С. Яворський, Л. Горка й інші, з позиції свого вищого інтелектуального рівня у порівнянні до російського духовенства, сповняли важні функції в культурно-літературному й політичному житті Росії.

Спадкоємець культурних, релігійних і політичних традицій Київської Руси намагається остатись, коштом тієї ж Руси (званої Малоросією), Московською державою, прозваною пізніше Великоросією, з недвозначною тенденцією до з'єднання і злиття у «Великую, єдиную, неделимую».

Цар, запобігаючи поділові держави, міг попірати чи толерувати тільки підпорядковану собі православну церкву. Не хотів він, одначе, визнавати Українську уніятську Церкву, яка не підпорядковувалась його владі, бо, як усі інші католицькі Церкви, підлягала зверхності папи.

Суспроти русифікації України, Греко-католицька Церква була для багатьох українських патріотів прибіжищем і остоею для релігійних і культурних традицій народу. Тому власне в царській імперії уніятська Церква була завжди найбільше дискримінована, а з хвилиною заіснування ССРСР, українська Греко-католицька Церква була взагалі зліквідована і випхана поза границі країни. Невгнугих у своїй вірі священиків з Львівським митрополитом для українців, сьогоднішнім кардиналом Йосифом Сліпим на чолі, заслано на каторгу.

Від самої революції власті ССРСР роблять усе, щоб стерти з лица землі Українську Греко-католицьку Церкву, бо вона є одною із цих нечисленних явищ, які в безпосередній, виразний і невгнутий спосіб демаскують «демократію» комуністичної системи. Ліквідація уніятської Церкви в Україні, як також заборона й строга каральність за практикування усяких форм культу в греко-католицькому обряді, розвівають раз на завжди всяку облуду ілюзії і надії на здійснення засади відділення Церкви від держави, а також усвідомлюють неспроможність запевнення за людиною права на свободу сумління і віровизнання в комуністичній державі.

Тому таке велике заскочення і збентеження серед офіційних чинників в московському центрі і в Києві викликав факт, що папа Іван Павло II аж таке велике значення прив'язує справам Унії й українського питання, які були сіллю в оці советської влади під час Сталіна і з якими йде боротьба, не перебираючи засобами, до сьогодні.

Особливо нервово zareагували в Києві на два листи до перебуваючого в Римі Львівського митрополита кардинала Йосифа Сліпого. Ці листи видав папа Іван Павло II зі слідуєчих нагод: перший — в 1978 році, з хвилиною покликання Організаційного Комітету, що має підготувати Тисячоліття Хрищення Руси, другий 19 березня 1979 р., в день іменин Кардинала-мученика⁴. Обидва листи мусіли викликати велике занепокоєння верховних властей ССРСР, бо на Україні негайно zareагували на них антирелігійними й антиуніятськими демонстраціями, враз з очорнюючими статтями на адресу уніятів і кардинала Йосифа Сліпого (хоч би в двох червневих числах тижневика «Україна», 1979, чч. 21, 22). Відгомін цих антирелігійних і zarazом антиукраїнських ви-

4) Цей лист проголошено (виявлено) аж по закінченні візиту Папи в Польщі правдоподібно тому, щоб не розпалювати і так постійно напруженої ситуації в Україні, як також не давати причин до підсилювання польсько-українського конфлікту.

ступів не оминув, як звичайно, і Польщу. В середниках масової інформації під сучасну пору появляються недвозначні вислови, які мають за завдання усвідомити глядачів (телевізії), що українцям, які боролися у відділах Української Повстанської Армії, не йшлося про «якіс там національні справи», тільки це були властиві їм бандитські рухи, які мордували зі звичайної потреби, або бажання проливати кров. Менш-більш такий коментар попередив передачу фільму п. з. «Огньомістрж Калень» («Вогнемайстер Калень») напередодні 60-річниці відзискання незалежності Польщі. В тому самому часі говорилося в Польщі про спільні польсько-українсько-литовські Богослуження, які відбувалися на еміграції та які могли бути відповіддю на заклик завжди прихильного до українців і розуміючого їх терпіння кардинала Стефана Вишинського, який 19 серпня 1978 р., відправляючи св. Літургію в підземеллях базилики св. Петра в Римі, закликав до молитви за переслідуваних у Христі братів на Білорусії, Латвії, Литві й Україні.

Однаке засадниче зло, яке для обох сторін заподіює така власне антиукраїнська пропаганда в Польщі, не полягає навіть у тому, що в середниках масової інформації проробляється відповідно дібрану тематику, лектуру і фільми. Ціла трагедія заподіяного зла полягає передусім у тому, що ті кмітливі й більш думаючі люди не мають взагалі можливості доступу до джерел, що дають більш повну й можливо об'єктивну інформацію. Прямо не допускається матеріалів, що постачали б ретельні і прихильні відомості про ті драматичні конфлікти. Цей уразливо відчувуючий брак не впливає навіть зі злої волі одної чи другої сторони, тільки хтось третій мусить бути в тому зацікавлений, щоб польсько-український конфлікт не тільки вдержувати, але також його загострювати. Бо як можна інакше розуміти причини, якими керувався консул СРСР в Польщі, усуваючи з книгарських полиць книжку А. Б. Щесняка і В. З. Шоти п. з. «Дрога до ніконд» («Дорога до нікуди» — «Діяльність Організації Українських Націоналістів і її ліквідація в Польщі» (Варшава 1973, стор. 588, наклад 3500 + 336 примірників), що появилася в умовах подвійної цензури. Можна, очевидно, дивуватися, що в Польщі видана книжка, в якій автори «хочуть — як читаємо на вступі — в міру своїх сил вичерпати проблему пов'язану з формуванням і дією українських націоналістів в Польщі перед і по Другій світовій війні», виразно підкреслюючи, що «українські націоналісти — це не є український народ», була знята з книгарських полиць і не існує навіть у спеціальних збірках найбільших бібліотек Польщі.

Чому так сталося? — це питання завдавали собі ті, які довідалися про факт усунення книжки й почали уважно слідкувати за ситуацією на польсько-українському відтинку. Шестилітні спостереження у цій справі дають слідуючі підсумки: поперше, що кидається в очі, це факт, що в середниках масової інформації вислови «український», «Україна», «українець», крім того, що вживається виїмково рідко й діють у відношенні до досить вузьких засягів тематики, є дібрані в трьох засад-

ничих і дібраних під оглядом вартостей виразно від себе розділюваних значеннях — поперше в цілях інформативно-пізнавальних, а саме в позитивному значенні падає звичайно тільки вислів «український», головню у відношенні до народньої творчості, страв («український борщ»), а часом до сучасної літератури; по-друге — в цілях інформативних і в значенні неутральному, визначуючому географічну країну — вживається звичайно вислів «Україна» (напр., при визначенні прогноз погоди); по-третє — врешті слово «український», «українець», появляється найчастіше в значенні негативному, напр., «українські банди УПА», «українські паннаціоналісти», «українські морди (злочини)», «українські фашисти з Мюнхену». У важнішому, ширшому змісті й позитивному значенні появляється слово «український» дуже рідко, напр., у відношеннях як «Український Фронт», аналогічно до «Білоруського Фронту» — очевидно тільки з наміром визначення одиниць Червоної Армії, а не як пояснення національного військового стану. Натомість цей вислів в окресленнях як «українська мова», «українські люди», «українська наука», «український фільм», «українська розривкова, згл. поважна, музика», чи «український театр» — взагалі не вживається. А вже зовсім заборонено вживання вислову «український» у відношенні до народу — «український нарід», подібно у відношенні до білорусів, литовців і т. д. Це виходить з тенденції, щоб випрацьовані українцями вартості підтягнути під «радянськість», «заслуги радянського загалу», «радянського суспільства», «радянської батьківщини», «радянської культури».

Вся решта того, що в'яжеться в якийсь спосіб з Україною й українцями, з їх характером, культурою, народніми традиціями, виступає в середниках масової інформації заповнена змістом воєн і крові минулого, яка на них тяжить. Це марево минувшини, що твориться й спирається на споминах й емоціях, себто суб'єктивне, подражнююче, а в найкращому випадку пропущуване і не піднощуване і не через це далеке від історичної правди. Ефект з того всього є такий, що тільки нечисленні з-посеред 300 тисяч українців, які живуть в Польщі, почувуються відносно свободними й не мусять скривати своєї національності. Вся решта переживає внутрішні розтерзання, непевність, має почуття меншевартості через своє українське походження. Тадеуш Конвіцькі в своїй книжці п. з. «Календар і клепсидра» висловився про українців у Польщі менш-більш у такий спосіб: «Українці в Польщі є, але так, як би їх не було»⁵.

5) Є українці, які, хоча зберегти свою ідентичність і мову, віру й національну душу, ходять до церкви, посилають там на релігію своїх дітей, вчать української мови. Таке навчання провадиться при УСКТ, при декотрих народніх школах, в одинокій українській народній школі в Бялимі Верже та в двох одновідділових середніх школах, в яких учні, крім предбачених програм, навчаються додатково української мови в такій самій кількості годин, як для польської мови. Є українці, які читають одинокій в Польщі тижневик на українській мові «Наше слово» і альманах «Український Календар».

Але, рівночасно українців у Польщі немає, бо українською мовою вони розмовляють лише в клябах УСКТ і в домашньому оточенні. Їх немає, бо зі страху перед сусідами вони, після недільного богослуження в церкві, вдаються ще до костела в тій парафії, до котрої належать. Там вони посилають вдруге своїх дітей на релігію і другий раз до Св. Причастя. Немає українців у Польщі, коли української національності не вписують до анкет пов'язаних з одержанням особистого пашпорту,

В змісті порушених тут справ приходить на думку питання, чи існує на світі, а принаймні в Європі, другий подібний нарід, члени якого мусіли б скривати перед іншими своє походження, соромитися своєї національної приналежності, власної історії, традицій, культури. Це тим більш дивне, незрозуміле і врешті парадоксальне, що все це діється серед поляків, які постійно повертаються до старих і славних у світі кличів «За вашу і нашу свободу», які знають, що значить бажання видержати на чужині, які рівнож були переселювані й які, навіть не змінюючи місця замешкання, не були в себе; бо Польща — це рівнож бувший «Привислянський край», де строго карано за вживання польської мови, так, як із тих самих причин і ці самі окупанти карали за вживання української мови в краю «Придніпровському»⁶.

При існуванні постійної антиукраїнської пропаганди в Польщі, приїжджаючи до Польщі українець має багаторазову нагоду стрінутися з проявами ворожості супроти його народу. Отже, трудно дивуватися, що навіть освічений українець, який розуміє способи маніпуляції громадською думкою, не може властиво зрозуміти найбільш болючої для нього справи, що сталася з нагоди відвідин Папи в Освенцімі.

Після розмови з тим українцем, зовсім випадково зустрінутим з малою групою його земляків, треба було завдати собі питання, де лежить причина того, що вони неправильно сприймали і зрозуміли деякі слова з проповіді виголошеної Папою в Освенцімі, яка починалася від речення: «То є наша перемога — наша віра». Треба глибше застановитися, чому після вислухання тої проповіді, вони могли втратити рештці надії на свою перемогу, на перемогу власного народу. Вони оповідали, як сильно переживали і як глибоко сприймали кожне наступне речення з тої великої проповіді, аж до хвилини, коли Папа затримався при трьох вибраних таблицях в гебрійській, російській і польській мовах. Наше напруження постійно росло й збільшувалося, — говорили, — в міру того, як Святіший Отець називав окремі таблиці: «Приходжу, отже, і клякаю на тій Голгофі наших часів, на тих могилах у величезній мірі безіменних, як би на гігантській могилі Незнаного вояка. Клякаю при всіх по черзі таблицях Березинки, на яких написана згадка про жертви Освенціма в слідуючих мовах: польській, англійській, болгарській, циганській, чеській, данській, французькій, гебрійській, грецькій, жидівській, еспанській, флямандській, сербохорватській, німецькій, норвезькій, російській, румунській, мадярській, італійській». Коли була відчитана остання таблиця, сталося з нами щось дивного, — продовжували, — ми слухали даліше проповіді, але вже не так, як до того часу, бо в душі почало щось кипіти, чого не

в поданнях на працю, а чи на вищі студії. Немає українців у Польщі, бо спольщують свої прізвища на -ські, -дзкі, а імена з Василя на Васька, з Семена на Тимка, з Дмитра на Метка. Нема і не було українців у Польщі навіть у Горлицькім, Ряшівськім чи Любельськім — після останніх змін назв місцевостей, де вони мешкають або мешкали, але стали переселені в 1945-1947 рр. на землі відискані.

6) Найгірше те, що навіть на терені радянської України — українці, їхня мова й культура трактовані поселеними там російськими, «тістими» та деякими жидами як щось гірше, «жахляцьке», холопівське, а українську мову, поза нечисленими винятками, можна почути тільки в селах Західної України. Поза тим серед українців, зокрема тих, які виїжджають до Польщі, провадиться з певною ціллю антипольська пропаганда; піддержується те, що поляки не зносять українців і української мови.

можна описати. Ми ловили різні думки, не тратили надії, почали навіть в один час припускати, підозрівати, снувати розпачливі додумування, що Папа може помилився і переочив кілька таблиць. Ми не хотіли так відразу погодитися із тим, що серед згадуваних жертв Освенціма забракло напису в нашій рідній мові. Людина завжди молиться в рідній мові, а якщо знаходиться поза батьківщиною, — говорив на одній аудієнції Іван Павло II, — «рідне слово триває найдовше в молитві». Рідне слово триває рівнож найдовше в передсмертній молитві. Тому, власне, в Освенцімі повинні знаходитися рідні слова передсмертної молитви представників усіх мучених там народів.

Коли Папа по задержанні біля трьох таблиць переходив до таблиці польської, тоді ми твердо переконалися, що ніщо не було переочене, що і тим разом Іван Павло II був дуже докладним, коли говорив: «Іще одна вибрана таблиця, таблиця в російській мові. Не додаю жодних зауваг. Знаємо, про який нарід говорить ця таблиця. Знаємо, якою була участь цього народу в останній страшний війні за свободу народів. І біля цієї таблиці нам не можна пройти байдуже».

Папа сказав «в російській мові», бо такий є напис. Не сказав він про російський нарід, бо не тільки представники написаного народу там загинули. Не сказав також «нарід радянський», бо такого народу немає. Натомість сказав «знаємо, про який нарід говорить ця таблиця», що в тому змісті зовсім не звучить однозначно. Отже, не можна Папу поправляти, як це зроблено в пресі, пишучи, що друга таблиця, при якій затримався Іван Павло II, була в російській мові і що «маючи на увазі радянських громадян» Папа сказав: «Не додаю жодних пояснень. Знаємо про який нарід говорить ця таблиця...»

Найгірше в тому всьому це те, що ці люди, в першій хвилині сприйняли це однозначно, зрештою згідно з намірами антипольської пропаганди провадженої на Україні, і почали підозрівати, що таблиці в українській мові забракло тому, що поляки «не люблять українців».

Щоб випровадити їх з помилки, треба було вдатися до самого джерела польсько-української байдужості, яку не можна переламати без поважного пізнання спільної історії, без знання фактів, про які говорить згадана тут вже книжка «Дорога до нікуди», а передусім без взаємної доброї волі.

(Закінчення буде)

14. Російський імперіялізм заснований у духовій площині на російському месіянізмі, в культурній площині — він проявляється як русифікаторський шовінізм і расизм, а в економічній — як жорстокий колоніялізм. І шовінізм, і імперіялізм, і колоніялізм Росії — найлютіші вороги національної України.

(Із стверджень і постанов V-го Великого Збору ОУН)

ЗАСІДАННЯ ЕКЗЕКУТИВИ ЕРС

В одній із західно-європейських країн відбулося 13-14 травня 1983 р. засідання Екзекутиви Європейської Ради Свободи з участю її голови і членів та президента і членів Почесної Президії, як теж запрошених представників поодиноких народів, її членів, але не-членів Екзекутиви.

Темами нарад були можливості співпраці з Європейським Парламентом та питання, які могли б бути сугеровані для Європейського парламенту; революційно-визвольні процеси в поневолених у російській імперії народів, політичний і мілітарний потенціал поневолених народів у світовій боротьбі проти большевизму; мілітарний потенціал Заходу; геополітичне і стратегічне значення іберійського півострова, зокрема Іспанії для вільного світу; необхідність скріплення антикомуністичних позицій апенінського півострова (Італії) з погляду стратегічного значення проти російської агресії; проблеми політичної і психологічної офензиви ідеї свободи, засоби й методи... Навколо цих питань розгорнулася основна дискусія, у висліді якої схвалено запропоновані президентом Екзекутиви пляни діяльності Екзекутиви на найближчий час, а теж плян політично-психологічної офензиви та організування фінансів ЕРС.

Прийнято запропоновану Декларацію Екзекутиви ЕРС. На вступі було заслухано звідомлення з діяльності Бюра Президента, що його склав голова Бюра. Звідомлення з діяльності Секретаріату Екзекутиви, зроблене його керівником та доповнюване поодинокими національними делегаціями, які зформувалися після Конференції ЕРС 1982 року, було прийняте з вдоволенням усіх присутніх. Запляновано скликання Конференції молодіжних організацій поодиноких націй, членів ЕРС, та визначено її реченець і місце. Визначено теж час і місце наступного засідання Екзекутиви ЕРС.

Засідання проходило в атмосфері дружньої співпраці і здетермінованості ставити відважно чоло ворогові всього людства — російському імперіялізмові та комунізмові.

Зформовано низму ділових Комітетів для окремих ділянок праці Європейської Ради, намічено їх членів та визначено голів Комітетів.

ЗАЯВА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ РАДИ СВОБОДИ (ЕРС)

Узявши до уваги найновіше агресивне переслідування Москвою її імперіялістично-експансивних цілей у майже кожному геополітичному регіоні світу, у Центральній Америці, Африці, Південно-Східній Азії й на Середньому Сході, Європейська Рада Свободи (ЕРС) усеціло підтримує політику скріплення мілітарної сили НАТО й піднесення рівня політичної свідомості західних демократій перед цією советсько-російською загрозою.

ЕРС вітає зміцнення НАТО консервативними урядами Великої Британії і ЦДУ/ЦСУ/ФДП Федеративної Республіки Німеччини, чим побільшено оборонний капітет вільного світу взагалі. Щобільше, ЕРС

підтримує інтеграцію Іспанії у союз НАТО, зокрема у світлі геополітичного та мілітарного потенціалу Іспанії. ЕРС також заохочує італійський нарід піднести свій рівень чуйности супроти збільшеної комуністичної загрози.

У світлі затривожуючого числа советсько-російських підводних кораблів, що недавно розкрито у територіальних водах Швеції та деінде, ЕРС гостро засуджує советсько-російські проступки проти суверенітету незалежних націй, як зухвалі та насильні акти агресії всюди, де таке діється. Західня публічна опінія повинна зокрема взяти до уваги цю советсько-російську політику ламання суверенітету й пізнати в ній справжні агресивні, мілітаристичні цілі Москви.

ЕРС підтримує Закон Конгресу США ч. 86-90 (з 1959 р.), згідно з яким США зобов'язалися підтримати відновлення національних, незалежних, суверенних та демократичних держав тепер поневолених народів. Вказуючи на те, що визвольна боротьба Афганістану й Польщі, і зростаючі національно-визвольні революційні процеси в Україні, у балтійських країнах, на Кавказі, і Туркестані, Білорусії та в інших поневолених народах свідчать про непереможну силу цих народів, ЕРС уважає, що Закон США ч. 86-90 щодо уямлених націй повинен стати наріжним каменем практичної західньої політики щодо советсько-російської імперії.

Відзначаючи 40-ву річницю створення Антибольшевицького Бльоку Народів (АБН) у 1943-му році, у розпалі Другої світової війни та під час двофронтової визвольної війни України проти нацистської Німеччини та большевицької Росії, ЕРС звертається до всіх волелюбних народів, зокрема до західніх демократій, щоби вони морально й політично підтримали національно-визвольну боротьбу України, Литви, Латвії, Естонії, Білорусії, Польщі, Угорщини, Болгарії, Румунії, Словаччини, Чехії, Хорватії, Албанії, Грузії, Вірменії, Азербайджану, Північного Кавказу, Туркестану й інших народів поневолених російським імперіалізмом та комунізмом.

У 1956 році Мадярська революція не отримала від Заходу навіть політичної підтримки. Нині героїчний афганський нарід потребує західньої технічно-мілітарної допомоги. Масові демонстрації у Польщі вказують на факт, що окупаційний режим ніколи не зможе здушити націю, яка прагне державної незалежности й волі.

ЕРС закликає Західні потуги розпочати психологічно-політичну офензиву, як важливий фактор підтримки визвольної боротьби поневолених народів, з посиленими радіо-програмами, зміст яких має віддзеркалювати прагнення цих народів до державної незалежности, суверенітету й демократії.

Узявши до уваги зростаючу советсько-російську мілітарну конвенційну та термоядерну загрозу для вільного світу, ЕРС уважає, що поневолені народи є найпевнішими союзниками Заходу тому, що вони потенційно представляють силу, — визвольна боротьба тих уямлених націй у СССР і в т. зв. сателітних країнах зможе знищити большевицьку систему зсередини шляхом скоординованих та синхронізованих

національних повстань на територіях поневолених народів, що вилімінує комуністично-російську загрозу термоядерної війни.

ЕРС усеціло підтримує позицію Президента Регена щодо «зероальтернативи» у зв'язку з американськими та советсько-російськими ракетами в Європі. Москва респектує тільки політику сили.

Підкреслюючи факт, що 50 років тому в 1933 році, майже вісім мільйонів українців загинули з голоду з руки комуністичного російського колоніального режиму в зорганізованому, штучному голодоморі, що знаний в Україні як «Великий Голод», ЕРС закликає західні демократії скликати Міжнародний Трибунал, який далі дослідив би, удокументував та засудив би цей пляновий комуністичний акт геноциду. Великий голод — це була нагальна «остаточна розв'язка» Москви проблеми українського опору проти її колоніальної політики, зокрема до проводжуваної колективізації. Російська імперія вже кілька разів, хоч не в такому широкому масштабі, застосовувала цю форму придушення національно-визвольних прагнень народів, які вона уярмила, як було це недавно в Афганістані, Кампучеї, В'єтнамі та деінде.

ЕРС усеціло підтримує недавно схвалену резолюцію Європейського Парляменту (14 січня 1983), запропоновану Й.К.В. Оттом фон Габсбургом, членом Європейського Парляменту, яка (резолюція) висловлює повну підтримку Європейського Парляменту для відновлення національних, незалежних і суверенних демократичних держав Литви, Латвії та Естонії. Щобільше, ЕРС заохочує Європейський Парлямент і Парляментарну Асамблею Європейської Ради схвалити подібні резолюції, які висловлювали б підтримку національно-визвольній боротьбі інших народів поневолених російським імперіялізмом та комунізмом, вимагаючи застосування резолюції Об'єднаних Націй щодо деколонізації та інших подібних резолюцій до ССРСР та його «сателітів».

ЕРС висловлює своє переконання, що теперішній «рух миру» у Західній Європі, який обманув чимало справжніх ідеалістів, є, на ділі, інструментом підтримуванням та фінансованим Москвою, якого ціллію є поширювати та далі загострювати протиамериканські настрої в Європі, тим самим скріплювати «неутралітет» Західної Європи, себто советсько-російську гегемонію над європейським континентом.

ЕРС закликає всі волелюбні народи світу розкрити й засудити пов'язання Москви з інтернаціональним тероризмом, бо ССРСР — це властиво єдина агресивна сила, що може розпочати Третю світову війну.

ЕРС закликає всі вільні народи світу вжити усіх засобів у їхньому розпорядженні, щоб натиснути на Кремль ліквідувати всі концентраційні табори, «ГУЛаг» з його невиліничою працею, всі політичні та психіатричні в'язниці й вимагати звільнення всіх політичних та релігійних в'язнів у ССРСР та в інших комунізмом уярмлених країнах, зокрема Юрія Шухевича, який уже просидів понад 30 років у большевицьких в'язницях та концентраційних таборах і якого КГБ недавно осліпило.

Екзекутива Європейської Ради Свободи

СЛУХАННЯ ЗЛОЧИНІВ МОСКВИ

Зенон КОВАЛЬ

МІЖНАРОДНИЙ СУД НАД МОСКВОЮ В ОСЛЬО

Від 13 до 16 березня ц. р. відбувся в Осльо, столиці Норвегії, під патронатом найвизначніших політичних мужів та культурних діячів Норвегії, Міжнародний суд-слухання про злочини московських наїзників на героїчний афганський народ. На цьому міжнародньому форумі наочні свідки й жертви московських загарбників доказали, яке пекло чинять московські більшовики без протестів з боку вільного світу та урядів вільних націй над афганським народом. Якщо б про це пекло, яке переходить усякі людські уявлення, через масові засоби інформації довідалася західня громадськість, то може вона опам'яталася б і стала б у захист мордованих афганців.

На запрошення організаторів цього Міжнародного суду, УЦІС і Пресове Бюро АБН вислали своїх двох представників: Зенона Коваль і Аскольда Крушельницького. Зенон Коваль інформує українську пресу, а Аскольд Крушельницький наші англійські періодичні видання й доступні йому англійські часописи.

Редакція «В. Ш.»

АФГАНІСТАН — ЗАБУТА ЗЕМЛЯ

(Власна кореспонденція з Осльо)

(УЦІС) — Під сучасну пору відбуваються великі маніфестації проти розміщення ядерних ракет НАТО в Європі. Перед Латинським Великоднем, близько сто тисяч осіб зібралося біля Редінгу в Англії, десятки тисяч маніфестантів за мир та роззброєння демонстрували в Німеччині та інших країнах.

У той сам час в Афганістані далі йде жорстока війна — советські війська фізично винищують афганський нарід усіма засобами модерної війни. Проти війни в Афганістані ніхто не демонструє, але час від часу доходить якась вістка, або відбувається якась міжнародня конференція юристів чи інших зацікавлених Афганістаном людей. На жаль, ці конференції не мають такого великого впливу на публічну опінію, мимо цікавих висновків, якими вони звичайно закінчуються.

Одна з таких конференцій, а саме «International Afghanistan Hearing» відбулася від 13-16 березня ц. р. в Осльо, Норвегія, під патронатом найвизначніших політичних мужів та культурних діячів Норвегії.

Етноцид афганського народу

Високий комісаріят ООН для втікачів подає число трьох мільйонів афганських утікачів, які тепер перебувають у Пакистані; достовірні

джерела припускають, що близько мільйона афганців знаходиться в Ірані.

Найновіший перепис населення з 1977 року нараховував 16 мільйонів душ в Афганістані, але антропологи та міжнародні знавці вважають, що дані перепису були перебільшені й що Афганістан має від 12 до 13 мільйонів населення.

Це означає, що принаймні 25%, а найбільше 33% населення були примушені покинути свій край. В середині Афганістану нараховують також багато переселенців: понад 500.000 осіб утекли до Кабулу, де їм не грозять щоденні напади советських літаків. Ще з початку 1981 р. «Правда» згадувала про колосальні мешканеві проблеми в Кабулі.

Советські стратеги не можуть виграти війни на місці й не довір'яють малій жменці афганців, що їм залишилися на услугах, — тож рішили винищити всіх противників, або їх примусити до втечі.

Тактика советських військ та ісход афганських утікачів, без сумніву, посилюють дестабілізаційний процес середньо-азійських «Балканів», які вже від віків є дуже важливою стратегічною позицією поблизу головних нафтових джерел світу.

Тотальна війна

Тотальна війна й тактика «спаленої землі», які практикують советські війська, вже спричинили 500.000 жертв, переважаюча більшість яких походить з безборонного й невинного цивільного населення — діти, жінки, старші люди.

Під час конференції в Осльо 18 свідків зізнавали перед міжнароднім журі, яке складалося з 22 визначних осіб (дипломати, парламентаристи, лікарі, правники, професори, журналісти). Афганські свідки дали докази про вживання советськими військами засобів, які є заборонені міжнародними договорами: протиособові міни, подібні до пачок папіросів, камінців, метеликів, олівців, листків тощо, які скидають з літаків не лише у стратегічних пунктах, або які лишають у домах після обшуків; запальні бомби з фосфором, які палять усе та безповоротно знищують природу; хемічні гази, які паралізують нервову систему людей і прискорюють розклад тіла; «притуплені» набої (так зв. кулі дум-дум) або затруєні набої, від яких рани не гояться.

Щоб викорінити та розігнати населення з провінції, де афганська партизанка сильно діє, москалі вживають підступних засобів. Під час дня селяни ховаються по горах й не можуть дбати про свої господарства, бо наражуються на летунські напади. Довший час селяни верталися вночі, щоб працювати по господарствах, але москалі унеможлилювали їм навіть нічну роботу, кидаючи вищезгадані міни на поля. Не один афганець утратив ногу чи руку при праці на ріллі (переважно діти й жінки, бо мужчини є в партизанці). Свідки згадували також про випадки хемічного затруювання води та їжі.

В Афганістані медична опіка є повністю дезорганізована, за виїмком кількох більших міст. Міжнародні лікарські організації з осідком у Франції («Aide médicale internationale», «Médicins sans frontières») посилають лікарів-добровільців, переважно французів, щоб опікувалися раненими та вчили правил «першої допомоги».

Д-р Льюренс Льюманіє (Франція) свідчила, що советські літаки нападали на шпиталь, позначений «червоним хрестом», в якому вона опікувалася раненими. Присутні лікарі з вищезгаданих організацій заявили, що окупаційні російські війська слідкували за ними й розпитували населення — «де знаходяться французькі лікарі», обіцявши грошові нагороди.

Москалям пощастило схопити д-ра Пилипа Огоюра і в Кабулі його засудили на вісім років ув'язнення. Засудили людину, яка з чисто гуманітарних причин лікувала ранених та не одній дитині чи жінці врятувала життя; для москалів — це злочин, гідний суду й тюрми.

«Згасить ваше радіо!» — свідчення про тортури

Коли Фаріда Ахмаді, молода 22-річна студентка медицини, свідчила для Норвезького радіо про тортури в Афганістані, то заповідач попередив «чутливих» людей, щоб вони виключили своє радіо.

Фаріда згадує, що є два роди тортур: фізичні й моральні. Моральні тортури є найгірші. Вона навела приклад однієї келії, в яку її запровадили: там стіни були покриті кров'ю, по кімнаті лежали вирвані очі, відпадки відтятих рук, ніг... Із групи 40 жінок, яких припровадили до келії, десятка дістала нервові потрясення, декотрі прямо збожеволіли після побуту в тюрмі.

Фаріда витримала цей перший психічний тиск, бо під час студій вона вже робила розтини людських тіл. Коли кат спитав її, чи вид цієї кімнати страшить її, вона відповіла йому, щоб він сюди запросив свідків: «Нехай люди знають і бачать, що собою представляє їхня революція та братерська допомога».

У кімнаті сидів на кріслі скатований молодий партизан зі спухлим лицем. Кат підійшов до нього, запхав палець в око, видер його та, кинувши око на стіл перед Фарідою, сказав: «Якщо не скажеш усього що знаєш, зробимо те саме тобі». В кімнаті кат любувався російською музикою, яку передавали через радіо...

Саму Фаріду мучили в дуже жорстокий спосіб, хоч проти неї вони не мали доказів; їй наказали стояти й не дозволяли ані опертися до стіни, ані присістися. Так Фаріду мучили 15 днів, доки вже справді не могла стояти й у ногах потріскали жили.

Два найстрашніші місця тортур є тюрма «Пулі Шарі» та міністерство внутрішніх справ. В ізольованих келіях міністерства страчено понад 12.000 осіб, яких тортували до смерті. Свідчення про тортури доповнив полковник Могамед Ассіль, колишній професор університету та Поліційної академії в Кабулі, який мав вільний доступ до міністерства.

Ось пару прикладів найбільш стосованих тортур: стосування електрики в найчутливіші місця тіла, гвалтування, заборона спорожнитися, турбування під час відпочинку, застрики та впорскування хемікалій... Свідок на власні очі бачив, як вагітну (8 місяців) жінку гвалтували перед її чоловіком, тримаючи його голову, щоб усе бачив. Полковник Ассіль доповнив ще список з прикладами найжорстокіших тортур...

Тортурами керували москалі під прибраними іменами та їхні посіпаки. Свідки згадали ще, що в афганській війні беруть участь також вояки та спеціалісти зі Східньої Німеччини, Куби, Болгарії та В'єтнаму. Профанація релігії, культури, традиції, насильна реєстрація молоді до війська, арешти, суди без права на оборону — все це є тепер буденними явищами в Афганістані.

Не той ворог

Виглядає, що в світі певні війни є справедливі, а інші ні; Афганістан належить до цієї іншої категорії... Коли пригадати собі, які протести викликувала В'єтнамська війна проти Америки, масові маніфестації, широкий розголос у світовій пресі, то можна поставити собі запитання, чому «забувається» афганську війну, чому вона не мобілізує маніфестантів?

Афганістан є замкнена країна, її оточили муром тиші, і вістки тільки крадькома продістаються у вільний світ через дипломатичні контакти, або через кілька очайдушних журналістів, які не вагаються ризикувати своїм життям.

Тут ще раз маємо приклад різниці, яка існує між двома політичними системами: демократичною і тоталітарною. В тоталітарній системі не дають змоги висловитися й забороняється обсерваторам та політикам вільного світу вмішуватися у «внутрішні справи». У демократичних системах, натомість, навіть вороги системи можуть нею користуватися, покликаючися на право демократії на поширення своїх думок, пропаганди та досягнення «тоталітарної» мети.

Демократія сама собою не існує; за нею треба обстоювати й мобілізуватися. Треба викривати її ворогів, і це, наприклад, добре зрозумів уряд президента Міттерана, коли викинув з Франції 47 советських агентів.

Тому то конференції, як ця, що відбувалася в Осльо, є важливі, бо вони викривають ворога. Шкода тільки, що мало таких конференцій відбувається та що преса замало цікавиться ними й не мобілізується в обороні власних прав.

Афганці не попали на «відповідного» ворога. Він прийшов їх «визволити», він кричить, що «підтримує всі національно-визвольні рухи», крім тих, що розвиваються в його імперії... А тепер Афганістан став частиною його імперії.

ДО 2000-РІЧЧЯ ПОСТАННЯ КИЄВА ТА
1600-РІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Леонід ПОЛТАВА

К И Ї В

МАЛА АНТОЛОГІЯ

(Додаток до закінчення 9, кн. 5, 1983)

Андрій ЛЕГІТ

КИЇВ

Люблю тебе я, Кия сивий град,
Де дух століть із сірих мурів віє,
У мирній праці й реві канонад,
В гудінні дзвонів Лаврії й Софії.

Хоча давно татарський хан Батий
Розбив твої тараном древні стіни,
Та ти воскрес, величний і святий,
І знов засяв красою із руїни.

О любе місто сонця, квітів, трав,
Мого народу символ волі й слави!
Не раз палало в сяйві ти заграв
В борні за день народу й держави.

Не раз палав ти, Київ, у вогні,
Але лишились пам'ятки народу:
Летить Богдан, як вихор, на коні,
Йому сміється сонце з небозводу.

А ось в садах Володимира гора,
На ній стоїть великий князь Христитель
З хрестом в руці обличчям до Дніпра.
Як слова Бога вічного носитель.

Він пильним зором бачить весь Поділ
І хвилі вод мутні Дніпра-Славути...
О древній град, ти свідок свіжих діл
В борні за наше бути чи не бути.

Лишився спогад в серці, наче міт,
Коли твої, здавалось, сяли мури,
Як ти впускав врочисто до воріт
Хоробре військо Симона Петлюри.

Та люта доля клала скрізь печать,
Навколо знов гриміли канонади,
Й тебе йому судилось залишать,
Не стало сил, шаліла підла зрада.

І двадцять років далі розпина
Тебе Москва, неволю голод сіє...
Та ось прийшла із заходу війна,
Забилось серце, блиснула надія...

Але дарма?.. Руїна, кров братів
Й тепер твої вкривають сірі бруки,
А нарід стогне в кігтях злих катів,
Над краєм крячуть хижі, чорні жури.

...

Хоч у тернах дорога до мети,
Хоч всюди кров, пожежі і руїни,
Я вірю, що Безсмертний, Київ, ти,
Любимий град — столиця України.

1955 р. Англія

СНИТЬСЯ...

Сниться дитинство босе,
Кожний знайомий кутик,
Стрічка блакитна Росі,
Місто і ліс наш Круглик.

Сняться поля розлогі,
Різаний яр, могили,
Биті шляхи, дороги,
Чаечки срібні крила.

Сниться студентська юність,
Київська синь, Славута,
Рідних пісень відлуння,
Вперше »люблю« почуте.

Сняться батьки старенькі,
Хата, садок, криниця,
Сниться Вкраїна-ненька,
Сниться, щоночі сниться.

1964 р. Англія

КАШТАНИ

Каштани цвітуть над асфальтом чужим,
Це ж київські рідні каштани!
Та сонце не світить, клубочиться дим
Й їдкі непроглядні тумани.

Не лащиться легіт об кучері віт,
Бурун прокотився... і тиша...
І цвіт їх найкращий, рожевий їх цвіт
П'янким ароматом не дише.

Усюди похмуро, де оком не кинь,
Де ж травня веселого чари?!
І марять каштани про київську синь,
Про соняшні обрії марять.

1973 р. Англія

Андрій ЛЕГІТ (1917 —) — поет, журналіст і педагог із Київщини. Закінчив педагогічний інститут. Збірки — «Лірика», «За д्रो-
тами» і «Чому серце билось». Під час війни служив в УНА. З 1948
року живе в Англії. Друкувався в газеті «Українські Вісті» та
журналах «Молода Україна» й «Північне Сяйво». Зараз друку-
ється переважно в тижневику «Українська Думка» й журналі-
місячнику «Визвольний Шлях». Довший час викладає українську
мову та літературу в старших класах лондонської суботньої шко-
ли українознавства.

«Русифікуються ті, кому не вистачає сили повірити і зберігати віру
в Україну. Без духового відродження — нема й відродження віри. Ні
один духовий переворот не відбувся без апостолів. І сучасне відро-
дження можливе тому, що вони є. Віра не приходить після процесу
розумового доказування. Спочатку людина спалахує, переймається
вірою, і тільки тоді підбираються аргументи для готового переконання».

(Ствердження й постанови V-го Великого Збору ОУН)

З ГАЛЕРІЇ ТВОРЧОСТІ НАШИХ ПОЕТІВ

Ярослав КУРДИДИК

У СОФІЙСЬКИХ КАТАКОМБАХ

Тут, неначебто у малярській студії, позують безповоротно важкі
саркофаги,
Їм приглядається сувора тиша й зарисовує їх чорними пастелями
вічність...
Із нетрів каміння, колихаючись, оживають і винурюються химерні
тіні —
З аскетними профілями княжої клясики і чубокучер'явого
козацького барокка.
За цими саркофагами осталися розгромлені ворожі твердині і
смолоскипи їх міст,
Лицарські шатні, порохівні, табуни мустангів і юрми приречених
бранців,
Їхні кремезні тіла носили віками зброю і прочвалали крізь
перехрестя світу
Та й лиш часом відіб'ються мигцем у шибці вікна, або в дзеркалі
прастарому...
Постаті в саркофагах завжди сторонять від тих, що п'яні пихою
і самолюбством,
Від брязку срібла і золота, яке ляментом розголошує людську
порожнечу,
Але носять на шляхетних шиях клейноди чолобитної, аскетичної
скромності,
Честь вам і слава за це, саркофаги, що вирізьблюєте шану для
Свого Народу!

КРІЗЬ ВІТРАЖНІ ВІКНА

Там, де на сході мала стояти непорушна забетонована вічність —
Виріс малахітовими мавзолеями — густий і коронастий дубовий
ліс...
*
По небовисі розкинені корони з діамантових облаків,
Але на них не очікують ніякі вельмидостойні княжі голови...
*
Стільки є ніжно покладеного і зарум'яненого в заході сонця,
Але де ж ті непорочні щічки, щоби його на ті щічки покласти?..
*
Тисячі років нагромаджувано по всьому світі осіннє золото —
І досі не піднядено ані однієї скарбниці, де б його зберігати?..
*

Сосни стоять рядами духм'яних настроєних віольончель і чекають,
Щоб заграти про тугу місяця, що влюбився у північ — в'юнку
й карооку . . .

Золотобілі перстенці горішини ^{*} очікують, щоб їх наділи ніжні
пальчики,
Але ось уже літо проходить, а білі пальчики не віднайшли левади. . .

В дзеркалі днів відбивається ^{*} з розплющеними очима осамітнена
непевність,
Вона хотіла розважити монотонію годин, але вони відвертали
байдужо обличчя.

Насторожена куртина уяви розсовується ^{*} і на весняній залі —
порожньо:
Вже кінець квітня, а концерт з різноколір'я ще й досі не
розпочався . . .

КАРПАТИ

*(Присвята Наталці Андрусів за виконання пісні
«Чорногора», композитора В. Балтировича)*

Ось це вам і мої Карпати — гори із легенд, пісень, трембіт та
етюдів —

Гори, що сягають по стрільчате сонце і шпурляють метеори за
овид,

Понад ними копотить містерійна стихія хмар і в підніжжю рокоче
зелень,

Карпати ведуть дискусії з мудрими днями і фліртують з чадними
ночами . . .

Колись у сивому передвіччі не було Карпат — вони родилися у
болях, як люди

Вони розповідають тривожні відьомські перекази закритими
щільно устами,

Дивляться на нас цовбами прижмурених очей із під хрещатих
дубів і ялиць,

Вони дуки-багатії, бо мають все-всеньке, хоч насправді, не мають
нічого . . .

Не знаю, хто в Карпатах закохується на смерть, — а хто тільки
для примхи,

Їх обмивають сипкі дощі, — а обсушують тендітні, крилатно-
жахкі півдні,

Карпати б'ють кучерявими п'ястуками у блаватно-біле
безбережжя далечі

І взимку концертують на скляних скрипках із інею і віольончелях
тиші . . .

У Карпат є своя альгебрична корінність і снагою налитий
 правопорядок,
Є свої поезії записані у зшитках лазурного передвесня — березнем
 і квітнем
Є незбагнута і глибинна білість філософії, захована у скрипках-
 сніговіях,
Є віражна надія, є приречені на розгул вихри, є затрать лавінових
 трагедій.

Не плач за Карпатами, бо сльози застигнуть, а може й замерзнуть
 на віях —
Радій, бож вони по вік-вічно твої і ніхто не зможе тобі їх вирвати
 з душі,
Ти поглянь, як вони підійняли свої сонценосні чола і вічно
 проказують:
— »Ми неповторні!.. Ми гордовито визовні!.. Ми всіх заманюємо..
 Ми закликаємо!« . . .

ДОБА СУВОРА І ПРОКЛЯТА

Ми маршували тисячі миль чужими безвістями і порозбиваними
 дорогами —
Співали рідних пісень під своїми, пошматованими важкими боями,
 прапорами,
Ми маршували проти нашого відвічного ворога і ще раз на мордву
 душогубну, —
Дудоніли ногами у чорноземі і краяли його аж до болу самохідними
 жерлами.

Ми билися проти рідних братів, що на шоломах мали вип'ятнені
 серпи і молоти
Стріляли, шпурляли гранатами: — Ми за свою рідну, але ж вони
 за чужу і прокляту державу!
Наша роздерта совість скомліла, а ненажерлива і непоступна
 жадоба гототала . . .
»Перевертайте не лишень траншеї, але й переорюйте тракторами
 могили!« . . .

А потім ми бродили по місцях, де були колись могили без хрестів
 і літер,
Це у нагороду за пролляту кров, ворог намагався затерти навіть
 гробі і ймення.
Бичований жахом, він не спить, боїться судорожно тих, що вже
 зотліли в порох
І з тривогою надслухує, як наші молоді паростки вивчають
 мистецтво месті і нової зброї!..

ВСТУП ДО НОВОЇ КНИГИ

Ти не уявляєш, книго, як важко підшукати тобі назву і підібрати підзаголовки
Ти стоїш непорушно, мов скеля, мовчиш і поступаєшся лишень перед невідомим,
Очікуєш, щоб на всенародному порталі з'явилася людина і прорекла правду:
»Що вся мудрість книг побудована на несподіванках, на жахові й на радощах« ...
Все неправдоподібне у книгах з'являється знівідкіль, щоб згодом перейти внівець
Часто надмір великих ідей і слів — ведуть книгу неминуче до її смерти, —
А буває, що найглибшу думку можна виявити одним знаменним нашим поглядом,
Так самісько, як і зустріч, чи розстання: — одним стиском руки, або усмішкою ...
Ти, книго, одинока, що маєш всі виміри ширини, глибини і незбагненої релятивності
Тебе друкують мільйоновими тиражами, ротаційними машинами і фотостатами,
Але, тебе читають і розуміють, без одного слова пояснення, тільки вибранці —
І ти не робиш ніяких винятків для нікого в юрмі, яка називає себе шумливо — »людством!« ...

БАЛЯДА ПРО ПОДОРОЖ

Гори, ліси, південь, санхронічна далечінь і канонадний гул автомотору, —
Все воно сьогодні віддано мені, але тільки на мент і не на власність,
Я смію лишень похапцем усього діткнутися, але і негайно мушу залишити
І все воно подобає на напружену і непевну погонь за чимсь неіснуючим ...
Озера не перестають до мене кивати руками-хвилями і кликати синявою,
Сонце у золотих рукавицях, як поліцист, керує рухом на перехресті світу,
Роси, мов срібні віяльця вітають кожного своєю прохолодою усмішок,
віями, я кажу:
Каштани і клени при дорогах, як клясики, рецитують свої лапасті баляди ...

До ромашок, які приглядаються до цокоту дороги розкритими
— »Вибачте, але я не оставив для вас вже нічого, все роздав, що
було у серці,
А решту я легкодушно розтратив з обходисвітами і мандрівними
музикантами,
Що грали мені дощами суїти, рожеві серенади світанками і чорні
реквії ночами« ...

День наздоганяє мене ластівками, жайворонками і переполоханими
хмарами,
Колеса визумлюють гримітні пісні, батожать і підхльостують
задиханий мотор,
В моему виполовілому волоссю сторчать терміття сухої трави
і крихти листя,
Я влюбився в цю подорож, яка мене, так чадно приголублює
і ніжно обціловує ...

ПОКЛИЧМО СЛОВА

Дерева аж позгиналися, так завзятущо сперечаються над потоком
у лісі,
Їхню заколоть вітер шпурляє врозліт безцеремонно
повисмикуваним листям,
Ліщино, будь же ти нарешті дамою, розпашілою припаром і
зелено-принадністю
Хай тебе вітають розплавно гнучкі папороті та й тіні
коліноприклонно ...

На березі, підібгавши ноги, сидить і ще від ранку щось ворожить
лозина,
Вода, аж до ревноросистих сліз сміється ілюзорною блакитною
бриззю —
Ластівки пікують гострими безжурними зикзаками під бездонною
аркою неба,
Зі сходу облаки плитають назустріч сонцеві сизосрібними
табунцями козликів ...

А ми люди, як завжди, стоїмо наче на роздоріжжі, безраді і дивно
нерішені
І не помічаємо, що фарса життя не зупиняється, а пливе і нас
пориває за собою,
Покличмо на допомогу слова, щоби ними заякоритися надовічно
у книгах,
Де місце тільки для тих душ, що шляхетні, незламно творчі
і непорочні ...

(Усі твори зі збірки — »Кучер'яві балади«, 1975)

Федір МАЛИЦЬКИЙ

РАПСОДІЯ ПРО КИЇВ

На високих горах, на землі хрещатій,
Де Дніпро віками в берегах шумить,
Розляглося місто у зелених шатах,
Соняшним шоломом підпира блакить.

На сторожі волі стали тут тополі,
І цвітуть каштани гроном білих свіч.
А було, що ворог тут чинив сваволю,
Вічну людську правду розпинав уніч.

З попелу і крові оживало місто,
Ворогів карало в віковій борні.
На Софійській площі славило врочисто
Лицаря Богдана на баскім коні.

Як прийшла чужинна до воріт навала,
Боронився Київ, хижаків карав.
Українським людям кручі помагали,
І старий Славутич рани промивав.

Людською рікою гомонить Хрещатик,
Час новий в тунелях проплива метром.
Володимир в бронзі на горі блаватній
Йде щодня у вічність на плечі з хрестом.

Михайло ЛАВРЕНКО

З НАМИ БОГ!..

З України сумної луна дикий плач:
Вже п'яніють від крові і гори Карпати...
Боже милий!.. Єством всім почуй і побач,
Як шаліють там знову і Юди й Пилати.

Ті ж тортури, ті кари впроваджують там,
Що колись у Дніпров'ї ганебно творили.
Занечищують Твій, святий Боже, наш Храм, —
Край щоднини нові покривають могили.

Люд знечещений, змучений гонять, як скот
До Сибіру, в тайгу у краї невідомі.
Цим кривавим катам не існує чеснот
У Твоїм, милий Боже, святім навіть домі.

Україна вся стогне в кривавих сльозах,
Кричить »Пробі!« од болю, розпуки і жаху...
Замість пісні, в розлогих, широких ланах,
Чути стогін людей, стукіт зубів зо страху.

Плаче в Києві Софія... Там стогне й Богдан;
Неспокійно в Парижі спить славний Петлюра.
І Євген в Роттердамі, прокинувся од ран,
Що несе нам сьогодні дійсність похмура.

І святий Володимир з хрестом, щось поник,
Задивився на синії води Славута;
Бачить він своїм зором, як гине рільник,
Як робітник закований знову в пута.

Зглянься, Боже наш милий, Вкраїну врятуй...
(Уже триста років цей наш стогін лунає!)
Пошли, Боже, нам сили і рани злікуй —
Нехай станеться чудо — хай ПРАВДА засяє.

Нехай зникне із краю кривава мара,
Ясним сонцем засяє престольний наш Київ;
Оживе Україна в шумних прапорах —
В золотих і блакитних проміннях надії!..

І тоді в нас засяють Церкви на весь світ,
Як Архангел звільнить Україну поможе...
Ми дотримаєм цей наш святий заповіт:
— З нами Бог! — гукнемо:
— ВСІ радіймо, хто може!..

Париж, 22. 2. 1946 р.

З ПЕРЕКЛАДНОЇ ПОЕЗІЇ

С. НАДСОН*

УРИВОК ЛИСТА ДО М. В. ВАТСОН

Пишу Вам з глибини українських полів,
Де дні так соняшні а зорі так рум'яні,
В повітрі де стоять напів кобзарів,
Витають привиди Вакули і Оксани.

Де з рокотом у берег хвиля б'є Дніпра,
А з київських холмів і із церковних дзвонів
Ще дивиться на вас минувшина стара
Козацьких вільностей, бенкетів і походів.

Я всюди мандрував. І як не пригадать:
Я бачив сніжних Альп повітряні вершини,
Як мирні череди із схилів їх спішать
Вернутись на нічліг в квітучії долини.

Навколо там кипів шумливий карнавал,
Все вносячи в потік шаленого весілля,
І рев я Терека зі страхом учував
Між стінами один Даряльського ущілля.

І те, чим я тепер оточений в селі,
Мені нове, мій друже. Тут я не скучаю,
Я є закоханий у пахощі землі,
У волю і спокій, солодко спочиваю.

Якби ви тут могли з вузького вікна
Поглянуть на поля, в розбіг їх нам не звичний,
То серце стиснула б лиш заздрість вам одна,
Як стало б холодно у метушні столичній.

Ваш Петербург, де жить судилось і мені —
Він майже невиносний у осінні дні,
Якийсь там сум у нім невидимий розлитий,
Завжди гнітючий, мертвий і нудний такий,

А дощ дрібний, що йде немов із сита,
А в небі ті низькі каламутні хмарки.
Чудова осінь тут: ліси ще бережуть,
Хоча поблідлий вже, та пишний свій убір,

Дні ясні. Небо скрізь прозоре і глибоке,
Природа світла так, що літа вам не жаль.
Кругом здається не повітря, а кришталь,
І легіт степовий ледь коле ваші щокі.

Як весело ходить по теплій цій землі
І чути крик. Дивлюсь — в блакиті потопає,
Несеться наді мною сиза зграя
Ширококрилих журавлів.

Піднявшись високо, де хмарок білий цвіт,
Виблискує вгорі трикутник їхній мрійний.
Південним хвилям Ви мій однесіть привіт,
Всім серцем я любив їх років неспокійний.

Переклав із рос. Андрій ЛЕГІТ

*) С. Надсон — російський поет жидівського походження.

НАУКА І ДОСЛІДИ

Іван ВЕРГУН

ПРЕЛАТ КИРИЛО СЕЛЕЦЬКИЙ (1835-1918)*(Церковно-громадський працівник, письменник, святець)*

Пребагато Українська Католицька Церква в Західній Україні видала ревних священиків, які безкорисно працювали і досі працюють в катакомбній Церкві для добра своєї Церкви й Народу. Все ж таки, прототипом для них являється і являтиметься о. прелат Кирило Селецький, який запопадливо трудивсь на Христовій і народній нивах, писав повчаючі книжки для народу й перенісся у небесні звори після туземного життя, як праведник-святець. І не дивно, отже, що Собор українських єпископів у Львові (1941 р.) подав теж о. Кирила як кандидата до беатифікаційного процесу.

1

Прапрадіди о. Прелата походили з князівського роду Корчаків (V-VII стол.), тобто білих хорватів, з Білгороду. Заорд Корчак (по старослов'янськи — чаша) був у V стол. заприязнений з Аттилею, який вислав його в дипломатичних, а теж воєнних цілях, до Італії. Відтак у VII стол. одна вітка роду Корчаків перейшла на службу київських князів, друга була споріднена почерез маму Лешка Чорного, Грифіну Русце з Корчаків, з польськими князями. Інші вітки Корчаків поселились в Італії (Неаполі, Венеції) під назвою Карафи. Один із них (з неаполітанської вітки) був вибраний папою під назвою Павло IV (на початку XVI стол.), а його небіж іменований кардиналом. З осілої вітки у Венеції, яка змінила прізвище на Донатус, Франс був вибраний венецьким князем.

Існує теж версія, що князі й бояри Сілецькі походили з Волині, де вони користувались удільними князівствами. З провірених джерел є певним, що прадід о. Кирила Селецького проживав у Обертині, якого замок був спалений під час повстання Б. Хмельницького. Його син Іван Селецький (напис на цвинтарнім хресті) переселився до Глушкова, 3 км від Городенки, якого двір згорів у Першій світовій війні. Потім сини Івана Селецького переселились до Городенки та Червінців, а дочки залишились у Глушкові. Останньо існували роди Сілецьких-Селецьких у Станиславівщині з кличками Джурджі й Саси¹. З роду Сілецьких-Джурджів походив теж о. прелат Кирило Селецький.

1) Відомості про родовід Сілецьких-Селецьких подані на підставі листа (13. 5. 1981) д-ра Юліяна Сілецького, з Лорейну, Огайо, США.

Отець Кирило Селецький народився 29 квітня, 1835 року, в селі Підбужжі біля Самбора, в сім'ї учителя Селецького з Джурджів, який походив зі шляхетського роду. Середню освіту закінчив у Самборі. По закінченні теології та висвяченні (1860 рік) єпископом Константином Чеховичем, два роки працював катехитом у Самбірській гімназії, а відтак один рік сотрудником у Старій Соли, Біличі Горішнім (1863-1865) та Милкові до 1869 року, де повдовів і жив зі сестрою на чотири роки старшою, яка йому провадила дім. Він мав дві доні: Оленку й Марту. Оленка померла в Олешцях у домі графині Потоцької, Марта вийшла заміж за о. Лаврівського.

Потім о. Кирила перенесено на сотрудника до Любавії (1870), Вороблика Королівського (до 1872 р.), до Яворова на капеляна сс. Василянок (1873 р.) та до Корення (1874 р.). Після 14 років скитання, себто в 1874 році, його іменовано парохом Цеблова-Жужеля у Белзчині, де він найбільше й найяскравіше проявив свою діяльність на Христовій і народній ниві. У великий піст 19 квітня, 1918 року, виснажений працею, о. Прелат захворів на запалення легенів у Цеблівському монастирі сс. Йосифіток. З великим зусиллям ще висповідав Сестер і відправив Службу Божу. Дня 28 квітня 1918 року, о год. 15-й душа о. Прелата перенеслась в небесні світи, маючи на своїм активі 58 літ різномірної творчої праці. Похоронні обряди почались 30 квітня, 1918 р., в супроводі о. декана Ковальського з Ванева, 20-ох священників та численного народу. Від цеблівців надгробне слово виголосив Іван Климів. Похоронено о. Прелата на жужільській кладовищі, в каплиці поруч графині Ковнацької, фундаторки².

Будучи сотрудником у Милкові (1865-1869), о. Кирило заприятелював з графом Станиславом Потоцьким з Олешцях. Його дружина Анна, з роду Дзялинських з Риманова, в своїм «Деннику» на стор. 175 вписала: *«Члени консисторії греко-католицької Церкви мали тоді москвофільські концепції. Отець Селецький дався їм у знаки своїми переконаннями. Оприлюднив їхній тенденційний схизматичський катехизис... Одним словом наставив ворожо проти себе каноніків, які його безперестанно переслідували на протязі 15-20 років, не даючи йому парохії, а перекидаючи з одного кінця Галичини на другий в характері адміністратора та сотрудника. Була це людина небувалого гарту душі, витривалости і праці»³.*

2) На підставі матеріалів бл. п. інж. Іллі Матвійчини (1908-1978). У своїх розшуках він базувався на рукописі (70 стор.) з 1938 року анонімного автора з Жужеля. Оригінал рукопису мав би знаходитись у монастирі сс. Йосифіток у Саскатуні, Канада.

3) Anna Potocka: *Mój pamiętnik; Nakładem Rodziny. Wytłoczono u drukarni W. L. Anczyca i S-ki, Kraków 1927, str. 175: ... Był to człowiek niepowszecznego hartu duszy, wytrwałości i pracy.*

2

Отець Селецький⁴, будучи парохом Цеблова-Жужеля, заснував в обидвох селах захоронки (дитячі садки). Це були перші того роду церковні захоронки в Галичині (1893 р.). Теж у 1892 р. в Жужелі він покликав до життя монаший чин Сестер Служебниць, а в Цеблові 10. 1. 1911 р. згромадження сс. Йосифіток, для яких збудував мурований дім (1912 р.). Під впливом о. Прелата постриглись в ченці Василь Богун (Рурів) та Михайло Петришин (Шигедів), обидва цеблівці. Не дивно, бо о. Кирило сам провадив аскетичне життя і був вимогливим не тільки супроти інших, але теж супроти себе самого. При тім він не занедбував (для скріплення душі) цілющих прощ. Два рази їздив до Італії, раз до Святої Землі та Гетшвальду в Західній Пруссії, де в 1877 році з'явилась Мати Божа чотирьом жінкам. Їдучи до Гетшвальду, разом з о. Шустою з Підляшшя, відправив Богослуження в унійнім обряді в домі матері графині Потоцької у Познані⁵.

До помочі в своїй душпастирській праці, починаючи 1897 роком, о. Прелат мав таких сотрудників: 1) о. Михайла Лициняка (1897-1898), 2) о. Олександра Гоцького (1900-1902), 3) о. Василя Крайчика (1903-1905) та 4) о. Зенона Каленюка (1917-1918). Цей останній священик (1887-1979) по смерті о. Селецького завідував парохією Жужіль-Цеблів до 27. 1. 1920 р. Між іншим, о. Зенон Каленюк, якого вірні катакомбною УКЦеркви в Україні титулували «уповноваженим Блаженнішого Кир Йосифа», похований на цвинтарі в с. Верхне-Синьовидне (Львівщина), проживши 92 роки⁶.

В 1892 році о. Прелат їздив рівнож до Велеграду (Моравія). Свої враження з подорожі описав у «Душпастирі» того самого року.

«Бо як тіло без духа мертво, так і віра без діл — мертва» — поучення св. Якова (2, 26) теж послужила правилом о. Прелатові до дальшої праці в суспільній ділянці. Христові принципи він вміло пристосував у народній домені, несучи матеріальну й моральну поміч найменшому братові в Христі. За всяку ціну старався створити в своїй парохії економічну базу під кличем «свій до свого», щоб народній гріш не відходив до кишені чужих визискувачів.

Щоб краще працювати для свого безталанного народу, в 1881 р. вписується у члени «Просвіти», «Бджільничо-садівничого товариства», «Громадських шкільних рад», яких був теж головою, та «Центрального комітету галицького агрономічного товариства». До 1885 р. існувало в Цеблові «Общество ім. Качковського» з 4-ма членами, його о. Селецький заступив «Просвітою», яка зразу побільшила своє членство до числа 31 господарів. Спільно з цеблів-

4) Парохіяни вимовляли його прізвище *Сілецький*, але в метриках о. Прелат підписувався *Селецький*!

5) А. Потоцька, «Муй паментнік», стор. 231.

6) Гл. Нові жертви російського терору. «Шлях Перемоги» ч. 21, з 21. 5. 1980 р.

ським учителем Герусом поклав тверді й вимогливі християнські наполягання для «Братства тверезости», приєднуючи до нього багатьох господарів: у Цеблові 311, в Жужелі 451 членів. Побудував теж громадські шпихлірі, як засіб протиставлення переднімкам. У 1885 році він заснував у Цеблові громадську крамницю, а в Жужелі церковну, касу Райфайзенку (1907) та Т-во «Сокіл». У 1913 році за його ініціативою побудовано в Цеблові муровану молочарню. Того самого року за його почином засновано в Жужелі кружок «Сільського Господаря».

3

Не зважаючи на надмір душпастирської і громадської праці, о. Кирило Селецький поміщував ще в газетах популярні розвідки, видавав журнали, писав книжки. Поміщував свої дописи і статті в «Душпастирі», «Місійній книжочці» і «Посланнику». В 1000-річницю слов'янських апостолів Кирила і Методія видав місячник п. з. «Кирило і Методій», який друкувався в Ярославі, починаючи 1886 роком. Також перекладав з чужих мов, як, наприклад, «Ради і перестороги для дівчат» А. Штольна⁶.

Серед різноманітної публіцистичної діяльності годиться висловити хоч деякі книжки та журнали, як, наприклад:

1) «Своя хата», накладом графині Дзялинської у Познані в 1851 р.; 2) «Катехизис для дітей греко-католицького обряду», Львів, 1869 р. (3000 примірників); 3) «Книга мудрости, або життя чесного чоловіка, яке воно після законів Божих і людських повинно бути», Львів, 1874 р. (5000 примірників); 4) «Відкриття Америки», Львів, 1884 (2000 прим.); 5) «Праведний Йов», Львів, 1886 (2000 прим.); 6) «Життя св. Йона Золотоустого», Львів, 1889 р.; 7) «Св. Кирило і Методій», Ярослав, 1886 р. (місячник, який з браку фондів перестав появлятися); 8) «Отець Іван Босько — його життя і діла», Перемишль, 1900 р.; 9) «Золота книжечка», Львів, 1904; 10) «До історії оснування новіціату сс. Службениць в Жужелі» (розвідка, що появилася в «Русляні» та «Богословським Вістнику» в 1902 році); 11) «Хроніка села Жужеля», Богословський Вістник, т. 3, 1902 р.; 12) «Коротка історія оснування сс. Службениць» в «Архиерейських Вістях» з 1895 р.⁷

Його письменницьку діяльність позитивно схарактеризувала Анна Потоцька, підкреслюючи, що «Отець Селецький мав чудесний письменницький талант. Подібно писав по-руськи для народу, як Анчич по-польськи. Його оповідання були пестрі, дотепні, зрозумілі для простих людей, а для освічених цікавими»⁸. Даліше

6) Відомості взяті з листа п-ї Ірени Жук-Матвійчини із Любліна, датованого 11. 9. 81.

7) З матеріалів, зібраних інж. І. Матвійчиною.

8) А. Potocka: «Mój pamiętnik», cf. str. 175: «Ks. Sielecki miał przedziwny talent pisarski; zupełnie podobnie pisał po rusku, jak Anczyc po polsku. Opowiadanie barwne, dowcipne, dla najprostszych zrozumiałe, a dla oświeconych zajmujące było».

графиня бідкається, що з браку середників його оповідання і розвідки перестали появлятися, бо люди не підтримували їх, а обоятні двори не пренумеровували їх для сіл, ба навіть для двірської служби.

4

З пієтизмом про о. Кирила Селецького як про святця згадує щонайменше 9 разів бельгійський редемпторист о. Йосиф Схрейверс у своїй книжці *»Подиву гідна історія сестри Варвари«*⁹. Отець Схрейверс, який деякий час був директором і візитатором монастиря сс. Йосифіток у Цеблові, пише в цій книжці, що настоятелька закону с. Софія, хочаби позбутись сестри Варвари, відсилала її додому під претекстом доповнення виправи. Але о. прелат Селецький такому поступкові спротивився. Обіцяв теж постаратися для с. Варвари решту виправи, і, потішаючи її, промовив: *»Не плач, не сумуй! Я дам все, що тобі бракує, тільки старайся бути доброю і святою«*¹⁰.

На 4-ий день хвороби о. Прелат, вислухавши Службу Божу, яку відправив о. декан Ковальський у монастирській каплиці, прикликав с. Варвару (світське ім'я Катерина Шапка) й мовив: *»Якщо я вмираю, Бог не вмирає, а ти залишишся в законі помімо всіх суперечностей і перешкод«*¹¹. Предсказання-пророкування о. Прелата сповнилось до йоти!

Між іншим, на сторінках 49-50 *»Подиву гідної історії с. Варвари«* о. Схрейверс ставить крапку над *»і«*, пишучи: *»Багатоко дівчат, бажаючи посвятитись монашому житті, були завербовані о. парохом Жужеля-Цеблова, поважаним старцем прелатом Кирилом Селецьким, який залишив у своїй парохії і поміж сестрами репутацію правдивої святости«*.

Також, в 1896 році о. К. Селецький здвигнув (побудував) в Жужелі капличку в честь Матері Божої в подяку за тверезість села. Рівнож для сс. Служебниць в Жужелі опрацював монаші правила. Крім того, своїм праведним християнським життям, він служив конструктивним прикладом для парохіян!

На дальших сторінках *»Подиву гідної історії с. Варвари«* о. Й. Схрейверс пише, що після смерті о. Кирила Селецького сестра Варвара почула знайомий їй надприродний голос: *»Не плач! Як доказ, що о. Прелат є святим і що ти залишишся в монастирі аж до смерті, сестри візьмуть сінник із твого ліжка і дадуть на катальшок під тіло о. Прелата«*¹². І це дійсно сталося!

9) Joseph Schrijvers, CSSR: L'histoire merveilleuse de Soeur Varvara. Bibliotheca Alfonsiana, Louvain 1949, pp. 16, 34, 50, 52, 63, 66 etc.

10) Там же, стор. 63.

11) Там же, стор. 65: *»Si je meurs, Dieu ne meurt pas, et toi, tu resteras dans le monastère monobstant toutes les contrariétés«*.

12) Там же, стор. 65, 66.

Щодо письменницької діяльності, то редакція «Посланника» ч. 10 з 1892 р. висловила про о. Кирила, що він дійсно був «нашим народним писателем». Видаючи журнал «Св. Кирило і Методій», о. Кирило був теж знаним серед інших слов'янських народів Австрії.

Отець Василь Навроцький, під враженням своєї першої зустрічі з Прелатом, писав: *«Я перший раз тоді пізнав нашого поважного, симпатичного і неструдженого на ниві Христовій о. Кирила Селецького, який з властивою собі скромністю, тихими як поединчми й так вимовними словами представляє, як зродилась в нього так прекрасна гадка оснування Сестер Служебниць»*¹³.

І дійсно о. прелат К. Селецький цілою своєю душею і серцем взявся за це діло й присвятив йому свій скромний «грінш і маєток». *«Мастку я не мав ніколи, а те що маю, се я жертвував Служебницям»*, — сказав він на зборах Т-ва св. Апостола Павла¹⁴. Чи ж можна більше сумніватись у безкорисній праці для ближнього, тобто святості о. Прелата? Діла промовляють самі за себе!

Найкраще і найоб'єктивніше, на нашу думку, схарактеризував о. Кирила Селецького Перемиський єпископ бл. п. Йосафат Коциловський. В Пастирським Листі з дня 26 квітня, 1943 року, Владика підкреслює¹⁵:

«Це священик Богом даний нашій провінції. Людина ангельської доброти, простенька, покірна, любить все добре й поширює його всюди, куди може, без огляду на труднощі. Усіх ближніх, а передовсім своїх парохіян, любить як свою власну душу; працюючий, сумлінний, скромний, убогий, здержливий, витривалий, готовий на все, чого вимагала б від нього Божя воля й Божя слава. Одним словом, це праведник, муж Божого духа, що дається нам як взорець християнського праведного святого життя».

В слідуючих рядках свого «Послання» Єпископ признає, що *«Найвизначнішою його чеснотою — після любови Бога, це любов свого народу, цього між нашими ближніми найбільшого, найпершого нашого ближнього. Ця його любов була однак так сильно й так всебічно на Бозі основана, така чиста, така безкорисна, а така природна, що на неї, як на неземну перлу, мусіло зглянути й пресв. Серце нашого Спасителя...»*

Перечислюючи заслуги о. Кирила для Церкви й Народу, Кир Йосафат спростовує, що не о. Єремій Ломницький, ЧСВВ, заснував Згромадження сс. Служебниць в Жужелі, як урядово це заподає Схематизм-Статистика, а о. Кирило Селецький! Рівнож Правила цього Згромадження уложив о. К. Селецький 6 травня 1892 р., а не о. Арсеній Лозинський ЧСВВ, як це занотовано в Статистиці!

13) З матеріалів п-ї Ірени Жук-Матвійчин з Любліна. Лист з дня 11. 9. 1981 р.

14) Гляди «Душпастир», ч. 16 з 1892 року.

15) Пастирський Лист Преосв. Єпископа Йосафата до Всеч. Духовенства з нагоди 25-ліття смерті бл. п. Прелата Кирила Селецького. Перемишль, 26 квітня 1943 р. Н. Б. Владика Йосафат помер, як Ісповідник Христової Віри, в Києві в 1947 р. Похований у Львові на Личакові.

Святим гнівом обурюється Владика щодо другого нонсенсу «Статистики», де говориться: »26. — Сестри св. Йосифа. — Цеблів, почта Белз. Єпархія Перемиська. — Основані через Й. Е. Преосвященного Йосафата Коциловського, Єпископа Перемиського«. Наводячи корекцію фактами, Кир Йосафат дивується »чому це там таке заподано? А трохи даліше щирими, подиву гідними словами, каже:

»Прийміть, дорогі Отці, покищо хоч Ви до відома, що це заподання мене в «Статистиці» як основника Згромадження Сестер св. Йосифа, не відповідає правді! Ця неправда є великою кривдою пам'яті о. Кирила Селецького, якому вже перше відмовлено у «Статистиці» заслуг основника Згромадження Сестер Службниць... Я отже не був і не є основником Згромадження Сестер св. Йосифа Обручника в Цеблові!«

*

Безкорисну й різномодну діяльність о. прелата Кирила Селецького можна зреасумувати, не помиляючись, як ревного священика, суспільно-громадського діяча, ерудита, письменника та святця. За всебічну й многогранну працю для української Церкви та Народу іменовано його на схилі літ крилошанином, а відтак прелатом. На своїм активі мав о. Прелат 58 літ трудолюбивого, творчого життя.

Чи ж не заслуговує наш Святець, який стільки труду віддав українській Церкві й Народові, на беатифікаційний процес?! З його монастирських фундацій, які тепер поширилися по всьому світі, вийшло чимало відданих і святих монахинь, які теж, як їхній Патрон-Основник, заподаливо працювали й працюють для Христа і розп'ятої України. Для скромного прикладу можна зачитувати сестру Варвару (Катерина Шапка), зі Згромадження Сестер Йосифіток, та сестру Северяну (Марія Мишок) зі Згромадження Сестер Службниць.

ЖЕРТВУЙТЕ ЩЕДРО НА —

ФОНД ОБОРОНИ УКРАЇНИ,

ВИЗВОЛЬНИЙ ФОНД ОУН

І ФОНД АБН!

К. КРУПСЬКИЙ

ДЕВ'ЯТА КНИЖКА АВТОРСТВА О. ЗВИЧАЙНОЇ

Література народу мусить виникати із сенсу національності, а національність не є можливою без самопошани, а самопошана не є можливою без свободи.

Гарріет Бічер-Стоу*

Майбутній український історик не зможе відтворити жодної картини, яка відображала б незвичайно складне життя українського народу в підсоветській Україні від часу революції 1917 року по час Другої світової війни, якщо той історик мав би оперти свою працю лише на літературних працях українських советських письменників, які в тому періоді постійно жили і далі живуть, творили і далі творять під цілковитим контролем московського режиму.

Чому ж це так? А тому, що українська підсоветська література виникає не з національного сенсу українського народу. Вона є національною лише по-формі, але змістом вона є прорежимно-московською, або, як влучно сказав наш визначний поет Євген Маланюк, що «Українські книжки й часописи, писані на советським папері українськими літератами» («Книга спостережень», том I, стор. 22).

Маючи на увазі цей факт, зможемо дати належну оцінку значенню літературних праць тих наших письменників, які пережили той період між 1917 роком і Другою світовою війною в Україні, а після війни опинились у вільному світі і, позбувшись кайданів, що сковували свободу їхнього вислову й переконань, нині, у формі своїх літературних праць дають нам літературу, яка поза своєю художньою вартістю являється ще й свідченням історичної ваги про ті страшні роки, коли в Україні творилося советське «щасливе безкласове суспільство».

Письменниця Олена Звичайна займає одно з чільних місць серед українських еміграційних письменників, а коли запізнаємося з її літературними творами, а також і з її біографією, то доведеться відкрити декілька фактів, що роблять її якоюсь особливою з поміж наших письменників.

Нині письменниця із зовсім чистим сумлінням може сказати: «Совітам я не дала жодного рядка мого авторства, але була дуже уважна до всіх явищ підсоветської дійсності, плекаючи в глибинах моєї душі надію (безпідставну!), що, може, мені ще й пощастить опинитися в умовах, де *вільно* писати правду. І... так сталося (З листа письменниці до автора цієї рецензії).

Ці слова письменниці є цілком зрозумілими для того, хто мав нагоду ознайомитися хоча б, з двома попередніми працями письменниці, а головню з «Оглянувшись назад» і «Ворог народу». Перша з них частково, а друга в цілості є біографічною. Героїня повісти «Ворог народу» — Наталка, яка, перефразовуючи слова Шевченка «Каралась, мучилась, але не каялась», — ніхто інший, як сама авторка.

*) Авторка твору «Хатина дядька Тома», який відіграв важливу роль у скасуванні невольництва в США.

Повість «Ти» видало «Українське Видавництво» в Мюнхені з кінцем 1982 року. Книжка має 581 сторінок, а на обкладинці її досить естетичної оправи видніє храм св. Софії в Києві. Під світлиною є напис «Із життя українців у золотоверхому Києві в 1927-29 роках». Це дев'ята за рахунком книжка Олени Звичайної. Дія відбувається у Києві, де авторка зачала і скінчила студії. Вона прекрасно знає Київ, а широка картина, яку вона розпростирає перед нами в повісті «Ти», не була винятковим явищем у тогочасній Україні. Ця картина пластично показує факт, як за допомогою таких малограмотних, як Іван Малюга, Москва накинула жорстоку неволю Україні, а пізніше, коли ті малограмотні малюги не змогли вже підтягнутися хоча б до рівня советського стандарту, советський уряд без жодного жалю позбувався їх так, як це сталося з колись всемогутнім Малюгою.

Українці, що жили під Польщею по другім боці Збруча, не могли збачнути того, яким це чином можна було накинати на нарід таку систему, яка з усіми жорстокостями фактично запанувала в Україні. Дехто приписував причину браку належного спротиву проти більшевизму, а дехто йшов аж так далеко, що приписував це характерним рисам народу.

Публікації про жорстокість большевицьких тюрем в Україні, що появлялися в Західній Україні, яка була під польським пануванням (Юрій Горліс-Горський та інші), на жаль, не давали всебічного наświetлення та належної аналізи подіям, які відбувалися тоді на території України. Здається, жодна з тих публікацій не давала такого *зрозуміння* цієї проблеми, яке тепер дають нам дуже широкі картини, що їх по-мистецьки представляє у своїх творах Олена Звичайна: «Золотий потічок», «Селянська санаторія», «Миргородський ярмарок», «Оглянувшись назад», «Страх» (два томи), «Ворог народу» (також два томи), і оця чергова повість «Ти» є циклом праць присвячених глибшому зрозумінню того зла, з яким український нарід і досі мусить боротися.

Персонаж повісті «Ти» є вирваним живцем із життя. В ньому нема нічого штучно-створеного письменницькою уявою. Письменниця не створила його, бо він справді існував, але вона по-мистецьки представляє роллю окремих осіб в їхньому оточенні і цим допомагає читачеві знайти відповідь на основне питання, а саме: яким же чином закріплювалася невідільна комуністична система, яка на ділі творилася *проти* волі більшості населення, а проте, вона таки встановилася й почала закріплюватися!

Малограмотний чекіст Малюга, який у своїх юних роках був пастухом, а відтак, сидючи у в'язниці, дещо навчився з галузі політграмоти від своїх співмешканців по камері, а по виході з в'язниці почав читати часописи, але... писати міг він лише ледь-ледь! Після революції він став... директором багатолюдної установи, і молоденька інтелігентна секретарка мусіла вчити того підстаркуватого вже «парубка» — грамоти. Лекції відбувалися в кабінеті «директора» в ранніх годинах ще *перед* початком загально-обов'язкової для всіх дев'ятої години...

Малюга твердив, що «Вбивати людей не большевицьких переконань та панського походження — це все одно, що вбивати своїх блощиць та вошей або... виривати з власного рота гнилі, попсовані зуби, або вирізувати пістряка... Одним словом, за мурами ЧК-ГПУ роблять корисну «дезинфекцію» сучасного суспільства!».

Це завдання «дезинфекції» всі малюги виконували дуже ретельно в Україні, а як уже большевицька влада закріпилася, а ті малюги ще не встигли достатньо навчитися грамоти, то... з ними робили так, як зроблено було з Малюгою в повісті «Ти», а саме: спускали *вниз* з висот партійного керівництва.

Іншим чинником, при допомозі якого большевики так успішно нищили «залишки українського буржуазного націоналізму», була їхня мешканева політика. Покликаючись на брак мешкань і під претекстом справжньої мешканевої кризи, мешканева адміністрація, яка тісно співпрацювала з ЧК-ГПУ, могла викидати з помешкань кожну родину запідозрену у ворожості до большевизму, або з «неясною минувшиною».

У наслідок такої політики багато «запідозрених» опинилося в жахливих мешканевих умовах. Їх немилосердно стискали в малих, несанітарних приміщеннях або поселяли переслідувані родини з вульгарними вуличними покидьками, а тому ті помешкання ставали справжнім пеклом на землі для інтелігентних людей, які змушені були жити спільно з вуличним елементом. «О, горе! Горе від... спільного помешкання з неспівзвучним для вас елементом! Чи ж Ви таке горе хоч будь-коли зазнали, Шановний Читачу? Я (О.З.) зазнала», — каже авторка.

У додатку до того в кожній мешканевій камениці жила особа, обов'язком якої було стежити за життям родин чи осіб і доносити про це у «відповідне місце». Очевидно, ті доноси не мусіли бути правдивими, щоб хтось платив за них гірким терпінням, а то й життям.

Большевицька мережа донощиків була пляново zorganizована при праці в усіх установах, у всіх школах та на кожному кроці підсоветського життя, але ніщо з цих большевицьких метод не уникнуло спостережливого ока і відповідної аналізи письменниці.

Дія повісті «Ти» припадає на роки, коли в Україні серед інтелігентних кругів нуртувала дискусія, викликана писанням Миколи Хвильового*. Дещо про ту дискусію сказано в повісті «Ти». Хвора вчителька Надія Петрівна каже до героїні-Віри:

— Поперше, Віруню, скажи мені, чи ти вже читала новелу «Я» Хвильового?

— Так! Читала! Вона жахлива! Я цілу ніч не спала після її прочитання!

— А чому?

— Страшно мені стало, коли я собі усвідомила, що український письменник може кликати до вбивства матері в ім'я комунізму!

— Тут, дитинко, під матер'ю слід розуміти Україну, — наш нарід, його віру, культуру, історію, звичаї, всі види народом створеного мистецтва, — одним словом усе те, що відрізняє нас, українців, від інших народів».

А далі між бесідницями йде подібна розмова про відомий, хоч і незакінчений роман Хвильового «Вальдшнепи», що саме тоді друкувався в журналі «Валіте».

Ще ширшій дискусії піддає авторка роман Валеріяна Підмогильного «Місто». На цей твір Підмогильного також нема однозначної думки серед українських еміграційних кругів. Дехто вважає цей роман корисним для української літератури тільки тому, що большевицький уряд на якийсь час вилучив його з бібліотек.

*) Як знаємо, що серед українських кругів поза Україною, на жаль, ще й досі нема однозначної думки щодо особи й творчості Хвильового.

Зовсім інакше дивиться на цей твір авторка очима героїні повісті «Ти», а крім того вона виразно висловлюється про цей твір в епілозі до повісті. Її оцінка цього твору базується не на політичних мотивах, а на мотивах культурно-літературних. Вона вважає, що роман «Місто» виконав морально-розкладницьку роль і то в дуже критичний час — саме тоді, коли Москва повела сильну атаку проти української Церкви, родини та української культури в цілому.

Цитовані авторкою рядки з роману «Місто» справді переконують у тому, що Підмогильний в романі грав на еротичних почуттях читача саме тоді, коли советський уряд, з другого боку, намагався знищити основу українського народу — *родину*. Ось що авторка каже: «Від самих початків советської влади в Україні наступ большевицької ідеології завжди йшов по трьох основних напрямках: Руйнування віри, людської індивідуальності та родини».

Віра, перечитавши цей роман, була тяжко вражена. Вона глибоко аналізує прочитане, а відтак веде дискусію над «Містом» зі Степаном Панченком, який, до речі кажучи, був агентом ГПУ і саме ж він спричинився до арешту тієї інтелігентної, чесної і зразкової дівчини, яка в юному віці залишилася сиротою і, крім тяжкої праці для існування та здобуття освіти, не знала життя.

Крім згаданих дійових осіб, у повісті «Ти» є понад дві десятки інших типів осіб живцем взятих з життя тогочасного Києва. Їхні характери вирізьблені з художньою легкістю. Читач зустрічає їх такими, якими, на ділі, вони були.

Увійшовши в повість, читач мимоволі потерпає за долю одних, і засуджує, а то й ненавидить діла других, а головне — засуджує донощиків типу Ганни Іванівної, Атафії Іванівної та інженера Степана Панченка.

Характеристика дійових осіб представлена з великим умінням та легкістю. Прикладом того може послужити характеристика інженера Івана Петровича. Вже з самої його короткої розмови під час зустрічі з Вірою у місті, читач бачить перед собою типового галицького інтелігента, якого нетутешність у Києві так легко зраджує сам спосіб поведінки і мови. З його розмови пробивається дискретний відтінок гумору, що нагадує нам Гоголя, коли він коротко хотів підчеркнути якісь черти характеру.

Про вплив Гоголя на авторку висловлюється проф. Юрій Григоріїв у своїй дуже змістовній передмові до повісті «Ти». Проф. Григоріїв каже: «Часті звертання до читача і розмови з ним, характеристика дійових осіб і стилеві особливості носять ознаки могутнього впливу Гоголя. У словосполученнях і конструкції речень письменниця часто досягає великої оригінальності, — висловлюючись її словами, здійснює процес безпереймкого нанизування окремих слів у кольорове намисто бездоганно побудованих речень».

З цим твердженням проф. Григорієва відносно оригінальності помітної у творах Олени Звичайної погодиться кожен читач, любитель красного письменства, котрий тільки перечитає перший розділ повісті «Ти» п. з. «Земля еси...»

«Знаєш, це оригінальне. Щось подібного про похорон мені не доводилось читати», — зовсім відрухово сказала мені дружина після перечитання названого розділу книжки.

Дозволю собі навести ще один уривок з передмови проф. Григорієва: «Черговий твір письменниці, повість «Ти» розкриває київське життя в останніх роках нової економічної політики — 1927, 1928 і в перших місяцях 1929 року. Місце дії не поширюється за межі Києва і подібно до того, як Віктор Гюго у своєму романі «Собор Паризької Богоматері» зробив цей найстарший французький храм не лише місцем дії та німим спостерігачем зображуваних подій, але й фактичним учасником їх, що немов реагує на них і переживає разом із героями, — так і Київ у повісті Олени Звичайної з його докладними описами, точним топографічним поданням розташування вулиць, визначних історичних пам'ятників та будов, ніби живе життям героїв, стежить за їх образом думок, поведінкою і діями...»

Показуючи картину тогочасного Києва, авторка не оминула й недолі української безпритульної дітвори, яка тоді тисячами тинялася по вулицях усіх більших міст України. Хто ж були ті безпритульні? Це в більшості малолітні діти жорстоко знищених українських селян. Довгими роками большевицька влада немов не хотіла бачити трагедії безпритульних, які гірко боролися за життя. Багато з них зимою шукали за притулком до снання в гробівцях міських цвинтарів. Щойно на початку тридцятих років большевицька влада приступила до ліквідації тих безпритульних, які залишилися в живих.

У розділі «Королева балю і... королівна» цікаво описаний новорічний бал, який відбувся на порозі 1929 року в інженерсько-технічному клубі на Хрещатику. Королевою того балю вибрали красуню Рону Черняхівську, яка десь перед роком вийшла заміж за німця Геккена і жила в Берліні. Вона приїхала з Берліну на відвідини до своїх батьків — відомого професора історії О. Г. Черняхівського і письменниці Людмили Старицької-Черняхівської. Після відвідин влада не дозволила Роні Геккен на поворот до її чоловіка в Німеччині. Кінець тієї дуже патріотичної родини Черняхівських був дуже сумний. Про це читач довідується з незвичайно цінного епілогу повісти «Ти».

Сама назва книжки займенником другої особи однини — «ти», не має якогось романтичного походження, чого міг би не один читач сподіватися, беручи книжку до рук. Назва походить від «большевицького» тикання, від якого не було можливості втекти. Це ж символічна окраса совєтської рівності, — каже авторка.

Мова авторки є зразковою і тому повість «Ти» надовго залишиться дуже корисною літературою для тих, які в еміграційних умовах намагаються зберегти чистоту української мови. Авторка сама перевела мовну коректу і напевно, що їй, як мовній педантці, було прикро побачити те, що до тексту її так вартісної повісти закралися дуже небажані нею друкарські помилки. Правда, що при кінці книжки є поданий список зауважених друкарських помилок.

Скінчивши читати повість «Ти», читач має враження, що він вислухав трагічний музичний твір якогось відомого й талановитого композитора, виконавці якого, під досвідченим керівництвом диригента сягнули могутнє фортіссімо, і, здавалося б, не скінчивши — урвали звуки... Але це тільки хвилиневе враження, що триває коротку мить, після якої читач бачить трагедію, яка немов би відбулася на його очах.

Авторка передбачала таку ситуацію читача, і вона йде йому назустріч у своєму цінному епізоді. Насамперед, вона каже про те, що сталося з головними особами повісти.

Про це проф. Григорійв, у його передмові каже: «Вдаючися до маніри Жорж Занд, письменника наприкінці коротко подає дальшу долю майже всіх героїв, висвітлює, що з ними потім сталося, де вони є...».

Читає ще раз перекоонується у тому, що персонаж повісти є не лише символічним чи створеним письменницьким хистом, як це в процесі читання могло здаватися. Ті особи таки справді жили, а тепер у повісті «Ти» вони репрезентують і символізують мільйони тих, що жили й діяли в страшних роках закріплювання московсько-советської влади в Україні.

Українська спільнота на еміграції високо цінить літературну творчість Олени Звичайної. Найкращим доказом цього може бути факт, що твір «Ворот народу», який є спільним твором Олени Звичайної та її покійного чоловіка Михайла Млакового, здобув два рази першу нагороду на літературних конкурсах: в 1948 році на літературному конкурсі в Західній Німеччині, а в 1967 році, в Чикаго, США.

Це покищо єдиний твір з української еміграційної літератури, двічі нагороджений першою премією в різних пунктах земської кулі та при цьому відмінних складах журі конкурсів.

«Миргородський ярмарок» одночасно виходив у двох різних виданнях: у Канаді та в Європі. Майже усі книжки Олени Звичайної виходили в більших накладках, але їх усіх уже набуті не можна, бо їх випродано.

Життєвий шлях письменниці дуже багатий в горе-досвід з підсоветського життя і міг би заповнити сторінки великої біографічної книги, але на цьому місці подамо лише дещо з життя Олени Звичайної. Вона народилася в Україні, де батько її був адвокатом, а мати вчителькою. Теоретично більшовики не переслідували тих, що походили з т. зв. «трудова» інтелігенції, бо чейже й сам Ленін походив з такої інтелігенції.

Батьки письменниці, як у тому часі вся патріотична українська інтелігенція, були народниками. Вони вложили в душу своєї єдиної доні любов до України. Батько письменниці, який, між іншим, був видатним промовцем, мріяв бачити доню адвокаткою, а мати мріяла про те, щоб доня стала письменницею. А здібності доні-одиначки були справді надійними. Господь наділив її «вундеркіндівською» зоровою і слуховою пам'яттю. Вона скінчила гімназію з золотою медалею. Тільки завдяки таким здібностям вона могла одночасно студіювати на двох факультетах: на факультеті гуманітарних наук «для душі», а звання інженера-економіста здобула вона для заробітку на життя.

У часі університетських студій вона зацікавилася зі студентом, який тоді вже був на останньому курсі економіки — з покійним (помер 9-го липня, 1976 року) інженером, а також і дописувачем Михайлом Млаковим, який походив з Галичини і, як учасник українських визвольних змагань, залишився в Києві. Він був старшим від письменниці на 8 років. «Всупереч советській антирелігійній пропаганді, ми вирішили взяти шлюб, і вінчав нас у переповненому храмі св. Софії у Києві... митрополит Василь Липківський, який використав цю нагоду для блискучої промови на захист релігії... Він привселюдно наявним прикладом доводив, що *молодь вірить!*»

Протягом 20-их і першої половини 30-их років мій чоловік був, як видно, під наглядом ЧК-ГПУ-НКВД, бо його не раз арештували, допитували, тримали за ґратами і... випускали... Але... коли прийшла

вже Єжовщина (1936-1938), то ніким непідраховані тисячі людей були арештовані й проголошені «ворогами народу», частково розстріляні, а в більшості заслані до таборів рабської праці...»

»У 1937 році, мій чоловік опинився на Колимі — планеті див, де «десять місяців зима, а все решта року — літо!» Там білі раби добували й добувають жовте золото для пропаганди комунізму на земській кулі. Мій чоловік дістав «єжовський мінімум — 10 років». Колима — полюс холоду всесвіту, — звідтам живими майже ніхто не вернувся! Мені пощастило його врятувати, бо він не «підписав» протоколу обвинувачень. А це був *унікум* у тисячній практиці відомого адвоката, який з ентузіазмом узв'язав його рятувати! А я — звільнена з праці, як «жінка ворога народу» і виселена з помешкання в холодні сіни з матір'ю і маленьким сином, який загинув незабаром, — не зреклася мого чоловіка, як це робили в той час тисячі інших жінок, щоб дістати працю й помешкання! Це дві причини, чому мій чоловік таки повернувся додому в 1940 році, на порозі Другої світової війни» (за «Визвольним Шляхом» за грудень, 1976 р. під «Інженер-економіст М. Млаковий», замість некрологу).

»Хто ж зробив мене українкою? Батьки й бабуся, яка прожила 95 років і зберегла в родині українські традиції, звичаї, співи і мову! Бож тоді довкола панував «руський язик»! (з листа до автора цієї статті).

У повідомленні «Шляху Перемоги» (Ш.П. 26. 12. 1982) про вихід у світ повісти «Ти» зовсім слушно сказано, що цієї повісти про сторттерзаний Київ не смі бракувати в жодній українській родині, в жодній школі і в ніякій бібліотеці. А ми додали б, що ця повість Олени Звичайної мусить бути переложеною на англійську мову. Тоді вона напевно знайде масу читачів в англослов'янському світі, не тільки серед молодшого покоління українських емігрантів, але й також серед ширшої читачької публіки там, де живуть українці.

Віriamo в те, що українська спільнота на еміграції щиро привітає чергову книжку Олени Звичайної. Бажаємо, щоб письменниця дочекалася видання запланованої нею трилогії про українське еміграційне життя в Америці.

ЧИТАЙТЕ!

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ!

« В І С Н И К »

суспільно-політичний і науково-літературний місячник

Організації Оборони Чотирьох Свобід України,

що стоячи на християнських національно-соборницьких засадах, на-світлює проблеми українського національно-визвольного руху, містить статті на міжнародні, крайові, внутрішньоукраїнські, політичні, економічні, суспільно-виховні, наукові, літературні та мистецькі теми; друкує твори сучасних українських письменників і поетів, а також містить критичні літературно-мистецькі огляди.

Адреса: "VISNYK" — THE HERALD

P. O. Box 304. Cooper Station — New York 3, N.Y., U.S.A.

Олекса ВОРОПАЙ

ЖИВЕМО В АНГЛІЇ...

(Уривки зі щоденника — за 1973 рік)

(Продовження, 19)

В пообідні години відбулися сходи на яких порушувалися організаційні теми, відбулась дискусія із молоддю...»

Далі: »В пообідній порі огляд справ СФУЖО подала м^р Валентина Ворзпай — представниця СФУЖО на Європу. В її доповідь входили інформації про бюлетень СФУЖО »Українка в світі«, що розпочав виходити в 1963 році, про стан членства СФУЖО, секцію професіоналісток та співпрацю жіночих організацій Європи».

Ще далі: »У неділю 17-го червня, в обох українських церквах відбулися Богослуження, в яких узяли участь усі учасниці Конференції. Після Богослуження був влаштований Бенкет у честь 25-ліття СФУЖО та 25-ліття ОУЖ в Англії. Після Бенкету відбулося офіційне святкування 25-ліття СФУЖО і ОУЖ. З доповіддю про працю СФУЖО виступила д-р Наталія Пазунок. Були численні привіти від усіх Жіночих Організацій та представників громад у Англії...»

Ще далі: »Після офіційної частини, яку провадила Представниця СФУЖО на Європу м^р В. Ворзпай, відбувся концерт, в якому взяли участь: чоловічий хор під кер. п. Бабуняка з Манчестеру, жіночий хор під кер. п. О. Королевич з Олдгаму, жіночий хор під кер. п-ни Марків з Брадфорду, хор жінок з Манчестеру під кер. п-ні Цебрій...»

Кінчається стаття ось так: »Українське організоване жіноцтво у вільному світі успішно відбуло свою спільну Конференцію, на якій підкреслило велику моральну силу й значення Світової Федерації Українських Жіночих Організацій, що координує працю українського жіноцтва, репрезентує українську справу на світовому форумі та представляє наші проблеми на конференціях і конгресах міжнародних жіночих організацій».

Дружина сьогодні якраз одержала лист зі СФУЖО від пані Бурачинської, і в тому листі шановна пані зі СФУЖО запрошує мою Валентину знову їхати на Конференцію СФУЖО, що має відбуватися в Канаді, в місяці жовтні цього, 1973 року. Я думаю, що аж до Канади моя Валентина не поїде, бож то далеко.

18-го серпня. Субота. Сьогодні день народження моєї дружини, їй лиш тільки 56 років! Прийшло сьогодні кілька поздоровлень від наших друзів. Я всім їм щиро дякую, бож це велика приємність для мене, що є на світі такі добрі люди, що пам'ятають про дорогу для мене Валентину. Дай, Боже, їм всього найліпшого!

Нам на щастя був сьогодні гарний соняшний день і ми обідали в своєму затишному садку під кріслатою вишнею. Випили по склянці вина і сказали одне одному: »Дай, Боже, щастя, здоров'я і всього найкращого!«

В цій, Богом береженій Англії, нам ведеться добре доки ми вдвох, а не дай, Боже, лишитись комусь одному ось тут на чужині серед чужих людей, то було б дуже тяжко.

19-го серпня. Неділя. Ми сьогодні ще продовжували святкувати день народження моєї Валентини. Обідали знову в своєму затишному садочку, і знову випили по склянці вина: »За все добре!«. Потім там же, в садку, під кріслатою вишнею, ми згадували свою рідну Одесу та Одещину, бож там наша молодість пройшла. . . Боже ти мій! Я нічого не знаю про своїх рідних сестер: де вони? Що є з ними? Такі спогади дуже сумні для мене. . .

20-го серпня. Понеділок. Сьогодні вранці поштар приніс мені книжку, що прийшла з Америки. Автор і назва цієї книжки такі: Лев Биковський »З генеральної губернії до Вартегау«. Спомини 1944-1945. Книга ця має авторський підпис для мене: ». . . О. Воропаєві з глибокою пошаною і вдячністю від автора«. Книга видана циклостилем, але видана дуже добре і є тут багато цікавих ілюстрацій, що теж добре надруковані.

Передмова цієї книги починається ось так: »Український журналіст, етнограф і мемуарист Олекса Воропай в черговому розділі свого цікавого й цінного »Щоденника нового поселення« п. з. »Англія зблизька«, в розділі 16-му повідомляє, що він працює (майже 20 літ тому, в 1952 році) над розвідкою про »Мемуарну літературу«. У цьому повідомленні О. Воропай коротко згадує про форми, чи види мемуарної літератури, ілюструючи їх відповідними прикладами«.

О, я щиро дякую шан. п. Л. Биковському за таку згадку про мою працю щодо мемуарної літератури.

Як тільки матиму час, то я з великою приємністю прочитаю цю книгу шан. п. Лева Биковського і свої враження запишу до щоденника.

Працювали ми сьогодні в бібліотеці, як звичайно і там все гаразд. Надворі був дощ і досить холодно. . .

5-го вересня. Середа. Сьогодні працюємо ось тут, в бібліотеці, а завтра ми з дружиною ідемо до міста Норвіч на річну конференцію Товариства для вивчення народного життя (Society for folk life studies). Додому повернемося в наступний понеділок, а до бібліотеки працювати прийдемо в наступну середу.

Прийшов сьогодні журнал: »Наша Батьківщина« з Америки і тут є цікава стаття В. Чапленка: »До історії мого твору »Люди в тенетах«. »З моїх спогадів«.

Стаття цікава і я прочитав її з приємністю. Починається стаття ось так: «Психологічна іскра, що підказала мені думку написати цю повість, блиснула в моїй свідомості...»

Так, це цікаво, що «психологічна іскра» може підказувати думку. Зі мною теж так буває... Колись про це напишу більше, бо зараз вже не маю часу.

6-го вересня. Четвер. З дому ми вийшли сьогодні о годині 9-й ранку, а до міста Норвіч прибули аж о годині 6-й вечора. Довелося нам їхати автобусом з двома пересідками — в містах Гаррогейт і Пітерборо, а ось тут вже в Норвічі, взяли таксі і поїхали до того місця, де має відбуватися конференція Товариства для вивчення народного життя, — це, як виявилось, — студентський гуртожиток. Зустріли нас тут добре і дали нам гарну кімнату з двома ліжками. Потім ми пішли до великої залі і зустріли там багато наших добре знайомих людей, що теж приїхали на цю конференцію.

О 7-й годині вечора частували нас всіх добрим обідом, було тут і вино, або шери — кожний міг вибирати те, що йому подобалось.

Після обіду всі ми посідали в автобуси (було їх два) і поїхали до «The Castle Museum» — це був гарний стародавній замок і там приймав нас «The Norwich City Council» і після промови вже старшого «джентлмена», який привітав нас, всі ми пішли оглядати той музей стародавнього мистецтва Англії.

Потім частували нас напоями: вином, шери, або орандж джусом. Знову кожний вибирав собі те, що йому подобалось.

Біля години 11-ої вечора всі ми посідали в автобуси і поїхали до гуртожитку. Зараз уже добігає 12-та година ночі, вже час відпочивати.

7-го вересня. П'ятниця. О годині 8-й ранку вже треба було йти снідати, а о годині 9.15 всі ми пішли до великої залі і там почалася перша промова на тему: «Будови в їхніх ландшафтах. Вивчення в ділянці топографії». (Buildings in their Landscape — A Study in Country Topography).

Виголосив промову Петро Еден — старший лектор університету. (Peter Eden, Senior Lecturer in English Topography, Department of English Local History, University of Leicester).

Доповідач спочатку говорив про різні типи будинків, як ось мешканеві будинки, церкви, господарські будинки і пояснював співвідношення всіх цих будинків зі загальною топографією. Потім всі типи тих будинків були показані через діaposитив з відповідними поясненнями до всіх типів тих будинків. Ця доповідь не була надто цікава для мене.

Після цієї першої доповіді про будинки, о годині 10.15 всіх нас запросили до буфету і частували кавою.

О годині 10.45 ми посідали в автобуси і поїхали до міста King's Lynn. Була це довга подорож, бо туди ми приїхали біля 12-ої години дня і зупинились біля будинку Plaxtole House Thoresby College. Біля цих будов є великий гарний парк. Всі ми посідали там під деревами і відпочивали. О годині 12.15 нас запросили на обід.

Після обіду ми пішли до великої залі і о годині 1.45 по полудні почалася лекція на тему: «The Making of King's Lynn». Це була лекція про історію міста. Читала цю лекцію д-р Ванеса Паркер із Шеффільдського університету, гарна молода жінка. Лекція була ілюстрована світлинами на екрані — все то були будинки та вулиці міста.

Після цієї лекції ми посідали в автобуси і поїхали до побережжя моря, в доки. Ходили ми по цих доках і бачили, як докери грузили пароплави. Нічого цікавого з дружиною там не бачили.

О годині 4-ій по полудні ми поїхали до King's Lynn Museum. Цей музей був цікавий для нас, бож там було багато експонатів зі стародавнього побуту морських мандрівників та мисливців, а також багато різних морських птахів і тварин.

О годині 5-ій по полудні ми знову повернулися до коледжу, де мали чай і перекуску.

О годині 6-ій вечора виїхали ми тими ж автобусами до міста Норвіч. До своїх гуртожитків прибули о годині 7.15 вечора.

О годині 8.15 вечора ми знову посідали в автобуси і поїхали на прийняття — Reception by Norfolk County Council at County Hall. Це великий, гарний будинок, а в ньому велика гарна зала і в цю залю всіх нас запросили, де спочатку представили кожного з нас «Лордові Мейерові», пристійному вже старшому чоловікові зі срібним ланцюгом на ший. Потім було прийняття, себто те, що англіїці називають «Коктейл парти». Гарні молоді дівчата розносили вино і солодкі тістечка.

І ось під час цієї вечірки підійшов до нас молодий англієць і почав говорити до нас російською мовою. Він розповів нам, що лише кілька днів тому він повернувся з Советського Союзу. Був він там в Москві, Ленінграді і в Одесі, а це останнє місто йому найбільше сподобалося. Потім підходили до нас ще й інші учасники цієї конференції... Ця вечірка була приємна для нас.

До своїх гуртожитків ми приїхали аж в 11-ій годині вечора.

8-го вересня. Субота. Сьогодні не їздили нікуди, а цілий день були в «South Well Lodge». Ранком сніданок почався о годині 8-ій, а о годині 9.30 почалася лекція на тему: «Мова і народна творчість про харчі» («The Language and Folklore of Food»). Читав цю лекцію, чи доповідь Джон Віддовсон, викладач англійської мови в Шеффільдському університеті.

Доповідач говорив про різні діалекти в назві продуктів харчування, він звертав увагу слухачів на те, що в різних місцевостях

цієї країни ті ж самі продукти мають різні назви. Він звертав особливу увагу слухачів на діалекти людей, що живуть в Йоркшир — це було цікаво для нас, бо ж ми з дружиною, якраз живемо в тій місцевості.

Взагалі ця лекція була цікава і мова доповідача була така, що її легко було зрозуміти.

Після цієї лекції ми пішли в буфет пити каву і пили цю каву до години 11-ої. Після кави почалася доповідь на тему: «Working Class Diet around 1900» (Харчування, або дієта робітників біля 1900 р.). Читала цю доповідь молода жінка п-ні Ювіс Скофлді, студентка побуту північної Англії.

Говорячи про харчування робітників того часу, авторка цитувала багато зі спогадів та інших типів мемуарної літератури. Частину цього матеріалу збрала вона з усних оповідань вже старших людей. Була використана і літературна творчість, де був описаний побут робітників того часу. І взагалі ця доповідь була цікава. Я прослухав її з приємністю.

Після цієї доповіді, о годині 12.45 ми пішли в їдальню обідати. Годують нас тут добре. Всі обіди смачні і приємні.

Після обіду, о годині 2-ій по полудні ми знову пішли до великої зали слухати доповідь на тему: «Food Symposium — full details will be given in the final programme» (Збірка статей різних авторів про народне харчування — повна деталь буде в кінцевій програмі). Читав цю доповідь німець проф. Гунтер Вегельман.

Отже, німець теж говорив про справи пов'язані з харчуванням. Він звернув увагу на те, що колись картоплю вживали лише бідні люди, а багаті, заможні, картоплі не вживали, а ось з рижом було навпаки — спочатку риж вживали тільки багаті, бо він був дорогий на європейському ринку, а потім подешевшав і почали рижову кашу їсти й бідняки. М'ясо теж було дороге і його вживали тільки заможні, а потім і м'ясо подешевшало. Про картоплю цей німець сказав ще таке: в 1600 році картопля в європейських країнах була лише рослиною, яку плекали в ботанічних садах. Так само було і з гречкою. Отже, картопля і гречана каша «демократизувалися» вже десь в XVII столітті.

Про цукор цей німець сказав, що це був продукт, який вживався тільки на великих святах, як ось Різдво, Великдень, а потім цукор став звичайною стравою для бідних і багатих. Взагалі промова цього німця була цікава.

Після німця виступила з промовою про харчові продукти англійка п-ні Памела Маррей. Вона говорила про вівсяну кашу, а потім розповідала про різні способи встаткування різних приладів для варення їжі та печення тіста.

Потім виступив д-р Лукас, який говорив про народні харчі в Ірландії. З його промови я зрозумів, що ірландці люблять їсти «поррідж» з молоком.

О годині 3.45 по полудні ми пішли на чай і пили той чай зі солодкими тістечками. Було багато жартів про всі ці види харчування. Після чаю, о годині 4.15 ми знову пішли до тієї залі, де на цей раз виступив Олександр Фентон з темою про народне харчування шотландців. Як я зрозумів, шотландці люблять їсти кашу з молоком.

Потім виступила п-ні Мінвел Тіббот з доповіддю про народне харчування Валії. Виходить, що й валійці люблять їсти кашу.

Після того, як валійка закінчила свою промову, почалася дискусія, яка тяглася аж до години 6-ої вечора.

Зараз година 6.30 вечора і ми з дружиною в своїй кімнаті відпочиваємо.

Від години 7-ої до години 8.20 вечора ми дивилися на кольорову телевізію і трохи розмовляли з нашими знайомими людьми, з якими зустрічаємось вже 11-ий раз на таких конференціях, починаючи з 1962 року.

О годині 8.20 почалася вечеря. Довелося кожному з нас підходити до одного столу і там самому собі набирати в свою тарілку різних ласощів. Дехто брав і по склянці вина, чи якихось інших «міцних» напоїв. Нам же мені й дружині запропонували «Russian vodka». Я подякував їм і відповів, що ми не росіяни, а українці, і «російської водки» не п'ємо, а ось овочевий сік вип'ємо з приємністю. А вони всі почали сміятись.

Після вечері, о годині 9.30 почався «Entertainment» — це було поєднання розваги з дослідженням місцевої говірки (діалекту).

Першим виступив молодий чоловік, який співав місцеві народні пісні. Проспівав він три пісні. Потім виступив місцевий селянин, вже старший чоловік, який розповідав про свої життєві пригоди. Головним в його розповідях було те, що він говорив мовою місцевого діалекту, а тому всі ці оповідання сподобались присутнім етнологам.

Після цього виступила вже старша жінка, яка керувала цією вечіркою. Говорячи, вона розповідала про місцеві народні пісні, а головне про способи їх виконання. Говорила вона і про самих виконавців цих пісень, що вже тут виступали, або ще мають виступати. Після цього виступив молодий чоловік, чи парубок, з кудлатим волоссям на голові, який почав кричати, щось вигукувати, так ніби це не пісня, а тільки вигуки. Але це, як пояснив мені сусід-англієць, що сидів біля мене, один із типів місцевого фолк-льору. Потім виступило ще кілька виконавців народних пісень. Усі вони співали гарно, спокійно, і робили добре враження на всіх присутніх. Накінець виступила одна з жінок, член Управи нашого Товариства, та подякувала всім тим людям, що виступали з піснями та промовами, виконуючи програму сьогоднішнього вечора.

О годині 11-й все це скінчилось і ми пішли в свою кімнату на відпочинок.

9-го вересня. Неділя. О годині 8-й ранку ми поснідали, а о годині 9.20 почалися загальні збори Товариства. Спочатку говорили про фінансові справи, а потім про журнал «Folk Life» («Життя народу»). Редактор цього журналу, виступаючи, звертався до всіх членів Товариства, щоб не забували про цей журнал і надсилали свої цікаві й цінні статті до друку.

О годині 11-й була ще одна доповідь на тему: «Примітки про одяг сільських робітників» (Notes on the Dress of the Rural Labourer). Читала цю доповідь молода жінка, якій на ім'я Miss Bridget Yates, Assistant Keeper of Social History, Norwich Museum.

Тут мова йшла про те, який саме одяг носили жінки й чоловіки, працюючи в сільському господарстві на початку цього століття. Говорячи про це, доповідачка читала свої записки народніх оповідань про стародавній одяг селян тієї країни. Всі ті записані оповідання були справді цікаві для мене.

О годині 12-й дня ми посідали в автобуси і поїхали до міста Вроксгам (Wroxham). Їхали ми до цього міста лише півгодини. Наші два автобуси зупинилися в місті поблизу каналу. Ми вийшли з автобусів і підійшли ближче до каналу, а там побачили великий моторовий човен. Один з наших провідників сказав нам, що цей човен чекає на нас.

Ми увійшли в той човен і позаймали сидячі місця. Човен був великий і місць вистачило для всіх.

О годині 1-й по полудні наш човен відплив від берега і поплив каналом поміж двома високими берегами в напрямку до міста Гав Гілл (How Hill).

В цій подорожі каналом нам роздали пакунки з обідом і ми в цьому моторовому човні обідали, а потім пили апельсиновий сік.

Гав Гілл — невеличке поселення, гарна місцевість. Ми ввійшли у великий гарний будинок. Там нас зустріли вже старші поважні люди. Потім запросили нас у велику гарну залю і там ми оглянули кольоровий фільм про навколишню місцевість і про життєвий побут людей, які тут мешкають. Цей фільм був досить цікавий для нас, бож в тих місцях ми з дружиною перед тим ніколи не були. Потім повели нас у великий гарний парк. Там нас знову завели у великий будинок, до великої залі, і показали нам другий фільм про всі навколишні канали. Потім, в тому ж будинку, нас частували чаєм зі солодкими тістечками.

О годині 5-й по полудні ми знову посідали в автобуси і поїхали до міста Норвіч. Їхали ми до Норвічу майже цілу годину.

О годині 7-й вечора ми мали вечерю, а потім були вже вільні, а тому дивилися на кольорову телевізію, або розмовляли зі своїми знайомими.

О 10-ій годині вечора ми пішли вже до своєї кімнати відпочивати, бож взавтра будемо їхати додому.

10-го вересня. Понеділок. Сьогодні о 7-ій годині ранку ми вже все приготували для подорожі, а о 8.30 вирушили в дорогу автобусом. Довелося нам тричі пересідати, міняти автобуси, і до свого «Затишку» прибули о годині 5.30 вечора.

Були дуже стомлені, і ось зараз в своїй хаті відпочиваємо. Тепер година 10.30 вечора і ми вже збираємось йти до своїх ліжок.

12-го вересня. Середа. Ми вже ось тут, в бібліотеці, працюємо. Від 6-го по 10-те вересня був я з дружиною в місті Норвіч на річній конференції Товариства для вивчення народного життя — це організація британських етнологів (по нашому — це етнографів). Я є дійсний член цієї організації і ось на такій конференції їздивмо з дружиною вже 11 років, себто від 1962 року. Ця організація цікава для нас, особливо для мене, як етнографа. Цьогорічна конференція була цікавою для нас. Було багато цікавих екскурсій. Увесь цей час, на наше щастя, була гарна соняшна погода.

21-го вересня. П'ятниця. Сьогодні вранці дружина одержала листа з Австралії від знайомої пані Лени Л. Цей лист починається ось так: «... Я все читаю «Визвольний Шлях», а тому більшменш знаю про Ваше життя в Англії. Як приходить цей журнал, то я найперше шукаю «Щоденника» Вашого чоловіка та читаю й перечитую його...»

Прийшов сьогодні жіночий журнал з Америки — це «Українка в світі» ч. 3, 1973 р., в якому на стор. 16-ій надрукована коротка біографія моєї дружини. Читаю: «Валентина Бондаренко-Воропай народ. 18-го серпня 1917 р. на Одещині. Середню освіту закінчила в 1936 р., а історичний факультет Одеського університету 1941 р. В 1948 р. приїхала до Англії і тут закінчила слов'янський відділ Лондонського університету з титулом магістра в 1959 р. В краю працювала в середній школі в Архангельську як викладач історії, а в Лондоні як викладач слов'янських мов у військовій школі (1952-55). Працювала теж в Національній Центральній бібліотеці, а від 1961 р. в Національній бібліотеці наук і технології. Є членкою Головної Управи Організації Українських Жінок В. Б., від 1964 р. є заступницею голови СФУЖО на Европу і в КОУГЦУ представницею професіоналісток від ОУЖ В.Б. в Комісії СФУЖО».

Далі: «Доповідала на Сесії Українського Жіноцтва в рамках СКВУ в Нью-Йорку 1967 р. Має друковані в пресі статті на історичні теми. Одружена з д-ром Олексом Воропаєм, етнографом і ботаніком. Живе в містечку Ведерсбай в Англії».

(Далі буде)

ОГЛЯДИ, РЕЦЕНЗІЇ

Василь ЛЕВ

ТРИ МОВОЗНАВЧІ ПРАЦІ ВИДАНІ УВУ

Український Вільний Університет перевидає вартісні старші друки, що сьогодні не можна їх ніде купити. Саме такою працею в ділянці філології займається проф. Олекса Горбач. Раніше він перевидавав «Адельфотес», а останньо три книжки, дві граматики й один словник. Це «ГраMATика» А. Павловського і М. Лучкая, обидві з першої половини XIX стол., і Двотомовий словник українсько-німецький Є. Желеховського—С. Недільського з другої половини XIX стол. До кожного фотопередруку твору в оригінальній формі та мові, О. Горбач дає зв'язним сконденсованим стилем довідки про авторів, їх біографії, критичний огляд дослідів над даним твором із своїми правильними висновками та примітками. При тому він подає літературу предмету, майже вичерпно, також і коротке резюме німецькою мовою.

*

Грамматика Малороссійскаго нарѣчія, или Грамматическое показаніе существеннѣйшихъ отличій, отдалившихъ Малороссійское нарѣчіе отъ чистаго Россійскаго языка, сопровождаемое разными по сему предмету замѣчаніями и сочиненіями. Сочин. Ал. Павловскій. Въ Санктпетербургѣ. Въ типографіи В. Плавильщикова, 1818 года. На цій титульній сторінці подана також латинська сентенція. В цілому перевидаана проф. Горбачем книжка обіймає 187 сторінок. Книжка складається з таких частин: Вступне слово (Вмѣсто предисловія) стор. I-VI. Часть первая. О буквах и о произведеніи словъ, стор. 1-21. Це властива, дуже коротенька граMATика української мови, в якій автор вказав (як подано у заголовку книжки) найважливіші різниці між українською та російською мовою. Тут, пишучи правописом російської мови, пояснюється вимову поодиноких українських звуків, переданих російськими буквами. Після голосних, буква ѣ вимовляється як е, після приголосних як і. Далі автор подає зразки відмінювання іменників, поділяючи їх на три роди, але групує за закінченнями, немов у латинській граматиці, далі прикметників, числівників, займенників. Подає форми і зразки дієвідміни за особами, числами, часами, наказовий спосіб, дієприкметники та заміну їх підрядними реченнями. Про інші частини мови згадує, що вони такі як у російській мові.

В другій частині книжки Павловський розглядає спосіб літературного писання і віршування. Він підкреслює схожості літературної творчості у всіх народів, а тому тільки подає у двох главах важливі різниці між українською та російською мовами. В першій главі подає короткий словник української мови, а до кожного слова додає російський переклад. Це звичайні слова з ділянки природознавства, хресні і родові імена та прізвища (стор. 24-78). Далі пізнаємо українські фра-

зи, приказки і примітки та відповідні фрази, — не переклади, — російською мовою (стор. 78-86). В другій главі автор дає зразки української літературної творчості. Це розговірна мова, діялоги, народна пісня («Гомін, гомін по діброві, туман поле покриває...»); це бурлескна автобіографія молодого дворянина, що їде до Петербургу шукати кар'єри; вкінці вірш про Вакулу Чмира, який в дорозі на підпитку загубив люльку і, шукаючи її, замерз (стор. 87-106). Крім того автор подав ще загальні замітки про українську мову, яка на його думку менш естетична від російської. Але, якось не згадав про російські «матюки» (стор. 106-114).

В журналі «Сынъ отечества», СПб 1818, но. XXIII, с. 147-151, кн. М. Цертелєв видрукував рецензію на працю Павловського п. з. «Современная русская библиография, Новыя книги» (стор. 116-120), виказуючи авторові окремі граматично-лексичні недокладності і в загальному неповноту матеріалу. На це відповів Павловський аж після 4-ох літ у довшій статті «Прибавление къ грамматикѣ малороссійскаго нарѣчія, или отвѣтъ на рецензію, здѣланную на сную грамматику». Автор точно, проблема за проблемою, відповідає на критику й виказує в численних місцях неслухняність поглядів кн. Цертелєва (стор. 1-36).

Видаючи фотопередруком цю граматику, проф. Олекса Горбач простудіював усі доступні йому відзиви на працю Павловського. В статті «Перша граматика української літературної мови» (стор. 171-176), подав біографічні вістки про автора й визначив прикметні риси його мови полтавсько-чернігівської говірки. Відмітив теж, що Павловський працював над словником української мови, та що його «Граматика» мала вплив на галицьких і закарпатських авторів граматик. На стор. 177-186 О. Горбач подав список українських прикладів, цитат, імен і прізвищ у тексті «Граматики» Павловського, рецензії Цертелєва та відповіді критикованого. Це важливий матеріал для вивчення української лексики, як також і праці Павловського, яка, на думку Горбача, ще не вповні досліджена.

*

Grammatica Slavo-Ruthena; seu Vetero-Slavicae, et actu in montibus Carpathicis Parvo-Russicae, seu dialecti vigentis linguae. Edita per Michaelē Lutskaꝝ parochum et v. a. diaconum Unghvariensem. Actualem Serenissimi Principis et Ducis de Luca capellanum aulicum. Budae Typis Reg. Universitatis Pestiensis. 1830.

«Граматика» Михайла Лучкая займає 178 сторінок, видана фотопередруком проф. Олексою Горбачем розміром 204 сторінки. Тут видавець включив список прикладів і цитат церковнослов'янських та українських у тексті граматики (стор. 179-192), і коротку студію українською мовою та резюме німецькою про автора, його діяльність та праці про нього (стор. 192-202), а вкінці зміст цілої книжки.

Проф. Горбач стверджує, що Михайло Лучкай — це цікава постать в історії української культури, головню Закарпаття. Народився він 19. 11. 1789 р. в селі Великі Лучки на Закарпатті в родині дяка Попа, вчився в духовній школі в Ужгороді та В. Варадіні, де змінив прізвище на Лучкай, студіював богословію у Барбареум у Відні. Там опікувався

ним о. Іван Фогорошій-Бережанин, його земляк, тоді ректор Духовної семінарії при Барбареум. Висвячений у 1816 р., він був спершу секретарем єпископа, а згодом 1829–1831 капеляном у замковій каплиці бурбонського князя Карла Людвика з Люкки біля Пізи в Італії. Цей князь захоплювався нашим обрядом і співом. Там почав Лучкай писати вірші і написав граматику церковно-слов'янської — української граматики. Опіля Лучкай повернувся на свою попередню парохію в Ужгороді, де прожив до смерті 3. 12. 1843. Там його поховано. В Ужгороді написав він «Історію Карпато-русинів», «Історію Єпархії Мукачєва», а також видав збірку своїх проповідей церковнослов'янсько-карпато-українською мовою.

Свою «Граматику слов'яно-руську», чи пак українську, написав Лучкай латинською мовою як підручник для закарпатських богословів, коротший і практичніший від великої граматики Добровського. Лучкай був мильного погляду, що церковнослов'янська мова є праматір'ю усіх слов'янських мов, або як він їх називає — діалектів. Тому свій виклад церковнослов'янської граматики оснував на карпато-українських, а спеціально свого родинного села, та галицьких діалектах. Однак, як і Й. Добровський, він був погляду, що існує різниця між мовою простонародною і книжною. Він навіть волів би був, щоб церковнослов'янська мова залишилася літературною мовою всіх слов'ян, а простонародна жила б в устах народу (села й міста) зі своїми граматичними законами й правилами. Він твердив, що мова закарпатських русинів-українців найближча до церковнослов'янської. Тому в своїй граматиці подав зразки відміни імен і дієслів, щоб точніше пізнати, як українська (карпато-руська) мова відрізняється від церковнослов'янської. А де не подав різниць, там українська мова (його льокальна) ідентична з церковнослов'янщиною. Лучкай ішов за поглядами на мову о. І. Фогорошія-Бережаніна. До своєї граматики, досить докладної в порівнянні з такою ж Павловського, додав на сторінках 154–176 «Specimina styli Ruthenici» (Зразки українського рутенського стилю), сім переповіджених закарпатським стилізованим під простонародну мову байок, 103 приповідки власного запису з латинськими відповідниками або перекладами народніх проклинань, 9 народніх пісень, одну скоромовково-двозначникову співанку і 11 народніх загадок.

Дослідники граматики Лучкая добавчують його взорування на праці Добровського. Тому й трапляються такі самі помилки про церковнослов'янську мову в обох авторів. Добровський теж не знав докладно основ і структури церковнослов'янської мови. Свою статтю про Лучкаєву граматику закінчує Горбач поглядом про потребу ще точніших дослідів над нею.

*

Малоруско-німецький словар. Уложив Євгеній Желеховский, ц.к. професор гімназій в Станіславі. Том I. (А-О). Львів, 1884. VIII + 589 стор. Малоруско-німецький словар. Уложили Євгеній Желеховский і Софрон Недільський, ц.к. професори гімназій в Станіславі. Том II (П-Я).

Львів 1886. 595-1121 стор. Стор. 1122-1126: Олекса Горбач, «Малоруско-німецький словар» Є. Желеховського й С. Недільського.

Фотопередрук «Словника» Є. Желеховського — це велике досягнення видань УВУ заходами проф. О. Горбача. Хоч на сьогодні він ніби перестарілий, то як джерело до пізнання словництва української мови дуже важливий. Подавши в післяслові до «Словника» біографічні відомості про автора цієї книги та його співпрацівника Софрона Недільського, проф. Горбач подав докладну оцінку книги. Він цитує слова Бориса Грінченка в передмові до його «Словаря української мови»: «Цей словник став у свій час цінним набутком української лексикографії, бо вперше звів за азбукою і пояснив дуже велике число слів і з того погляду не мав собі рівного; крім того, він і нині є самотнім поміжником, з поміччю якого європейський читач може познайомитися з українською мовою й літературою». Далі Горбач каже: «За словами З. Кузеля, цей словник «містить, можна без перебільшення сказати, весь тоді відомий лексикальний український матеріал, а крім цього чимало нового матеріалу, вибраного з новіших українських видань і зібраного між народом». Ще інший дослідник, П. Горецький, подає, що цей словник охоплює понад 64.000 слів. О. Горбач подає теж несправедливу негативну оцінку єдиного тільки Павла Житецького, мовляв, «це простий перелік українських слів, складений без будь-якої критики джерел». Інші критики, як Ягіч, Пипін, Шейковський, оцінили «Словник» позитивно; останній тільки під впливом Житецького і Піскунова закидає Желеховському тюркізми, циганізми, румунізми, польонізми, германізми, впровадження діалектних фонетично-морфологічних дублетів. Негодує також за неологізми й пуризми, замість європеїзмів. Шейковський закидає також західноукраїнські наголоси різні від східноукраїнських. Однак Горбач виявляє, що ще й сьогодні навіть у східноукраїнській мові неусталені наголоси.

Желеховський, який почав працювати над словником ще будучи студентом університету, за свого короткого життя (1844-1885) встиг видати перший том, а матеріали до другого тому зрештою Софрон Недільський (1857-1917) і видав на прохання Желеховського під двома прізвищами, використав матеріали до свого словника з творів усіх сучасних східно- і західноукраїнських поетів і письменників, з етнографічних збірників, літературних альманахів і журналів, грамматики (М. Лучкая, Й. Лозинського, Й. Левицького, І. Вагилевича, Г. Шашкевича, Ф. Мікльошіча, О. Огоновського), словники (О. Партицького, М. Левченка, Ф. Піскунова, К. Шейковського) і різнодіянкову фахову літературу. О. Горбач налічує понад 130 позицій друкованих творів і 92 прізвищ співробітників, що надіслали Желеховському збірки лексичного матеріалу. Між ними є такі прізвища, як П. Куліш, І. Нечуй-Левицький, О. Федькович, І. Франко, В. Шухевич і ін. В словнику є багато західноукраїнських діалектизмів, що не ввійшли до сьогоднішніх словників української мови. Є теж багато різновидів фонетичних діалектного словництва. Для дослідника західно-української мови цей словник дуже потрібний. При його допомозі контролюється слов-

ництво західньоукраїнських письменників, а також і східньоукраїнських, як це відмітив Б. Грінченко. Проф. Горбач назвав такі українсько-німецькі словники, що сперлися на Желеховському: 1) Шкільні Омеяна Поповича, «Русько-німецький словар», 318 стор., Чернівці 1904 і «Ruthenisch-deutsches Wörterbuch», Берлін 1911 (в серії Лянгеншайндта, бл. 25.000 слів); 2) шкільний Володимира Калиновича «Українсько-німецький словник із зазначенням граматичних форм», Львів 1931; 3) Ярослава Рудницького «Ukrainisch-deutsches Handwörterbuch», Ляйпціг 1941 (понад 20.000 слів); 4) 2-ий великий новочасний словник Зенона Кузелі і Яр. Рудницького, «Ukrainisch-deutsches Wörterbuch», Ляйпціг 1943 (понад 100.000 слів).

Великим досягненням «Словника» Желеховського є введення фонетичного правопису, за словами Горбача: «виломлення з утертої колії тодішнього галицького етимологічного правопису». Желеховський спер свій правопис на Кулішовому, т. зв. «кулішівці», з деякими відмінками. Передусім усунено твердий знак у словах, закінчених на твердий приголосний (ъ), Єри (ы) заступлене буквою И, замість Ъ (ять) Ы. Горбач подає у своїм Післяслові 13 основних рис желехівки, кінцевих для звичайного читача не мовознавця. Це:

1. Ліс — лісу, ніс — неса, але ніс — нос; лекція не лекція; несподовно пишеться ё і ъо, напр.: сёму зам. цьому, розкуёвдити зам. розкуйовдити; в групах св, зв, цв — м'який знак: цвѣт, свѣт, звѣзда тощо;

2. Апостроф пишеться тільки після приростків з-, с- — для зазначення окремої вимови: з'орати, з'одягати, з'ява, з'їсти; також при діалектному випаді голосного або складу: 'одного, д'хаті;

3. Дієслівну частку (постфікс) ся пишеться окремо: здає ся;

4. В словах грецького, латинського, германського й інших ентранжизмах пишеться і і м'яке л' в групах ля, льо, лю: філятеліст, філѡзофія, філѡлогія;

5. В наростках -ський, -зький, -цький, -сько нема ъ (м'якого знака): руский, французкий, луцкий, окопisko; після -н- перед тими наростками є ъ: кінський, панський;

6. У визвуді складу л, що наступає по голоснім, пишеться як у горішках в: горівка, бочівка, качавка;

7. Замість назвучного і- пишеться и-: інший; перед назвучним о-буває приставне в-: воба (оба), воробець;

8. Іменники середнього роду на -ння, -ття, -жжя мають закінчення -не, -те, -же: знане, жите, збіже; церковнослов'янізми того ж типу мають закінчення -ение, -ание: вознесение, цілование; замість закінчення -ія є ия: дирекция, станция, Азия;

9. М'який тип іменників усіх трьох родів в місцевому однини, у жіночих і в давальному, має закінчення -и: на кони, на землі, на поли; жіночі іменники типу *якість, повість* мають у тих самих відмінках закінчення -и: в повісті; в множині мають такі самі іменники закінчення -и, -ий, -ем, ех: повісті, повістий, повістем, в повістех;

10. Третя особа однини і множини дієслів має тверде закінчення:

ходить, робит, ходят, пишуть, они сут (вони є); в третій особі перед -ся відпадає -ть: діє ся, здає ся;

11. В дієсловах наворотно-тривалої дії замість кореневого -о- є -а-: заробляти, зам. заробляти;

12. Закінчення неозначеної форми з гортанним -г-, -к- замість стерегти є стеречи, печи зам. пекти, лячи зам. лягти; деколи поруч архаїчних форм подано нові. Деколи в 1-ій ос. одн. є могу зам. можу, пеку зам. печу;

13. В минулому часі дієслів, і в теперішньому дієслова бути є закінчення в 1-ій і 2-ій однини і множини закінчення -єм, -есь, -сьмо, -сьте: ходивем, писалисьмо, бувем, булисьте.

Також і в німецьких словах є тодішні граматичні форми й деякі правописні норми, відмінні від сьогоднішніх.

Хоч Желеховський використав майже всі на його час доступні матеріали літературні, етнографічні й журналістичні і взяв до уваги мовну територію цілої України, то в його словнику переважають західноукраїнські елементи, як це ствердив проф. Горбач. Він теж відмітив, що словник Желеховського чекає ще на докладніший дослід. В цьому «Словнику» є велике словникове багатство і велика різноманітність говіркових різновидів. Це вимагає докладних студій, до чого покликані адепти науки Українського Вільного Університету.

Андрій ЛЕГІТ

НЕ «НА СХИЛІ», А В НАБЛИЖЕННІ ДО ОСЯЙНИХ ВЕРШИН

(З приводу появи книги поезій Богдана Бори «Буремні Дні»)

В минулому 1982-му році появилася накладом Братства кол. Вояків Першої Української Дивізії УНА і Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії велика книга поезій — «Буремні дні» — видатного поета й відомого педагогічного діяча Бориса Шкандрія — літ. псевдонім Богдана Бори.

Книгу надрукувала друкарня «Київ» в Торонті, Канада. Редактор і автор передмови — Юрій Клиновий, обкладинка — Миколи Бідняка.

Крім передмови до книги «Буремні дні», у книзі надруковано ще «Слово до другого видання» книги, замітку «Від видавництва» таборової газети «Життя в таборі» (Ріміні, 1946 р.) та короткі передмови до перевиданих збірок — «Батьківщині» (Ріміні, 1946 р.) пера В. Б. Б. та «Червоні маки» — проф. В. Д. Ревуцького (1947 р.).

Автор книги «Буремні дні» Богдан Бога 1920-го року народження, родом із Станиславівщини (тепер Івано-Франківська область), по фаху — педагог, під час Другої світової війни — старшина Першої української дивізії УНА, понад 35 років проживає в Англії.

Богдан Бора почав писати поезії на 15-му році життя, друкувався ще в Україні 1940 року.

Книга «Буремні дні» — це перевидання двох великих збірок поезій: «В дорозі» (видання «Життя в таборі», 1946 р.) і «У вирію» (1947 р.). Ці

дві збірки були надруковані в таборових умовах, на поганому папері, малим тиражем. Тому вони тепер є бібліографічною рідкістю.

Крім перевидання вдруге добре опрацьованих автором двох збірок, книга «Буремні дні» містить ще під назвами «Щирість» і «На схилі» два цикли найновіших поезій Б. Бори, написаних, за винятком кількох, у міжчасі, себто від 1967 по 1980 рік.

Раніше, від 1947-го до 1967-го року, Б. Бора написав ще велику книгу поезій «Твердь і ніжність», яку видано в 1972 році на кошти Союзу Українців у Великій Британії.

Книга «Буремні дні» містить дев'ять циклів поезій: «Батьківщині», «Матері», «З настроїв», «Любов», «Війна і любов», «Червоні маки», «На канві ночі», «Під хвилі», «Потоптаний цвіт» і поему «Розполовинені серця» з додатком 2 циклів найновіших недрукованих поезій — «Щирість» і «На схилі».

Тематика поезій книги «Буремні дні» здебільшого — любов до України, матері й незламних борців за долю нашого народу, ненависть до відвічного ворога й перевертнів, кохання, рідна природа, воєнні переживання, чужина, жорстокість доби, спогади про дитинство й інше. В останніх двох циклах — ще рефлексії на різні прояви дійсності.

Літературна форма поезій — класична. В книзі чимало віршів писаних кетрином. Є й терцини. Автор книги також майстер сонета. Зокрема багато сонетів (понад 50) поміщено у іншій книзі — «Твердь і ніжність». У «Буремних днях», зокрема у двох останніх циклах, є до десяти сонетів.

Ритм поезій Б. Бори виразний. Строфи римовані. Є й складні, т. зв. внутрішні рими. Примітивних дієслівних рим нема.

Поезії книги багаті на різні художні засоби — оригінальні порівняння, як: «Бо ти, вітчизно, мов бальзам до рани, мов пісня мами над крилом брови», «Квітла молодість Андрія, мов айстра в соняшнім теплі» і багато інших, свіжі епітети — «щастя, соняшне, крилате», «чорна доля», «синя гладь озер», «п'яний вечір», а також багато метафор.

Мова Б. Бори образна, літературна, наголоси правильні. Влучно відмічає автор передмови Юрій Клиновий: «Коли я вперше прочитав кілька його віршів, я був переконаний, що поет — придніпрянець».

Одно, що я радив би авторові, не практикувати, на мою думку, невдалих і незрозумілих слів-новотворів, як: «дивосили», «туй», «буй», «прошиб», «скувлять», «жорнують» і т. п.

Між датами написання перевиданих поезій, що друкувалися ще у таборах українських воєннополонених, і датами найновіших поезій двох останніх циклів книги — довгий відтинок часу, яких-небудь понад 20-30 років. Коли у перевиданих циклах ранніх поезій можна нагадати й на публіцистику у віршованій формі, в останніх — «Щирість» і «На схилі» цього нема. Тематика поезій цих циклів значно обширніша. Крім так званих вічних тем, є філософські роздуми.

Багато поезій книги насичені глибоким ліризмом. Зокрема слід навести поезію «На схилі»:

НА СХИЛІ

Все відійшло — літа парчеві й весни.
Все розплилось у млистій далині.
І тільки тепле й рідне небо висне
Вночі над мною в зоряному сні.

Прив'яло все — розлука і розпука,
На тугу впала надвечірня мла,
І тільки в згадці мріє незабудька,
Яку колись несуджена дала.

Все відійшло по життєвому шляху.
Припали плечі порохом доріг,
Але й тепер ввижається крізь мряку,
Як пристань щастя, батьківський поріг.

Все відплило розбурханим ручаєм.
Але в душі палає первоцвіт:
Куди не йду, мене наздоганяє
Ласкава пісня матірних воріт.

1979 р.

Це перлина! Цю дуже емоційну, овіяну легеньким смутком елегію можна порівняти з найкращими елегіями Максима Рильського.

В поезії «Ти молодий» Б. Бора висловився:

»Хоч білий іній впав уже на брови
І сухо кашель бухає з грудей,
Але у серці ще огонь любови,
То знай: ти молодий«.

У поезіях Бори є і «огонь любови», і «мрія невгамовна», і «у трудах ще бажань криниця»... і, як поет, він душею молодий.

Про це свідчить і його «Пісня молодих», і багато інших поезій, а два останні, найновіші цикли книги Богдана Бори — «Буремні дні» — засвідчують, що його поетична творчість не «насихилі», а в наближенні до осяйних вершин.

Це дуже добре, що Братство кол. Вояків Першої Української Дивізії УНА і Об'єднання бувших Вояків Українців у Великобританії видали цю цінну книгу поезій — «Буремні Дні» старшини Першої Дивізії УНА, «рімінця» Богдана Бори. Також дуже добре, що за кошти Союзу Українців у Великобританії раніше видано іншу, не меншу книгу цього ж автора — «Твердь і ніжність», і велику книгу поезій уже покійного поета, старшини УНА Миколи Вереса. Автор цієї статті дуже тішиться, що книги його друзів-дивізіяників побачили світ.

Він не заздрисний.

Лише при цій нагоді я примушений відмітити, що твори інших кол. вояків УНА «рімінців» лежать не друковані, і ніхто не допомагає, щоб

їх видати. Літераторів у таборі в Ріміні було не більше десятка, а тих з них, що пишуть і друкуються в українських газетах і журналах, дотепер, є значно менше.

Не для самохвальства примушений написати слідуюче:

Я також вояк УНА й «рімінець». З самого початку перебування за дротами таборів у Беллярії й Ріміні я працював у редакції таборової газети «Батьківщина», в якій часто друкувалися мої статті й поезії. Також, як педагог, я викладав українську мову у таборовій неповно-середній школі Куреня молоді й середній рільничій школі. Часто виголошував через голосник різні реферати на теми з рідної літератури й історії, і то в час, як мені, який народився на Наддніпрянщині, грозила у більшій мірі примусова репатріація «на родину», ніж воякам родом із західноукраїнських земель.

Також з перших днів переїзду до Великобританії, працюючи на хліб насущний, до сьогоднішнього дня у вільний від праці час пишу поезії, репортажі, різні дописи. Друкуються вони довший час і в «Українській Думці», й у «Визвольному Шляху», за що я не вимагав ані пенса гононару. Крім того, викладаю понад 15 років українську мову й літературу в старших класах Лондонської суботньої школи українознавства. Зараз маю написаних понад тисячу поезій й до ста художніх перекладів поезій чужомовних поетів. З усього цього видав за власні кошти справжнім друком лише одну малу збірку поезій — «За дротами» і дві інші (циклостилевим способом).

Я був би дуже вдячний, якби наші комбатантські організації, СУБ і Українська Видавнича Спілка в Лондоні допомогли й мені видати хоч одну книгу моїх вибраних поезій.

*

Редакція «Визвольного Шляху» підтримує цей заклик свого довголітнього співробітника.

Ст. РАДІОН

КНИЖКА ДОПОВНЕНЬ ДО «ЮВІЛЕЙНОЇ КНИГИ УАГ»

Д-р Роман В. Кухар: *ДО БЛАКИТНИХ ВЕРШИН* (нарис). (Видання) Об'єднання абсолювентів Української Академічної Гімназії у Львові США, Лондон, 1981, 146 стор., 23×15 см.

Здається, що ані одна середня школа в Україні не діждалася такої збірної праці її випускників і викладачів, як Українська Академічна Гімназія (УАГ) у Львові. А причини того відомі: в зовсім інших культурно-політичних умовах поставали, існували й зникали гімназії разом зі зміною окупанта на Наддніпрянщині за часів московської окупації, так само за часів окупації українських земель королівською чи поверсальською Польщею.

Доля судила Галичині бути довший час у відносно сприятливіших окупаційних умовах, як Східнім Землям України. На українських землях під Австро-Угорською монархією було настільки ліпше, що там українці мали відмінну нелегко асиміляційну оточуючу атмосферу. Австрійське й польське оточення не надавалося на витворювання психологічно-обичаєвої «всьоравновщини», так, як це від віків приносило й далі приносить величезну шкоду українському народові під московською окупацією. Мовні, віроісповідні й обичаєві відмінності так від поляків, як і від австрійців відштовхували від оточення, зокрема від поляків, які жили побіч, часто на тій самій мішаній етнографічній території. І те створювало вічні конфлікти між поляками й українцями наслідком польської загонистости та української непоступливости. У цьому нарисі д-р Роман Кухар боротьбу з поляками за УАГ яскраво зобразив на підставі різних джерельних матеріалів, що не ввійшли до «Ювілейної Книги УАГ».

У цій цінній книжці Р. Кухаря читаємо такі варті підкреслення ствердження у «Післяслові» про виховно-освітню працю і значіння та вплив УАГ на виховання видатних діячів української духової культури та воїнів:

«Гімназія, починаючи з сумерків минулого сторіччя, несла важливу культурну місію в суспільстві, поруч свого головного завдання виховно-освітнього супроти української молоді. Тією дією записалась вона золотими літерами в аналах. З неї вийшли люди духа й чину, представники Церкви, науки, різних галузей знань і культури та чільні мужі воюючої України... Вистачить уявити, як було б, якщо б не вона, а на її місце були інші, чужі — австрійська, польська, німецька чи московська школи та перебрали виховно-освітній провід серед української молоді... «Своя — не наша» советсько-українська школа послужить тут знаменним зразком. Академічна ж гімназія вивела у світ не первертнів, чи безхребетників, а мужів характеру й національного хребта».

У розділі «Про потребу цього видання» д-р Роман В. Кухар заглибоко взяв собі до серця друкарські помилки й мовні недогляди в «Ювілейній Книзі УАГ». На мою думку, виловлені рецензентами друкарські «чортики» та мовні недогляди треба було б надрукувати й додати як вкладку до згаданої книги, і на тому кінець.

«Ювілейна Книга УАГ» не перестала бути цінним збірником до історії через ті друкарські «чортики» й мовні недогляди. Це не шкідливий підручник. Я ось маю декілька енциклопедичних видань «Інтернаціонального Бібліографічного Центру» в Кембріджі, Англія, де сидять постійні повноплатні коректори мови, але і там не бракує мовних помилок. Але ніхто зате їх не обезцінює.

Д-р Богдан Романенчук завалений іншою працею. Дотого треба мати на увазі його похилий вік. І з його працею упорядника вийшло так, як говориться у приказі: «Не мала баба клопоту й купила поросю». До навалу іншої праці, Богдан Романенчук ще взяв на себе дуже клопітливе завдання упорядника збірника матеріалів, яких кожен автор

уважає себе також компетентним у тих справах. хоч відомо, що двоє людей ніколи не напишуть однаково на одну тему, так само ніколи двох не зроблять ту саму річ так само-однаково. А що найголовніше, упорядкування будь-якого збірника ніколи не буває без клопоту, бо «ще ся той не вродив, щоб усім догодив».

Роман КУХАР

ІНТИМНА ЛІРИКА НА НАЦІОНАЛЬНОМУ ФОНІ

Ірина Дибко: НА ПЕРЕХРЕСТІ РОКІВ. Поезії й драми. Мовна ред. проф. Павлини Данчук. Обкладинка мистця Богдана Божемського. Портрет авторки. Кліфтон, Н. Дж., 1982, стор. 128.

Письменниця Ірина Дибко повністю віддана літературній творчості, що й є для неї глуздом життя на чужині. В короткому часі появились 4 її збірки: «На крилах дум» (поезії), 1974, «По стежках душі» (поезії), 1976, «Білий орел» (оповідання для молоді), 1980, «Нарис про людину» (переклади з англ. мови), а ось тепер (1982), нова збірка її поетичної і драматичної творчості, «На перехресті років».

Замітна ця збірка поглибленим філософським підходом авторки до буття і творчості, багатогранністю її тематики й образністю виразу — від інтенсивних сприймань з'явищ природи, через історіософічні міркування, до подорожньо-описових мотивів, та над усе — органічним пов'язанням особистого чуттєвого світу вдумливої жінки з її питомим національним запіллям. На ньому Ірина Дибко цупко, фізично й духово, закріпилась, із нього гармонійно виростає її оригінальна особовість і оформлюється така ж творча силуета поетки.

Новум у її дотеперішніх виданих писаннях становлять драматичні нариси в тількищо виданій збірці «На перехресті років». Тут саме, може й чіткіше, як у інших творах, видно співзвучне співжиття особистого світу з загально-національною долею народу, що її до болю проймає.

У символічній сцені України в кайданах проходить перед читачем низка замітних жіночих постатей, що заявляють знедолений матері про свою досмертну відданість і нездоланість у боротьбі за волю вітчизни.

Ось примітний відзів Магдалини Колединської-Мазепи:

»Для Тебе виплекала Гетьмана Івана-сина,
До Тебе в вірності й любові дівиць научала...«

Характерним коротким висловом утотожнює себе Леся Українка:

»Палкі слова, Україно, моя зброя єдина...«

Ольга Басараб, знаменним для себе способом, відзивається:

»За мої і таких, як я, тортури і рани,
скинь, Боже, благаю, з рук України кайдани!«

Інша героїня, Олена Теліга, звітує із свого останнього опстою:

»Я вірші й «Літаври» понесла з душі криниці,
в Києві мене рука німця-гештапівця вбила«.

Алла Горська, із притаманною собі одвертістю, проголошує:

»Я Алла Горська, мисткиня, москалі мене вбили...
І що їм з того, що мене убили? —
В моїх друзів любови до Тебе не погасили...«
(Героїні України)

Цей твір особливо міцний своїм непідробним патріотизмом.

В іншому творі, зворушливому драматичному образку, «Легенда про конвалію», Ірина Дибко символічною мовою підносить пеан на вівтарі безсмертній ідеї любови.

Поетична збірка, в цілому, замітна широким діапазоном жанрів (настроєва лірика, ляірико-епічні роздуми, стилізовані байки — форте поетки, переклади, афоризми). Природньо, просто від серця, плывуть її рядки.

Гарно, щиро, без афектації, розказує Ірина про свою улюблену Гуцульщину:

Сонечко, гори,
Вдумливі бори,
Ранки прозорі,
Як дим...

»Може посію
В серці надію,
Тугу розвію
Німу.

Дух полонили
Кручі і схили,
Де ми ходили
Не раз...«
(Мой Гуцульщині)

Кольоровими, квітчастими рядками рясніють її вірші, переплетені тут і там вдумливою, багатомовною ноткою:

»На перехресті, в кожного з нас,
є ясні дні, є й темні ночі...
Ранить, нищить і... лікує час.
І смуток
і радість

заглядають в очі«.
(На перехресті)

Творчість Ірини Дибко настроює, зворушує, проймає до живого й відкриває образно її ідеал — життя для батьківщини.

Порада Шан. Авторці: пильно придивляйтесь до типографічних огріхів друку ще до видання твору.

Книжку можна набути на такій адресі:

I. Dybko, 2 Crescent Ave., Passaic, N.J. 07055, USA.

БІБЛІОГРАФІЯ

Бедрий, Анатоль: **ОУН і УПА**, вид. Української Центральної Інформаційної Служби, Нью-Йорк—Лондон—Мюнхен—Торонто, 1983, 64 стор., м'яка обкладинка.

Бойко, Юрій: **Вибране**, Накладом автора, том I (1971 р., 312 стор. + XII ілюстрацій), том II (1974 р., 362 стор. + XV ілюстр.), том III (300 стор. + XXII ілюстр.), Мюнхен, м'яка обкладинка.

Васькович, Григорій: **Емський Указ і боротьба за українську школу**, вид. Українського Вільного Університету, Мюнхен, 1976 р., 20 стор., м'яка обкладинка.

Звичайна, Олена: **»Ти«, повість із життя українців у золотoverхому Києві в 1927-29 роках**, Українське Видавництво, Мюнхен 1982 р., 579 стор., тверда обкладинка.

Мельник, Микола: **Україна і Крим в історичних взаєминах**, Українська Видавнича Спілка, Лондон, 1983 р., (відбитка із **»Визвольного Шляху«**), 56 стор., м'яка обкладинка.

Місько, Христя: **Шукай...вивчай!** Накладом авторки за частинною фінансовою допомогою фундації ім. Л. Слєпковича в Сідней. Мельборн, Австралія, 1982 р., 72 стор., м'яка обкладинка.

Павловский, А. П.: **Грамматика малороссийского наречия**, Санкт-Петербург 1918. Фотопередрук з післясловом Олексі Горбача. Вид. Українського Вільного Університету, Мюнхен 1978 р., 187 стор., м'яка обкладинка.

Пекар, А. о.: **Ісповідники віри нашої сучасності**, В-во оо. Василян, Торонто—Рим, 1982 р., 332 стор., м'яка обкладинка.

Рахманний, Роман д-р: **Актуальність самостійницьких ідей Симона Петлюри**, Лондон 1983 р., 22 стор. (відбитка із **»Визвольного Шляху«**).

Чорний, Степан: **Український театр і драматургія**. Вид. Українського Вільного Університету, Мюнхен—Нью-Йорк 1980 р., 470 стор., м'яка обкладинка.

Альманах Гомону України на 1983 рік. У 50-річчя голодової облоги України та 40-річчя створення АБН. Накладом і друком Видавничої Спілки **»Гомін України«**. Зредагував Богдан Стебельський, Торонто, Канада, 192 стор., м'яка обкладинка.

40-річчя Першої Української Дивізії УНА (1943-1983). Збірник матеріалів. Видання бувших Вояків Українців, Лондон, Англія, 1983, 21 стор.

Український Історик, журнал Українського Історичного Товариства, Нью-Йорк—Торонто—Мюнхен, ч. 1-2 за 1982 р.

Сучасність, журнал літератури, мистецтва та суспільного життя, Мюнхен, ч. 7-8 за 1982 р. і ч. 3 за 1983 р.

Вісник репресій в Україні, видає Закордонне Представництво Української Гельсінської Групи. Випуск 3, 4 за 1981 р.

Analecta Ordinis S. Basilii Magni. Записки Чина Св. Василя Великого. Том XI. Відповідальний редактор о. Ісидор Патрило ЧСВВ, В-во оо. Василян, Рим 1982 р., 528 стор., м'яка обкладинка.

Золочівщина, її минуле і сучасне, упорядкував Володимир Болюбаш, Канадське Наукове Товариство ім. Т. Шевченка, Нью-Йорк—Торонто—Канберра, 1982 р. 662 стор., тверда обкладинка.

Літературна Бойківщина. Антологія, упорядкував д-р В. О. Луців, накладом Комітету Бойківщини, Філадельфія, США, 1969, 386 стор., тверда обкладинка.

Літопис Української Повстанської Армії, том 9, Українська Головна Визвольна Рада, книга друга: 1946-1948, документи, офіційні публікації, матеріали. Відповідальний редактор Є. Штендера. В-во Літопис УПА, Торонто, Канада, 1982 р., 535 стор., тверда обкладинка.

Сурмач Мирон: **Історія моєї »Сурми«**, спогади книгаря, в-во **»Сурма«**, 1982 р., Нью-Йорк, 191 стор., тверда обкладинка.

Християн Курця-Ціммерманн. Есей Володимира Янева, знімки Петра Мозолюка, з нагоди виставки її картин і гобленів. Український Вільний Університет, Мюнхен 1980 р., 20 стор.

Володимир Стрельніков. Есей Володимира Янева, знімки Петра Мозолюка, з нагоди виставки образів, графік та рисунків. Український Вільний Університет, Мюнхен, 1980 р., 16 стор. + 8 стор. ілюстрацій.

Релігійне мистецтво родини Пулюїв в УВУ. Провідне слово Володимира Янева, доп. А. Гільтманна, Український Вільний Університет, Мюнхен, 1981 р., 24 стор. + 8 стор. ілюстрацій.

Олекса Терзієв (Льопа). Есей Володимира Янева, з нагоди виставки живописів, Український Вільний Університет, Мюнхен, 1982, 31 стор. + 12 стор. ілюстр.

Перший Мирянський Конгрес УКПО. Доповіді, видання Українського Патріархального Об'єднання Мирян Помісної УКЦ у Великій Британії, Лондон, Англія, 1982 р., 87 стор., м'яка обкладинка.

40-річчя УПА. Спеціальне видання з нагоди свята в Пармі, Огайо, США, 1982.

Календарець Українця у Великій Британії. Загальна редакція д-р С. М. Фостун, накладом української Книгарні і В-ва СУВ, Лондон, Англія, 208 стор., м'яка обкладинка.

Вісник, суспільно-політичний місячник, орган Головної Управи ООЧСУ у США, чч. 10, 11, 12 за 1982 р., і ч. 1 за 1983 р.

Наш Фронт, суспільно-політичний журнал в Австралії, орган ЛВУ в Австралії, чч. 10, 11, 12 за 1982 р., і ч. 1 за 1983 р.

Украпрес, огляд української преси, Грілі, Колорадо, США, чч. 10, 11 за 1982 р., і ч. 1 січень, 1983 р.

Життя і Школа, журнал освіти та культури. Стейт Коледж, Пенсільванія, США, чч. 4, 5 за 1982 р., і ч. 1 за 1983 р.

Літопис Бойківщини, піврічник присвячений дослідям історії, культури й побуту бойківського племені, Філадельфія, США, ч. 2 за липень-грудень 1982 р.

Наше Життя, журнал Союзу Українок Америки, Нью-Йорк, чч. 9-10 за 1982 р.

Авангард, журнал української молоді та студентства. Видання ЦУ СУМ, Нью-Йорк, чч. 5 і 6 за 1982 р.

Крилаті, журнал українського юнацтва. Видання ЦУ СУМ, Брюссель, чч. 11, 12 за 1982 р., і ч. 1 за 1983 р.

Свічадо, журнал Української Студентської Громади (Округа Лондон), Лондон, Англія, ч. 2 за 1982 р.

Патріархат, видають: Управа Українського Патріархального Світового Об'єднання і Крайова Управа Українського Патріархального Товариства, Нью-Йорк, чч. 9, 10, 11, 12 за 1982 р. і ч. 1 за 1983 р.

Церковний Вісник, двотижневик. Видає Українська Католицька Парафія свв. Володимира і Ольги в Чикаго, США, чч. 17, 18, 19 за 1982 р.

Світло, український католицький місячник, видають оо. Василяни. Торонто, Канада, ч. 11 за 1982 р., і ч. 1, 2, 3 за 1983 р.

....Рідна Церква, український православний церковно-релігійний журнал, Новий Ульм, Західня Німеччина, ч. 131-132 за 1982 р.

Післанець Правди, орган Українського Місійно-Біблійного Товариства та Об'єднання Українських Євангельсько-Баптистських Церков у США, Чикаго, чч. 11-12 за 1982 р., і чч. 1-2 за 1983 р.

Євангельський Ранок, український християнський кварталник, видає Українське Євангельське Об'єднання в Північній Америці, Дунвуді, США, число за жовтень-грудень 1982 р.

Інформаційний Бюлетень Бібліотеки ім. Симона Петлюри в Парижі, ч. 45 за січень 1983 р.

Пресовий Бюлетень УВУ, періодичне видання Українського Вільного Університету, Мюнхен, чч. 1-4 за 1982 р.

Вісті із Сарселю, видає Наукове Товариство ім. Т. Шевченка в Європі, ч. 24, жовтень, 1982 р.

Михник, Адам: Польский диалог: Церковь-левые. Перевод с польского Н. Горбаневской. Published by Overseas Publications Interchange Ltd., London 1980, 250 pp. paperback.

Сошоскуп, журнал української громади в Лестері, Англія, ч. 1 за 1983 р.

The Images Swarm Free. A bi-lingual selection of poetry by Maksim Bahdanovič, Aleš Harun and Zmitrok Biadula. Translated by Vera Rich with an introduction by